

7400(2)

H. folio

A könyvtáros

1962. ÉVI MÁJUS HÓ / TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

5

T A R T A L O M

	Oldal
GERŐ ZSOLTNÉ: Együttműködés a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak között	249
Ne csak ülésezéssel! (B. Z.)	252
„A mezőgazdaság helyzetéről és további feladatairól”	253
Az „olvasószolgálati tapasztalatok” pályázat eredménye	254
UGHY JENŐ: Az olvasók tájékoztatása szabadpolcos kölcsönzésnél (1.)	255
BIKÁCSI LÁSZLÓNÉ: Olvassák-e?	258
Új szakkönyv a tárgyszókatalógusról (na)	260
NÉMETH MÁRIA: Az országos központi katalógus	261
BÁNKI GYULA: Állományvédelem a kaposvári fiókkönyvtárakban	263
PÁLDY RÓBERT: Megjegyzések a tanácsi közművelődési könyvtárak 1961. évi eredményeihez	264
TORDAY ALICE: A legkorszerűbb vidéki orvosi könyvtár felavatása és az orvosi hálózat fejlődése	265
HUBAY LÁSZLÓ: A falusi könyvtárak törzsanyagjegyzékeinek felhasználása	267
BAGI JÁNOS: Kezdeményezés az építőipari munkásszállások szakkönyvellátására	269
ILLÉS JÁNOS: Könyvbarát-vasárnap Csökölyben	270
Kérdezz — felelek	271
CSERTŐI ÁGNES: Felavatták az első szakszervezeti mozgókönyvtárat	272
A népi együttes értékes felajánlása a kapuvári könyvbarát-napon (I. Z.)	273
SZENTMIHÁLYI JÁNOS: Dokumentáció és bibliográfia	274
SALLAI ISTVÁN—TOMBOR TIBOR: A korszerű közművelődési könyvtár térképezése és berendezése (4)	276
Könyvtárosok kis lexikona. VÉRTESY MIKLÓS: Amíg egy kéziratból könyv lesz	278
MESZÁROS IMRE: Folyamatos könyvtári munkát nyáron is!	279
MEZEI GYÖRGY: Új tapasztalatok a ragasztókötés alkalmazásában	280
BERTÓK LÁSZLÓ: A járási híradók hasznáról	282
BERTA JÓZSEF: Ötletesség a nyári könyvtári munkában	283
A könyvbarát-mozgalom hírei	283

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

ZOLNAY VILMOS: Gorkij művei	285
POMOGÁTS BELA: Karinthy Frigyes (Születésének 75. évfordulójára)	287
Juhász Gyula emlékkiállítás (L. K.)	288
SZÍJ REZSŐ: Az év „legszebb” könyvei	289
Az új Kossuth-díjasok könyvei	290
KRÚDY ZSUZSA: Közeledik az ünnepi könyvhét	293
BÓDAY PÁL: Külföldi könyvtári folyóiratok	294
Bolyai könyvek	296
Olvasás közben. Művészeti viták (P. L.)	297

Könyvismertetések

KARSAI ELEK: „Országgyarapítás” országvesztés (D)	298
WILFRED BURCHETT: Akik az eget ostromolják (Gy. Gy.)	298
A renaissance Magyarországon (-ys-)	299
ILLYÉS GYULA: Új versek (L. S.)	300
KODOLÁNYI JÁNOS: Fellázadt gépek (Pók Lajos)	300
LENGYEL JÓZSEF: Igéző (Tuskés Tibor)	301
SZENTIVÁNYI KÁLMÁN: A földalatti folyam (Páldy Róbert)	302
GALGÓCZI ERZSÉBET: Félúton (Sz. R.)	302
TÖRÖK SÁNDOR: Bilicse Péter szegényember (Bozóky Éva)	303
ALEKSZANDR GRIN: Hullámfutó (Vámosi Pál)	303
FRANCOIS MAURIAC: Tékozló szív (Katona Jenő)	304
RÓNASZEGI MIKLÓS: A királynő kalóza (Vargha Balázs)	304
Regél a hősök könyve (Csiki Ottó)	305
HORVÁTH ZOLTAN: Magyar századforduló (Szij Rezső)	306
PÁNDI PÁL: Petőfi (Dorogi Zsigmond)	306
CHARLES DARWIN: Az ember származása és a nemi kiválasztás (Dr. Székely Sándor)	307
JÁRDÁNYI PÁL — KERÉNYI GYÖRGY: Magyar népdaltípusok (I—II.) — Népies dalok (III.) (Lukácsy Sándor)	308
RÉCZEY — PEKÁRY — GONDI: Etikett, társasélet, protokoll (L. K.)	308
LOTHAR HITZIGER: Tüzes nyilak a világűrben (Gy. I.)	309
NYILAS MÁRTA: Pest-Buda a 18. század költészetében (-y)	309
DR. TÓTH BELA: Irodalmi érdeklődés a gyermekkorban (Fonay Tibor)	310
NAGY LAJOS: Állam- és jogtudományi bibliográfia 1958—1959 (Balázs Sándor)	310
Eseménynaptár	311
Hírek	312

Címlapképünkön az első szakszervezeti mozgókönyvtár belseje. Cikkünket ld. a 272. oldalon. (Székely László felvétele)

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium Lapja. Szerkesztőbizottság: Katona Jenő főszerkesztő, Páldy Róbert szerkesztő, Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Kellner Béla, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Maruzs Elemérné, Sallai István, Szekeres Pál, Vörös Géza, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

Együtműködés a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak között

Három év telt el azóta, hogy a Művelődésügyi Minisztérium és a SZOT egyezményt kötött a két legnagyobb közművelődési könyvtári hálózat együttműködésére. Az egyezmény meghatározta az együttműködés alapelveit és néhány gyakorlati intézkedést is tett.

Visszatekintve az eltelt időszakra, számos eredményről számolhatunk be. Elsősorban a *könyvtárosok oktatásában* volt gyümölcsöző az együttműködés. A könyvtárosok alap- és középfokú képzésében elért sikerek is bizonyítják az együttműködés hasznosságát. De a módszertani munka, a kiadványok és a könyvtártelepítés vonatkozásában is voltak úttörő kezdeményezések. Ami miatt mégsem jutottunk jelentősen előre ezeken a területeken, annak inkább a tapasztalatlanságunk az oka, mintsem a jószándék hiánya. Több olyan kérdést nem tudtunk átültetni a gyakorlatba, amelyben elvileg már megegyeztünk.

Elérkezett az idő, hogy az elmúlt időszak eredményeit, jó kezdeményezéseit mérlegre tegyük és ezek figyelembevételével keressük meg az egyezmény végrehajtásának módozatait. Meg kell teremteni azokat a szervezett kereteket, amelyek segíthetnek az ügyet előbbre vinni.

E cikk keretében a két hálózat közötti együttműködésnek csak azokra a területeire térek ki, amelyek a könyvtárak többségét érintik. Ezen belül is csak a könyvtártelepítés, a módszertani munka és az egységes statisztika kérdéseivel kívánok foglalkozni.

I.

A Művelődésügyi Minisztérium—SZOT megállapodás első fejezete a *könyvtártelepítés* helyes kialakításával foglalkozik. Minden megyében kísérleteztek bizonyos szakszervezeti és tanácsi könyvtárak egyesítésével, valójában azonban *csak látszólag tettek eleget e feladatnak*, mert felmérések, pontos ütemtervek csak elvétve készültek. Ahol könyvtáregyesítést hajtottak végre, ez az esetek többségében a járási könyvtárak megkerülésével, vagy legalábbis a velük való előzetes megbeszélés nélkül történt. A következőképpen az lett, hogy azokkal a községi könyvtárakkal, amelyek a szakszervezet kezelésébe kerültek, többé nem foglalkoztak a járási könyvtárak, és még ma is úgy érzik, hogy semmi közük sincs hozzájuk. A szakszervezeti hálózati központok pedig nem fordítanak kellő gondot az ilyen könyvtárakra, holott felelősségük megnőtt velük szemben. Nem tanították meg a könyvtárosokat az új, nagyobb feladatok ellátására, a nyilvános kölcsönzéssel járó tennivalókra. Így ezek a könyvtárosok alig, vagy egyáltalán nem folytattak az egész községre kiható propagandamunkát, nem tartják a tanácsokkal, a népművelési szervekkel és intézményekkel a kapcsolatot.

E rossz tapasztalatokból mindkét fél azt a következtetést vonta le, hogy jobb nem hozzányúlni az egyesítés kényes kérdéseire. Bár elvileg mindenki egyetért azzal, hogy a csaknem 10 000 közművelődési könyvtárral a mainál sokkal tervszerűbben kell megoldani a közművelődési könyvtári feladatokat, mert enélkül óhatatlanul anarchia keletkezik. Noha mindenki tudja és elismeri, hogy könyvtáraink állománya mennyire szétaprózott, mennyi az életképtelen kis gyűjtemény, sőt mindenki fontosnak tartja, hogy a meglévő erőkkal, könyvtárakkal, könyvekkel helyesen gazdálkodjunk, mégsem történik e téren semmi hathatós intézkedés.

Elérkezett végre az idő, hogy először *meghatározzuk a könyvtártelepítés helyes elveit*, majd sorra vesszük a gyakorlati tennivalókat.

Az általános irányelv, amelyet szem előtt kell tartanunk, *a két könyvtártípus alapfunkciójából* ered.

A szakszervezeti könyvtár elsősorban a munkahelyen, a tanácsi a lakóhelyen elégíti ki az igényeket. De ma már ezt sem mondhatjuk ki kategorikusan, mert már

sok helyen a szakszervezeti könyvtár kiszélesítette működési területét. A kétféle feladat egyre inkább keveredik. Hasznos tehát, ha ezen a téren megjelöljük a követendő irányelveket.

Mindenekelőtt azt kell eldönteni, hogy hol legyen tanácsi, és hol szakszervezeti könyvtár? Nem vitás, hogy zárt üzemekben, intézményekben — a kis létszámmal dolgozókat kivéve — szakszervezeti könyvtárnak kell lenni.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a községekben viszont jobban beváltak a tanácsi könyvtárak. Úgy vélem, arra kell törekedni, hogy a községekben elsősorban községi könyvtárak működjenek. Ha tehát valamely községben állami gazdaság vagy gép-állomás van, ott szakszervezeti könyvtár létrehozása vagy fenntartása helyett jobb, ha a községi könyvtárat erősítik. Ha a mezőgazdasági üzem a községi könyvtártól távol esik, akkor a községi könyvtár adjon oda letéti állományt, létesítsen fiókot. Ehhez a mezőgazdasági üzemek esetében az igazgatói alapból adjanak pénzbeli támogatást a községi könyvtárnak. Ha minden népművelési tevékenység a tanács irányítása alatt áll és csak a könyvtár van szakszervezeti kezelésben, ez a körülmény fékezi az együttműködést. Magától értetődik, hogy ennek fordítottja is ugyanezt eredményezi. A tisztán ipari jellegű községek természetesen kivételt képeznek. Ilyenek elsősorban a bányászfalvak. Ezekben a községekben az egyéb kulturális intézmények, elsősorban a művelődési otthonok is szakszervezeti kezelésben vannak, szükséges, hogy a könyvtár is oda kerüljön. A népművelés egysége, a népművelés egyéb ágaival való szoros kapcsolat kialakításának elve is ezt követeli meg.

Arra kell törekedni, hogy fenntartás szempontjából tiszta profilú intézményeket hozzunk létre. A támogató és fenntartó keveredése, illetve a „két gazda” megoldás már sok vitára adott alkalmat. Itt nem lehet az „én ennyit adok, ha ennyit kapok” kereskedelmi elvet érvényesíteni. Mindkét hálózatnak közös célja, hogy az ország lakosságát minél jobban ellássa könyvtárral és könyvekkel. Meg kell tehát pontosan egyezni a fenntartó kérdésében, a helyi feladatok ellátásában, és a másik félnek tulajdonképpen le kell mondania a könyvtárról.

Ebben a kérdésben azonban nem szabad merev sémákat felállítani. Legjobb a helyi adottságokból, a lehetőségekből kiindulni és ennek figyelembevételével kell a legjobb megoldást megkeresni. Nem szabad kizárni tehát azt a megoldást sem, hogy egyik vagy másik könyvtár közös megbízás alapján működjék.

A városokban viszont, ahol a nagyüzemek többsége található, a lakosság könyvellátásából sokkal nagyobb szerepet kell vállalnunk a szakszervezeti könyvtáraknak. Ahol csak lehetőség és szükség van rá, meg kell nyitni a nagyüzemi könyvtárak kapuit a lakosság számára is, előtte azonban alkalmassá kell tenni ezeket a könyvtárakat a megnövekedett feladatok ellátására.

II.

Most csak azt vizsgáljuk meg, hogyan fogjunk hozzá az átszervezéshez.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy helyesebb, ha a munkát legalább a járásokig decentralizáljuk, de a végleges megállapodásoknak lent a községekben vagy városokban, azon belül pedig az egyes kerületekben kell megszületniük. Az adott helyzetet, a körülményeket és a legjobb megoldásokat ugyanis csak ott lehet mérlegelni és eldönteni.

Az eddigi alkalmoszerű kezdeményezésekről és a sokszor a véletlenre bízott egyeztetésről át kell térni a tervszerű, rendszeres, előzetes felmérésen alapuló tervek kialakítására és gyakorlati végrehajtására.

A megyei könyvtár és az SZMT könyvtár együttesen készített ütemterve alapján városról városra, kerületről kerületre, községről községre menve kell felmérni a könyvtárak helyzetét, a legfontosabb adatokat, és eszerint kell elkészíteni azt a tervet, amely tartalmazza, hogy hol kell új könyvtárat létrehozni, hol kell könyvtárat megszüntetni, hol kell a tanácsi meg a szakszervezeti könyvtárat egyesíteni stb. Természetes, hogy az ilyen terv évekre szól, hiszen egyszerre nem lehet ilyen nehéz kérdéseket megoldani. De előre kell tudni, hogy mit is akarunk, mert munkánkat aszerint kell addig is végezniük. Természetesen ezt a részletes felmérést elsősorban a járási könyvtáraknak kell elvégeznük. (Az ütemtervnek egyébként nemcsak a feladatokat kell tartalmaznia, hanem azt is, hogy ki, és milyen módon vesz részt a munkában.) Nyilvánvaló, hogy pl. egy megszűnésre ítélt könyvtárba nem eszközölünk különösebb beruházást, nem fejlesztjük erősen. Ha tudjuk például, hogy valahol egy városi fiókkönyvtárat terveznek, ott nem törekszünk arra, hogy az ott levő szakszervezeti könyvtárat is előkészítsük a nyilvános kölcsönzésre.

Az együtt készített részletes tervekkel elkerülhetjük az újabb párhuzamosságok születését, és elérjük a meglévők megszüntetését.

III.

Az egyezmény másik lényeges része a *módszertani munkában való együttműködés*. E téren is beszélhetünk eredményekről, ezek azonban szinte kizárólag a megyei és az SZMT könyvtár viszonylatában vannak, noha feltétlenül szükség van az együttműködés kiszélesítésére.

Itt is az elveket kell először tisztázni. A cél: *a módszertani munka egységének a megteremtése*.

Mit értünk a módszertani munka egységén?

Először is azt kell világosan látni, hogy *két közművelődési hálózatról* van szó, amely *azonos feladatok* elvégzésére hivatott. Mindkét hálózat ugyanolyan érdeklődésű emberekkel és gyakran szinte azonos olvasórétegekkel foglalkozik. Mindkét hálózat könyvtárait többnyire azonos igényekkel keresik fel az olvasók. (Itt most nem lényeges az, hogy a szakszervezeti könyvtárakban több a munkásolvasó, a községi könyvtárakban több a parasztolvasó. Ez a tény nem választja el egymástól a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakat, csak rész kérdésekben jelent különbséget.)

A feladatok és a célok azonossága nyilvánvalóan azzal jár, hogy *a könyvtári módszerek is azonosak mindkét hálózatban*. Az állománygyarapítás elvei apró eltéréseket kivéve ugyanazok, ugyanúgy kell folytatni a propagandát a szakszervezeti könyvtárban, mint egy tanácsi könyvtárban, az olvasókkal ugyanúgy kell foglalkozni az üzemi könyvtárban, mint egy városi könyvtárban stb.

Természetesen nem kívánjuk az elmondottakkal tagadni a módszerbeli eltéréseket, itt csak az *alapvető kérdésekben való egységet* hangoztatjuk. Ebből az alapvető egységből fakad, hogy *a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakat a módszertani munka szempontjából szinte egyetlen nagy közművelődési hálózatnak foghatjuk fel*. Mi következik ebből? Az, hogy egységes módszertani tevékenységre van szükség.

Ki legyen a gazdája a módszertani munkának?

A Művelődésügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa közötti egyezmény kimondja, hogy *a módszertani munkában egységes, állami elvi irányításnak kell érvényesülnie*, természetesen figyelembevéve a szakszervezeti könyvtárak szervezetéből, helyzetéből adódó sajátos igényeket. Az állami könyvtáraknak megvan erre a szervezetük. A szakszervezeteknek nincs és nem is lesz, mivel a szakszervezeti könyvtárak a szakszervezeti mozgalomnak szerves részei, és mint ilyenek, fő bázisuk mindig a társadalmi munka marad!

A megyei könyvtárak mellett működő módszertani tanácsok ma még pusztán csak olyan formában foglalkoznak a szakszervezeti könyvtárakkal, hogy a tanácsban tagként szereplő SZMT könyvtáros résztvesz az értekezleteken, átvesz bizonyos módszereket, de szinte csak mint megfigyelő. Közvetlenül általában nem foglalkozik a tanács a szakszervezeti könyvtárakkal, számukra módszertani útmutatók sem készülnek.

A módszertani tanácsokat a megye összes közművelődési könyvtárának módszertani irányítójává kell fejleszteni. Ezzel együtt *a járási könyvtáraknak is sokkal nagyobb szerepet kell vállalniuk* a területükön levő szakszervezeti könyvtárak módszertani gondozásából. A járási könyvtárak tehát legyenek a szakszervezeti könyvtáraknak is gazdái a módszertani munka területén. Az SZMT könyvtár módszertani munkával foglalkozó munkatársa (tehát az, aki a módszertani tanács tagja) tartson *állandó kapcsolatot a járási könyvtárakkal*. Az első időszakban ő és a járási könyvtár munkatársa közösen látogassák meg a szakszervezeti könyvtárakat. *A járásban levő szakszervezeti könyvtárosokat a járási könyvtárba hívják össze értekezletre* még akkor is, ha kezdetben a szakszervezeti hálózat munkatársa tartja is azt. Így lassan megszokják *a szakszervezeti könyvtárosok, hogy módszertani szempontból ide tartoznak*, ide fordulhatnak tanácsért, a járási könyvtárakban pedig kialakul a *felelősségérzet*, hogy a szakszervezeti könyvtárakkal is törődniük kell.

Célszerű lenne, ha ezentúl az állomány- és olvasóelemzéseket, vizsgálatokat stb. mindkét hálózatra kiterjesztve *közösen végeznék*, és a feladatokat is tervszerűen megosztanák a két hálózat között.

A mindjobban terjedő járási könyvtári híradókat is jó lenne közösen szerkeszteni és kiadni. Erre már néhány megyei könyvtár adott is példát.

Ezen az úton haladva beszélhetünk csak a módszertani munka egységéről. *Az egység szót szeretném hangsúlyozni az eddig emlegetett együttműködéssel szemben*. Így az alkalmankénti segítségnyújtás helyébe a tervszerű közös munkát állíthatjuk.

IV.

Végül szólni kell még az *egységes statisztikai adatszolgáltatásról* is. Ahhoz, hogy egy község, város, kerület, járás, megye könyvtári munkáját a valóságnak megfelelően lehessen értékelni, az ott működő közművelődési könyvtárak adatait összesítve kell látni. Egyik eredménye a másik nélkül nem ad valóságos képet valamely helység könyvtári ellátottságáról, az olvasottság mértékéről stb. Eddig csak a tanácsi könyvtárak adatait vettük alapul, ami súlyos hiba volt. Ha mindkét könyvtári hálózat adatait figyelembe vesszük, szinte megkétszereződnek a számok. Helyes könyvtárpolitikát csak az együttes eredmények vizsgálata alapján lehet kialakítani.

Most, hogy a szakszervezeti könyvtárak is rendszeresen vezetnek munkanaplót, a statisztikák egyesítésének lehetősége már biztosítva van. Azonban nehézséget jelent továbbra is, hogy a szakszervezeti hálózatnak csak megyei központjai vannak, tehát járásonként nem tudják összesíteni az adatokat. Ezért rá kell térni arra, hogy a szakszervezeti hálózati központok a könyvtártípusok szerinti összesítésen kívül *járásonként és városokként is összesítsék a statisztikai jelentéseket*, és ezeket juttassák el a járási és városi könyvtáraknak.

*

E néhány gondolat felvetésével az volt a célunk, hogy közösen keressük meg a legjobb utat, a két közművelődési hálózat együttes fejlesztésének leggazdaságosabb, legeredményesebb útját.

Gerő Zsolt né

NE CSAK ÜLÉSEZÉSSSEL!

Tavaly ősszel látott napvilágot az országos felhívás a könyvbarát-mozgalom elindításával kapcsolatban. A mozgalom elvi célkitűzései szépek és nemesek: növeljük a falu könyvellátottságát, az olvasók számát, csinosodjanak, fejlődjenek a községi kezelésbe vett könyvtárak.

Az országos felhívás nyomán hamarosan Zalában is megalakult a könyvbarát-mozgalom megyei bizottsága, s szerepének megfelelően elkészítette felhívását a járási akcióbizottságok megalakítására.

De mi történt tovább?

A járási akcióbizottságok megalakulása már elég sokáig váratott magára. Munkaterveik — mint például a zalaszentgrótiaké — csak ez év februárjában készültek el. Mindezt a késedelmet alig-alig menti, hogy az elkészült munkatervek általában jók, helyes és reális célkitűzéseket tartalmaznak.

A további — és a legfőbb hiba viszont az —, hogy ahol a mozgalomnak tulajdonképpen élni és hatni kellene: a községekben, ott még alig-alig történt valami.

Igaz, hogy a könyvbarát-mozgalom nem holmi kampányidőszakra alakult. Többéves, állandó és rendszeres munkát igényel. Azt azonban máris elmondhatjuk, hogy az első évet lényegében elvesztettük. Ülészésekkel telt el az idő az őszi hónapoktól egészen koratavaszig. Mert igaz, hogy nagyon sokat és egyre többet könnyít a falusi ember, a termelőszövetkezetekbe tömörült parasztember gondján-terhén a gép, az egyre javuló munkaszervezés, de aki reálisan gondolkozik, az tudja: a mezőgazdasági munkák kezdetével nem sok idő marad falun az olvasásra. A könyvbarát-mozgalom legfőbb célja viszont: minél több és minél jobb könyvet adni a falusi emberek kezébe, megszerettetni velük a betűt, mozgósítani a könyvből szerzett tudás, nagyobb műveltség útján a mindennapok jobb munkájára.

Vagy nézzünk más feladatokat. Tudvalevő, hogy második öt éves tervünk végére el akarjuk érni, hogy minden ezer lakosra 1200 könyvtári könyv jusson. Ez azt jelenti, hogy itt a megyében évente 38 ezer kötetet kell-gyarápítani könyvtáraink könyvállományát. Mindez hozzávetőlegesen 4,5 millió forintot igényel. Az állam ebből hárommilliót vállal. És a többi? Előteremtésében feladata van a könyvbarát-mozgalomnak is. Segíteni például annak biztosítását, hogy a községfejlesztési alpból megfelelő összeggel járuljon hozzá a könyvtárfejlesztéshez. Megértetni a termelőszövetkezeti vezetőkkel, hogy kulturális alapjuk leghálásabb befektetése a könyvvásárlás.

Egyre kedveltebbek és népszerűbbek lesznek a megyében is az úgynevezett könyvbálok. Legyen ennek is mozgatója, kezdeményezője a könyvbarát-mozgalom.

Akad még tennivaló a könyvtárak csinosításában, barátságosabb tételében is. Sok községben még a könyvtár helyisége, elhelyezése sem megfelelő.

Bár mindezekben sokat jutottunk előre az elmúlt időszakban, de előbbre is lehetnénk, ha az eddiginél nagyobb támogatást ad hozzá a könyvbarát-mozgalom.

Túl kell tehát jutni az ülésezések időszakán ebben a mozgalomban. Kezdődjön az operatív munka ott, ahol kell: a falvakban. (B. Z.)

(Zalai Hírlap, március 14.)

„A mezőgazdaság helyzetéről és további feladatairól”

A termelőszövetkezetek további megerősödése és fejlődése szempontjából a politikai munka változatlanul elsődleges és döntő jelentőségű. Valamennyi politikai lépés célja és hatása a termelőszövetkezet gazdálkodása eredményességének előmozdítása kell hogy legyen. Ugyanakkor a termelőszövetkezetek gazdasági fejlődése, eredményessége az, ami politikai céljaink megvalósulását a leghatásosabban mozditja elő. A politikai és a termelőmunka a legszorosabban összefügg egymással.

A mezőgazdasági tudományok művelőinek fő feladata az ötéves, illetve a távlati fejlesztési tervek tudományos megalapozása. A tudományos kutató- és oktatómunkát közelebb kell vinni a gyakorlathoz. Kutatóintézetünk tekintsék fontos feladatuknak saját eredményeik gyakorlati bevezetésén kívül a legjobb külföldi fajták és termelési tapasztalatok hazai kipróbálását és elterjesztését is.

Nagy figyelmet kell fordítanunk a mezőgazdasági szakoktatás erőteljes fejlesztésére; ez előrehaladásunk nélkülözhetetlen feltétele. Az egyetemi, főiskolai, kutatóintézeti szakembernevelés mellett tömegmértetűvé kell tenni a most szervezés alatt álló mezőgazdasági felsőfokú technikumokban, technikumokban, a mezőgazdasági szakmunkásképző intézményekben folyó szakoktatást.

A szocializmusnak falun aratott győzelme után a párt- és tanácsi szervek, a tömegszervezetek politikai, gazdasági és kulturális tevékenységének mindenekelőtt a termelési tereszerű és gyors fejlesztésére, a nagyüzemi lehetőségek kihasználására kell irányulnia.

A dolgozó parasztek politikai öntudata a termelőszövetkezetbe való belépéssel jelentősen emelkedett. Szocialista tudatuk kialakítása azonban még hosszú folyamat. A politikai munka feladata e folyamat meggyorsítása, az egységes szocialista, szövetkezeti parasztság kialakítása. Ennek elősegítésére a szövetkezés ügyéhez hű falusi dolgozók képviseljék következetesen azt az álláspontot, hogy a termelőszövetkezetben az embereket a közösség érdekeiért végzett munka, az emberi magatartás és nem a korábbi vagyoni helyzet alapján kell megítélni.

A párt-, tanácsi és társadalmi szervek a megnövekedett kulturális lehetőségek kihasználásával segítsék a szövetkezeti parasztság szocialista tudatának, általános műveltségének és szakismeretének állandó növelését. Legyenek azon, hogy az értelmiség még tevékenyebben kapcsolódjék be a kulturális nevelőmunkába, a falu felemelkedéséért folytatott harcba.

A termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdítása az egész társadalom ügye. Jelentős szerepük van ebben a falun működő tömegszervezeteknek és mozgalmaknak. A Központi Bizottság felhívja a szakszervezeteket, a Hazafias Népfront falusi szervezeteit, a földművesszövetkezeteket, a nőtanácsokat, a termelőszövetkezeti nőbizottságokat és a többi társadalmi szervet, hogy ezután is vegyék ki tevékenyen részüket a mezőgazdasági termelés fellendítésének nagy feladataiból.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága kifejezi azt a mély meggyőződését, hogy egész párttagságunk, az ifjúkommunisták, párton kívüli szövetségeseink és barátaink, munkásosztályunk, szövetkezeti parasztságunk, az értelmiségiek és az alkalmazottak, a központi és helyi, állami és tanácsfunkcionáriusok, egész társadalmunk megérti és magáévá teszi szocialista mezőgazdaságunk fellendítésének nagy ügyét, s ez meghozza a sikert. Most mezőgazdaságunk fejlődésének új szakaszához értünk, a helyzet sok tekintetben könnyebb, a munka feltételei jobbakké, rajtunk, mindnyájunkon múlik, hogy az eredmények az eddig elértéknél is sokkal nagyobbak legyenek.

(A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1962. márciusi határozatából.)

Az „olvasószolgálati tapasztalatok” pályázat eredménye

A könyvtáros decemberi számában hirdetett pályázatra 10 pályamunka érkezett. Az Országos Könyvtárügyi Tanács olvasószolgálati szakbizottsága, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és A Könyvtáros munkatársai közül alakult bíráló bizottság elvégezte a pályamunkák értékelését. A bíráló bizottság véleménye szerint — annak ellenére, hogy nem érkezett be sok pályamunka — a pályázat eredményes volt, mert a pályázó könyvtárosok számos általánosítható és értékesíthető olvasószolgálati tapasztalatot közöltek, amelyekben fontos és időszerű módszerek alkalmazására hívták fel a figyelmet. Nem akadt egyetlen pályázat sem, amelyben nem lenne nyilvános közlésre érdemes mondanivaló.

A pályamunkák közül egy a közművelődési könyvtárak szabadpolcos olvasószolgálatában kialakuló tájékoztatás módszereivel foglalkozik, három a falusi olvasószolgálati módszerekkel, kettő a gyermek- és ifjúsági, egy az iskolai könyvtári módszertani tapasztalatokkal, egy a városi fiókkönyvtári munka módszereivel, kettő pedig néhány ötletet, újítást javasol az olvasószolgálati munka valamelyik részterületén.

Figyelemre méltó tanulsága a pályázatnak, hogy majdnem minden dolgozatban szerepel a 14—18 éves fiatalok könyvellátásának problémája, a falusi könyvtárosok erőteljesen hangsúlyozzák a meseirodalomnak, mint olvasásra szoktató fokozatnak felhasználását, s a legjobb pályázatokban uralkodik a könyvtáros közéleti szerepének hangsúlyozása, a lakossághoz való helyes viszonyának megfogalmazása. A pályázat egyik fontos eredménye, hogy a könyvtáros-hivatás jelentőségét több oldalról is dokumentálja.

A bíráló bizottság az egyes pályamunkákat az alábbiak szerint értékelte:

500 FT-OS I. DÍJAT KAPTAK

1. *Ughy Jenő*, a Pápai Járási Könyvtár olvasószolgálati könyvtárosa „A szabadpolcos kölcsönzés és az olvasókkal való foglalkozás egyes kérdéseiről” c. munkájáért;
2. *özv. Babinecz Mihályné*, Gulács község (Szabolcs m.) tiszteletdíjas könyvtárosa a falusi olvasószolgálati munkáról, a könyvtároshivatásról írt egyéni hangú módszertani leveléért.

300 FT-OS II. DÍJAT KAPTAK

1. *Kozma Józsefné* pedagógus, Versend község (Baranya m.) tiszteletdíjas könyvtárosa „Egy falusi könyvtár gondjai és eredményei” c. munkájáért;
2. *dr. Gergely Győzőné* iskolai könyvtáros (Szeged, Radnóti Gimnázium) „Iskolai könyvtárosi tapasztalataim” c. munkájáért;
3. *Császár Antalné*, a 21. sz. Fővárosi Szabó Ervin Kerületi Könyvtár (Csillaghegy) munkatársa „Gyermekek könyvtári munka” c. írásáért;
4. *Freitag Magda*, nagykőrösi városi könyvtáros „Olvasószolgálati módszerek” c. munkájáért.

DICSÉRETET KAPTAK

1. *Czintos Leventéné* pedagógus, Kaposvár város egyik fiókkönyvtárosa „Olvasni jó” c. írásáért;
2. *Fekete Péterné*, az Egri Megyei Könyvtár munkatársa „Könyvtári munka a legifjabb és a KISZ korosztály körében” c. munkájáért;
3. *Rigó József*, Kunágota község (Békés m.) tiszteletdíjas könyvtárosa „A József Attila olvasómozgalom mint könyvtári tagtoborzó” c. munkájáért;
4. *dr. Balassy János és Vadnai Dezsőné* budapesti szakszervezeti könyvtárosok a közölt két olvasószolgálati ötletért.

A pályamunkák közötti különbséget több esetben az adja, hogy egyesek kifejtették és indokolták eljárásuk jelentőségét, eredményét, mások viszont csupán az ötlet szükségzavú közlésére szorítkoztak.

A pályamunkák közül özv. Babinecz Mihályné írását az *Élet és Irodalom*nak (megjelent az 1962. III. 31-i számban), dr. Gergely Győzőné írását az *Iskolai Könyvtárosok tájékoztatójának* engedte át közlésre lapunk, a többi pályamunka teljes terjedelemben, vagy egyes részleteiben való közlését e számunkban megkezdtük.

Az olvasók tájékoztatása szabadpolcos kölcsönzésnél*

I.

A nyugati könyvtárakban általános gyakorlat, hogy a szabadpolcos kölcsönzőkben keresgélő olvasók magukra hagyva választják ki könyveiket. Tanácsot kérhetnek ugyan a kölcsönzés ügyvitelét ellátó könyvtárostól, a tanácsadás azonban kizárólag az olvasó kifejezett kívánására történik. A szocialista könyvtárak nevelő célkitűzéseivel ez a gyakorlat teljesen ellentétben állna. Nálunk nem vitatható senki sem, hogy az olvasóhoz a könyvtárosnak kell közelednie. A könyvtár nem bízhatja kizárólag a könyvekre olvasói irodalmi ízlésének, világszemléletének, műveltségének kialakítását. Az olvasók önképző munkáját céltudatosan kell a megfelelő művek ajánlásával elősegíteni. Ez a könyvtáros legfontosabb feladata. Könyvtárainkban ezt a munkát az úgynevezett „mozgó-reference”-es végzi, akit — kissé szerényebben — tanácsadó könyvtárosnak is nevezhetnénk.

Abban tökéletesen megegyeznek a vélemények, hogy a tanácsadó könyvtárosnak kezdeményezően kell az olvasókkal foglalkoznia, tehát nem várhatja meg, míg az olvasók kérésekkel felkeresik. Az *aktivitás mértékéről* azonban már eltérnek a vélemények. Az egyik szélsőséges nézet szerint a könyvtárosnak már a belépéskor hangos üdvözléssel és az ezt folytató csevegéssel kellene fogadnia az olvasót. El kellene beszélgetnie személyes problémáikról, családi vonatkozásairól, ügyes-bajos dolgairól, szórakozásukról, közéleti szereplésükről. Azután kezükbe kell adni a könyveket, erőteljesen ajánlva a megfelelőket. Ki kell fürkészni az olvasók ízlését és hajlamait, ezeket azután a könyvtáros az általa legmegfelelőbbnek vélt irányba terelheti. Befejezésül egy kicsit ki is kell kísérni az olvasót, ami már csak azért is célszerű lesz, hogy az így ráerőszakolt könyveket a polcokra suttymban vissza ne dughassa, hiszen így is örülhet, hogy végre megszabadult a könyvtárostól. Mindez talán tréfának tűnik, de a valóságban sajnos nem az. Hangzanak el ilyen vélemények, sőt folyik ilyen gyakorlat is. Könyvtárunk egyik fiatal munkatársnője egyetemi felvétele miatt megvált állásától. A vidéki egyetemi város könyvtárába — mint meséli — nem mer bemenni, mert a tanácsadó könyvtárosnő gyámkodása kétségbeejti. Hiába magyarázza, hogy maga szeretne keresgélni, ért némileg a könyvhöz, maga is könyvtáros volt éveken keresztül. (Mi tudjuk, hogy nagy irodalmi műveltséggel

rendelkezik, neves irodalmár családból származik.) A könyvtárost mindez nem nyugtatja meg, hanem továbbra is *kitaróan rákényszeríti segítségét*.

Az ilyen fajta segítséggel kapcsolatban könyvtárunkban, a Pápai Járási Könyvtárban is rossz tapasztalatokat szereztünk, és ezért ilyet nem is alkalmazunk. Észre kellett vennünk, hogy úgyszólván minden olvasó önállónak, csak saját akaratától függőnek kívánja érezni magát a könyvek kiválasztásában. Észre kellett vennünk ugyanakkor azt is, hogy az olvasók között sokan meghallgatják ugyan udvariánisan a könyvtárost, adnak véleményére és tanácsaira, de ezek *nem állhatnak gyökeres ellentétben érdeklődésükkel*, egyéni ízlésükkel, sőt illuzióikkal sem.

Könyvtárunk felnőtt kölcsönzőjében a kölcsönzési nyilvántartásokat külön személy vezeti. A kölcsönző szabadpolcos, a tanácsadó könyvtáros az év nagy részében munkaidejének tekintélyes hányadát fordíthatja az olvasókkal való foglalkozásra. Az itt szerzett tapasztalatok szerint hasonló, szabadpolcos közművelődési könyvtárban, napi 50, különösen forgalmas napokon pedig 100 látogató esetén a tanácsadó könyvtáros erre vállalkozhatik:

1. A hozzá intézett kérdésekkel kapcsolatban tájékoztatást ad mindenkinek, segít a könyvek kiválasztásában, aki ezt tőle kéri.

2. Szemmel tartja a polcokon keresgélő olvasókat, a *tanácsstalanságra, tétovázásra felfigyel* és ilyenkor az olvasó segítségére siet.

3. Különös gondot fordít a tanácsadás szempontjából legfontosabb olvasói kategóriákra, a *fiatalokra* és a munkás, valamint a paraszt olvasókra.

4. Esetleg fennmaradó idejében megkísérel alaposabban beszélgetést kezdeményezni egyes olvasókkal, különös tekintettel arra, hogy legalább az egyes olvasói típusokat megismerhesse.

Bizonyára vannak, akik előtt ezek a célkitűzések túlságosan kevésnek tűnnek. Az olvasószolgálati könyvtárosok azonban tudják, hogy mindez a valóságban még sok is. A tanácsadó könyvtárost ugyanis még számos más feladat terheli, akkor is, ha a kölcsönzési nyilvántartások vezetése nem az ő feladata. Részben rá járul a visszahozott könyvek visszasorolása, ami a kölcsönzési időn kívüli munkaidejét rendszerint le is köti. (Könyvtárunk a hét öt napján kölcsönöz, a felöltötteknek heti 32 órában.) A kölcsönzési

* Az „olvasószolgálati módszerek” pályázaton I. díjat nyert munka.

időben kell tehát elkészítenie a különböző jelentéseket, melyeknek száma nem akar csökkenni, sőt a szokásos jelentéseken kívül helyi szavak is egyre gyakrabban igényelnek más-más szempontok szerint ilyeneket. Ebben az időben intézi a könyvtárközi kölcsönzés ügyeit, tördök a fiókkönyvtárakkal, elvesztett könyvek értékének megtérítésével, a könyvtár propagandamunkájával, rendezvényeivel, a könyvek kötetésével és számtalan, fel nem sorolható aprósággal, melyek fontosabb tanácsadó munkájától veszik el az idejét. Különösen rossz a helyzet januárban. Ilyenkor az olvasókkal alig foglalkozhat, pedig ennek rendkívül súlyos hátrányai vannak. A januári beiratkozással kerülnek át ugyanis a 14 éves fiatalok a gyermekkönyvtárból a felnőtt kölcsönzöbe. A felnőtt és a gyermek kölcsönzők jelenlegi teljes különválasztása nem minden szempontból előnyös. A könyvtárak anyagi helyzete nem engedi ugyanis meg, hogy a gyermekkölcsonzők számára is megvásárolhassák mindazokat a felnőtt könyveket, melyeket az érettebb gyermekek olvashatnának. Ugyanígy nem vásárolhatják meg kellő számban a felnőtt kölcsönzők számára sem az ifjúsági és gyermekirodalomból azokat a műveket, amelyeket a később érő fiatalok még nem nélkülözhetnek. A két részleg állománya így egészen különböző jellegű, egymástól élesen elkülönül. Annál nagyobb megrázkódtatást jelent azután a 14 éves fiatal számára, amikor a gyermekkönyvtár — sajnos majdnem mindig szegényes — állománya után szembe találja magát a felnőtt kölcsönző polcainak jóval gazdagabb, egészen más összetételű állományával. Tanácsalanságának megszüntetését éppen a kezdeti időben akadályozza leginkább a könyvtáros elfoglaltsága. Azok a művek, melyek érdekelnék és amelyek fejlettségének megfelelőeknek, elvesznek a sok egyéb, különböző okokból számára alkalmatlan könyv között. A könyvtárak személyi viszonyai aligha lesznek belátható időn belül olyanok, hogy ezt a problémát az év elején kiegészítő munkaerő beállításával lehessen megoldani. Egyelőre az *ifjúsági ajánló polcok beállítása* mutatkozik részben kielégítő megoldásnak. Ezek a polcok beváltak a gyakorlatban. Igaz, hogy az év folyamán egyes felmérések szerint a fiatalok olvasmányaiknak csak kisebb hányadát — a lányok egyötödét, a fiúk valamivel többet, egyharmadát — választották innen, azonban az év elején, amikor a felnőtt kölcsönzöbe újonnan kerülnek a fiatalok, jobbak az eredmények.

Az olvasók irodalmi ízlésének, tájékozottságának fejlesztése terén a tanács-

adó könyvtáros csak akkor fejthet ki igazán eredményes munkát, ha sikerült már az *egyes olvasók bizalmát megnyernie*. Ennek a fontos célnak az érdekében rendkívül gondosan kell eljárnia, ha valakinek *először ajánl* könyvet. Itt még nem az a fontos, hogy ez a könyv közvetlenül szolgálja a könyvtár nevelő céljait, hanem az, hogy *megnyerje az olvasó tetszését és az olvasó máskor is szívesen hallgassa meg a könyvtáros tanácsát*. A könyvtár új, tehát ismeretlen olvasójának irodalmi ízlését eltalálni, csupán egy rövid beszélgetésre támaszkodva, még a legkedvezőbb lélektani és pedagógiai ismeretekkel felvértezett könyvtárosnak sem mindig sikerül. Pedig sok függ ettől, hisz sikeres ajánlás esetén az olvasó a továbbiakban nemcsak elfogadja, hanem igényli is segítségét.

Aki átlapozza „A könyvtáros” legutóbbi évfolyamait, az olvasók egyes csoportjai közül a fiatalokkal való foglalkozás kérdéseiről találja az aránylag leggazdagabb irodalmat. A könyvtárosok felismerték a probléma jelentőségét. Ennek ellenére itt jelentkeznek a legégetőbb nehézségek is, a könyvtárak itt érzik erejüket a legelégtelenebbnek. Már az is gondot okoz számukra, hogy megakadályozzák az általános iskola nyolcadik osztályát végző fiatalok eltávolodását, elszakadását a könyvtől, az olvasástól. A középiskolákban továbbtanulókkal nincsen baj, annál nagyobb gondot jelentenek az ipari tanulók és azok, akik egyáltalában nem tanulnak tovább. Az olvasás elhanyagolásának megelőzésére minden évben megszervezzük az *általános iskolák nyolcadik osztályainak közös könyvtárlátogatását*. Hasonlóképpen tanáruk vezetésével látogatják meg könyvtárunkat az ipari továbbképzősök is. (Azonban az ipari tanulóknak, sajnos, még nem minden csoportjánál sikerült ezt a látogatást elérnünk.) A látogatás során bemutatjuk a könyvtárat, a szabadpolcon a fiatalok belelapoznak a könyvekbe, az olvasóteremben könyveket, folyóiratokat adunk a kezükbe, és lehetővé tesszük, hogy mintegy megízleljék mindazt, amit a könyvtár nyújthat.

Ezekkel a fiatalokkal való foglalkozás munkájának eredményességéhez elengedhetetlen néhány pillantást vetnünk a serdülőkorúak olvasásának lélektani alapjaira. Elégé ismeretes az a lényeges különbség, amely a fiúk és a lányok között ezen a téren is mutatkozik. A fiúk nagy részének érdeklődését a tízennégy éves korban még a kalandos, fantasztikus történetek kötik le, amelyeknek iskoláját Verne teremtette meg. Nagy hatást tesznek rájuk azok a könyvek, amelyeknek hősei egyedül, vagy kevesedmagukkal

indulnak a kalandok felé és amely könyvek igazolják a hősköi testi és lelki kiválóságát. Hasonló jellemek a mondák hősei, és sokszor a történelem egyes szereplői is. Történetük a maga harciasságával, a hős szinte kötelező felülkerekedésével, örökös sikerével megfelel a serdülő fiúk lelki beállítottságának. A fiúk a kalandos és a történelmi regényeket is magáért a harcért, kalandért szeretik. Amikor a történelem valamely kimagasló alakjáról olvasnak, a körülötte lezajló izgalmas helyzeteket, eseményeket keresik. A kalandos, harcos könyvek kiválasztásánál náluk sokkal erősebben érvényesíti hatását az érzelmi-ösztönös tényező, mint a lányoknál. A lányoknál az ilyen „fiús” könyvek kiválasztása inkább intellektuális érdeklődés jele, mely törekvés újabb, más jellegű helyzetek megismerésére. Az önérvényesítés vágya náluk némileg gyengébb, mint a fiúknál. Egyéniségük alárendelését könnyebben tűrik, és szívesen választják a történet hőseit „ideáljuknak”, akinek sorsát nagy érdeklődéssel kísérik. Lelki fejlődésüknek erre a korszakára a legjellemzőbb az én-élmény átérzése és az igen nagyfokú *szeretet-szükséglet*. Ez utóbbi teszi a lányokat a szentimentális regények mélyen átérző olvasóivá. Egészen téves lenne azt hinni, hogy a lányok zömét ebben az időben a szerelmi történetek szexualitása érdekli. Nem a nemiség irányítja a lányok figyelmét erre a területre, hanem az én állásfoglalásának keresése a későbbi, várható helyzetek számára. Maga a szerelem náluk mint érzelem-szükséglet jelentkezik, természetesen annak naiv, romantikus formájában. Érdeklődésük az olvasásban ezért fordul a leányregények felé. Minden, a felnőtt kölcsönzöben dolgozó könyvtáros tudja, hogy milyen nehéz az ilyen korú kislányoknak könyvet ajánlani. Könyvkiadásunk nem tudja behozni az e téren elkövetett mulasztását. A néha-néha megjelenő „pettyes” könyveket a kisebb könyvtárak elsősorban a gyermekkönyvtár számára vásárolják, legfeljebb egy-egy példányban szerzik be a felnőtt kölcsönző részére. Ez a néhány könyv mindig az olvasóknál van. A szépirodalom kimondottan „felnőtt” része eléggé *szegényes az érzelmesebb könyvekben*, ami mégis akad, az egyéb vonatkozásai miatt nem ajánlható a serdülő lányoknak. A serdülés biológiai folyamata egyébként döntő változást idéz elő ezen a területen. Most már a szerelmet romantikusan ábrázoló műveket kedvelik (Jókai-korszak), majd érdeklődésük fokozatosan a realiztikus ábrázolás felé fordul. Egészen különbözik ettől a fiúk viszonyulása a szerelemhez, mint irodalmi témához. Elégé

általános jelenség a serdülőkorú fiúknál — még a posztpubertásban is — az „ideális szerelem” és a testiség különválasztása. Az előbbi számukra mint az első szerelem személyes élménye jelentkezik, de az olvasásban, mint érzelmi témát, visszautasítják.

Az ismeretterjesztő irodalom széles területein mindig nehéz megtalálni azt a tárgykört, amely egy-egy fiatal egyéniség érdeklődésének, képességének leginkább megfelel és jövője számára a legnagyobb jelentőségű. Kezdetben mindgy, hogy milyen módszerrel bírjuk rá a fiatal az ismeretterjesztő polcokon való böngészésre. E sorok írója többször megtette azt is, hogy személyes szívességgént kérte a fiataloktól, hogy ismeretterjesztő művet válasszanak. Tapasztalataink szerint ugyanis ezen a téren csak az első „lépés” nehéz, aki böngészni kezd az emberi ismeretek széles skáláját tartalmazó művek között, az előbb-utóbb belebotlik azokba a művekbe, melyek megragadják érdeklődését. Azokat a fiatalokat, akiket valamilyen ürüggyel egyszer-kétszer sikerült az ismeretterjesztő polcokon való keresgélésre rábírni, később rendszeresen láthatjuk, amint innen választanak olvasnivalót. *A könyvtáros érdemi tanácsadó munkája ezután következik*, amikor a fiatal már tisztában van saját érdeklődési irányával, ismereteinek elmélyítéséhez azonban szüksége van a könyvek céltudatos, körültekintő megválasztására.

Fentebb már szó volt arról, hogy a 14 évesek éppen akkor kerülnek át a felnőtt könyvtárba, amikor a könyvtáros elfoglaltsága a legkevésbé engedi meg, hogy elégséges időt fordítson segítségükre. Az év eleji munkák csökkenésével megkísérli pótolni az elmulasztottakat, kérdés azonban, hogy ez teljesen eredményes lehet-e. Az első, második látogatása alkalmával teljesen *magárahagyott fiatal olvasó elkedvetlenedhet*, de rossz útra is kerülhet. Jól elindítva viszont egy-kettőre magáralál és a továbbiakban egyre önállóbbá válik. Egyébként a mindkét nemhez tartozó fiatalok közös jellemvonása az önérvényesítés, a *szellemi önállóság vágya*. Ezért nagy hibát követ el a könyvtáros, ha a fiatalokat olvasmányaik kiválasztásában *gyámkodva*, ellenőrként igyekszik befolyásolni. Ez sérti a fiatalok önértetét, sőt sérti az is, ha előző választásukat lebecsüljük, megmosolyogjuk. Sokkal szívesebben veszik a nem fölényeskedő, őszinte segíteniakarást. Ha ezt érzik és a korábban ajánlott művek megnyerték tetszésüket, akkor a könyvtáros nevelő munkája már sima úton halad.

(Folytatjuk.)

Ughy Jenő

OLVASSÁK-E...?

Olvassák-e a gyermekkönyvtárakban Móricz: *Légy jó mindhalálíg-ját*, olvasásák-e a Móra-könyveket, a Kincskereső kisködmönt, a Furfangos Cintulát, Mark Twain: *Huckleberry Finn-jét*, Tom Sawyer kalandjait és hová lett a statisztikák éléről Gajdar klasszikussá vált gyermekregénye, a Timur és csapata?

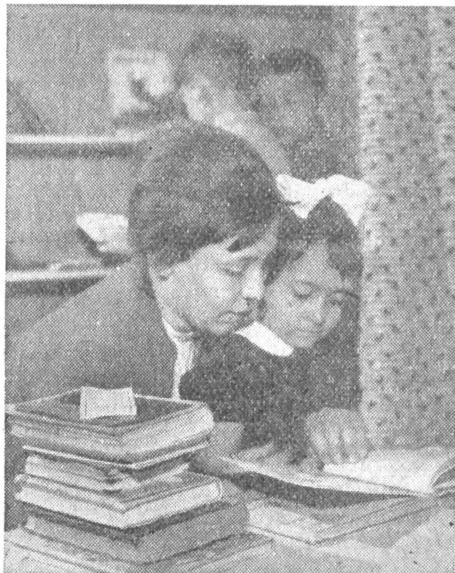
Furcsa kérdések ezek, hiszen a legszebb gyermekregényeket említettük, azokat, melyek tudomásunk szerint a legkedveltebb olvasmányai a 14 éven aluli gyermekeknek. Erről győznek meg a könyvtárakban tartott irodalmi fejtörők, erről tanúskodnak a rajzversenyek, melyeken a győztes téma, a legtöbbet megrajzolt jelenet például a Timur és csapata c. könyv valamelyik epizódja. Mi készített mégis a kérdés felvetésére?

Az elmúlt év folyamán több budapesti kerületi könyvtár gyermekrészeiben megvizsgáltuk a kölcsönzött könyvanyag összetételét. A számszerű eredmények igen nagy örömmel töltötték el bennünket, mert amiért olyan sokat és kitartóan dolgoztunk (katalógus-összeállítással, a könyvanyag tervszerű csoportosításával, szabadpolcra helyezéssel, ankétok és filmvetítések tartásával, egyszóval tudatos olvasószolgálat), végre siker koronázta, hisz megszerettettük az ismeretterjesztő irodalmat és annak forgalmát lényegesen emeltük. Az 1961 nyarán megvizsgált öt könyvtárban (1. sz. önálló

gyermekkönyvtár, 3. sz., 8. sz., 38. sz., 43. sz. kerületi könyvtár) az ismeretterjesztő irodalom forgalma az összes gyermekirodalom forgalmának 23%-a volt. Örömmünket tetézte, hogy a legnépszerűbb ismeretterjesztő művek rangsorolásánál a legjobbakat találhattuk az élen: A mi világunk c. gyermekenciklopédiát, Arszenyev: Az őserdők fia c. művét, Dózsa: Vadállatok között, Kocsis: Csodálatos élővilág, Iljin: Százezer miért c. művét, a „Búvár” könyveket. A gyermekkönyvtárakban tehát főképpen a természettudományos művek forgalmában értünk el igen szép eredményeket. A gyakrabban forgatott könyvek között szerepeltek azonban olyanok is, mint Artner: Ismerkedés a művészettel, Petur: Száguldó kerék, Zoltán: Egy fekete notesz titkai, Hitzinger: A holdbéli ember nyomában című műve és más könyvek.

Örömmünk azonban még sem volt teljes, ugyanis a kölcsönzött szépirodalmi művek áttekintése közben csaknem valamennyi gyermekkönyvtárban feltűnt és megdöbbentett bennünket a kérdés felvetésére kényszerítő — írásunk bevezetőjében felsorolt — *kitűnő gyermekregényeknek* (Móra, Mark Twain stb. könyvének) a többi műhöz viszonyított *alacsony forgalma*, vagy forgalmának teljes hiánya. Lehetséges, hogy nem olvassák kellőképpen Móricz: *Légy jó mindhalálíg-ját*, Móra Ferenc műveit, Gajdar: Timur és csapatát? A könyvtárosok éveken át a legnépszerűbb ifjúsági művek (Jókai: A kőszívű ember fiai, Gárdonyi: Egri csillagok, Verne művei) között emlegették a fentieket is. Az előző évek során történt vizsgálatok szerint valóban így volt. Az újabb vizsgálatok során azonban a szépirodalmi művek ranglistáján már csak Gárdonyi: Egri csillagokja, Jókai: A kőszívű ember fiai című könyve, valamint Verne több műve szerepel, és bár nem a legelső között, de megtaláljuk Molnár: Pál utcai fiúk c. regényét is. A legjobbak közül azonban hiányoznak Móra Ferenc művei, Gajdar: Timur és csapata, Móricz: *Légy jó mindhalálíg c. műve*, Mark Twain legszebb regényei.

Mi lehet az oka annak, hogy a kölcsönzött szépirodalmi művek között nem találjuk meg kielégítő számban azokat az értékes gyermekregényeket, melyeknek kézbeadása nevelési szempontból fontos feladat? Vajon elfogadható-e, megnyugtató-e a könyvtárosok leggyakoribb válasza, hogy „a legtöbben már olvasták”, „ismerik”, „otthon megvan nekik” stb? Belenyugodhatunk-e ebbe, mikor tudjuk, hogy minden évben újabb és újabb gyer-

A 2. számú önálló Fővárosi Szabó Ervin gyermekkönyvtárban

mekcsoportok nőnek fel, olyanok, akik tavaly még csak a mesék világából merítették, ma már szükségszerűen Móra Ferenc elbeszéléseit, Gajdar és Mark Twain regényeit olvassák, vagy legalábbis kellenek olvasniuk. Világos, hogy a legértékesebb ifjúsági művek olvasóközönsége sohasem fogyhat el. Másutt kell tehát keresni az okot.

Megvizsgáltuk az említett öt könyvtár könyvvállományát abból a szempontból, hogy vajon a kérdéses művek milyen példányszámában szerepelnek állományukon belül. Néhány példát említünk:

kötet:	szerző, cím
53	Gajdar: Timur és csapata
57	Gárdonyi: Egri csillagok
33	Jókai: A kőszívű ember fiai
30	Mark Twain: Huckleberry Finn
41	Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai
50	Molnár: Pál utcai fiúk
40	Móra: Kincskereső kisködmön
62	Móricz: Légy jó mindhalálig
32	Verne: Rejtelmes sziget
42	Verne: Kétévi vakáció, stb.

Az öt könyvtárban meglévő művek összes példányszáma tehát nem mutat nagy eltéréseket. Egyik-másik mű lemaradását, vagy kiemelkedő forgalmát még az sem indokolja, hogy kötelező olvasmány-e az iskolában, ti. a felmérés nyáron történt. Tovább kellett tehát kutatnunk az okokat, hogy a felvetett kérdésre megnyugtató választ kapjunk.

Alaposabb vizsgálat céljából 25 gyermekrézsgben 8–8 gyermekkel (4 alsó, 4 felső tagozatú fiú, illetőleg leány) kérdőívet töltettünk ki, melyekből a gyermekeknek nemcsak a könyvtári, hanem otthoni olvasmányairól is tájékozódhattunk. A megkérdezett 200 gyermek összesen 1635 mű megjelölésével válaszolt az alábbi kérdésekre:

1. Olvasmányaid közül melyek tetszetek legjobban?

2. Mely ismeretterjesztő művek voltak számodra a legtanulságosabbak?

3. Saját (otthoni) könyveid közül melyek a legbecsesebbek?

Az első kérdésre adott 735 válasz közül a leggyakoribbak az alábbiak voltak:

34	Gárdonyi: Egri csillagok
15	Molnár: Pál utcai fiúk
12	Verne: A tizenöt éves kapitány
11	Jókai: A kőszívű ember fiai
10	Gajdar: Timur és csapata
10	Móricz: Légy jó mindhalálig
10	Verne: Rejtelmes sziget
9	Verne: Kétévi vakáció
8	Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai
7	Benedek: Világszép Nádszállkissasszony
stb.	

A válaszadás megnyugtató: a legkedveltebb olvasmányok rangsorában az elsők között szerepelnek a könyvtárakban legjobban kölcsönzött művek közül méltatlanul hiányzó regények. Ez részben

igazolja a könyvtárosok tapasztalatait, hogy a gyermekek nagy része már ismeri és szereti ezeket a műveket. De csak részben igazolja őket, hiszen *Móra Ferenc műveit ezen a ranglistán sem találjuk*. Szinte hihetetlen, hogy a gyermekkönyvtárak „elfelejtett könyvei” között kell számontartanunk a „Kincskereső kisködmön”-t, a „Furfangos Cintulá”-t és a „Rab ember fiai”-t. Vajon nem követtünk-e el hibát, amikor a rendkívül fontos és végül eredménnyel is járó ismeretterjesztő előadások, valamint a ma élő írók műveinek népszerűsítését előmozdító író-olvasó találkozók rendezése közben megfeledeztünk néhány klasszikusról, és adósk maradtunk egy-egy, pl. Móra Ferenc emlékeztetének szentelt csoportos foglalkozással?

Kérdőívünk második kérdésére, mely az ismeretterjesztő művek olvasottságára vonatkozott, 382 választ adtak a gyermekek. Ezekkel a válaszokkal részletesen nem foglalkozunk, hiszen a könyvtárakban kölcsönzött anyag műfaj-megoszlása is bizonyította az ismeretterjesztő művek népszerűségét. A gyerekek válaszaiból felállított rangsorolás is hasonló képet nyújt, azzal a különbséggel, hogy Iljin: Száz ezer miért-je népszerűségben közvetlenül A mi világunk c. gyermekenciklopédia után következik. Három gyermek általában a „Búvár” könyveket nevezte legkedvesebb olvasmányának. Egy alsótagozatos fiú pedig kedves ösztintessel így nyilatkozott: „Engem az ismeretterjesztő könyvek szórakoztatnak el legjobban az ő állatvilágukkal”.

Külön kell foglalkoznunk azonban azzal a ténnyel, hogy 33 gyermek egyáltalán nem válaszolt a 2. kérdésre. Tehát egy részük nem merít a rendkívül hasznos, ismereteket nyújtó anyagból, de feltehető az is, hogy a gyerekek egy része nincs tisztában az „ismeretterjesztő mű” fogalmával. Ennek egyik oka, hogy a könyvtárosok többsége tudatosan is kerülte ezt a kifejezést, helyette a gyerekekhez közelebb álló „tanulságos”, „okosító” vagy más meghatározást használt. Közvetlenül a felszabadulás utáni években ugyanis a gyermekkönyvtárakban található ismeretterjesztő művek többsége száraz, unalmas olvasmány volt, s a gyermekek függetlenül a témától, az „ismeretterjesztő” szó hallatára elutasították a könyvtáros ajánlatát. De az „ismeretterjesztő” szó fogalmának elmosása önmagában még nem hozhatott eredményt, jobb, érdekesebb művek kiadására volt szükség. Azonban több könyvtárban megmaradt a régi gyakorlat, melynek káros hatása főképpen most érezhető, amikor több könyvtár már áttért a szabadpolcos kölcsönzésre és a gyermekeknek feltétlenül szükségük van

a könyvanyagban való tájékozódásra, a katalógus ismeretére.

Az olvasás kultúrájára való nevelés megkívánja, hogy a gyermekek előtt tisztázzuk a fogalmakat. Hiszen tudatosan rá kell irányítanunk figyelmüket az ismeretterjesztő művekre, azok csoportjaira (természetudományos, műszaki stb.) különben nem meríthetnek szabadon az egész könyvállományból. (Az állomány csoportosításáról már két évvel ezelőtt, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár képes katalógusának elkészülésekor hírt adtunk.)

A 3. kérdésre, mely a gyermekek legkedvesebb sajtó könyveire vonatkozott, 618 választ kaptunk. A leggyakoribb válaszok az alábbiakra estek:

- 34 Gárdonyi: Egri csillagok
 - 20 Molnár: Pál utcai fiúk
 - 11 Móricz: Légy jó mindhalálig
 - 10 Cooper: Az utolsó mohikán
 - 10 Cooper: Vadölő
 - 9 Grimm: Legszebb mesék
 - 9 Jókai: A kőszívű ember fiai
 - 9 Verne: Kétévi vakáció
- stb.

Láthatjuk tehát, hogy Gárdonyi Egri csillagok-ja minden felmérésben, minden válaszban az első helyen szerepel. Megtaláljuk Molnár Ferenc népszerű művét és Móricz: Légy jó mindhalálig c. regényét is. Azonban itt is hiányoznak Móra, Gajdar és Mark Twain regényei. Fontos könyvtárosi feladatnak kell tehát tekintenünk ezeknek a műveknek népszerűsítését. Ne tévesszen meg bennünket az, hogy sok gyermek számot tud adni — bár sokszor felületesen — e könyvek tartalmáról. Ne tévesszen meg az, hogy csoportos foglalkozásokon és versenyeken

gyakran szerepelnek ezek a művek, és ne nyugodjunk bele abba a feltételezésbe, hogy esetleg a szülő megvásárolja gyermeke számára a fentebb említett alkotásokat.

Érdemes a gyermekkönyvtárakban kísérletezni, vajon minden olyan gyermek, aki kinő a kezünk alól és nemsokára a felnőttek könyvtárát látogatja, elolvasta-e a legfontosabb műveket. A 16. sz. kerületi könyvtár (Kispest) helyesen tűzte ki feladatul a „Könyvbarátok köre” kis olvasói számára, hogy elsősorban az alábbi művekkel ismerkedjenek meg: Gajdar, Timur és csapata, Katajev: Távolban egy fehér vitorla, Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai, Jakovlev: Amundsen, Móra: Kincskereső kisködmön, Junga: A halhatatlan cirkáló és természetesen Molnár, Móricz, Jókai legfontosabb regényeivel is. Minden gyermekkönyvtárnak törekednie kell arra, hogy útravalóul adja olvasóinak a legszínvonalabb irodalmat, hiszen a gyermekek többsége a felnőttek könyvtárában már nem tér vissza ezekre az olvasmányokra. *Tekintsük tehát olvasószolgálati kudarcnak, ha valamelyik olvasónk VIII. osztályos koráig nem ismerkedett meg a legfontosabb művekkel.*

A könyvtárakban gyűjtött adatok még nem elég megnyugtatóak. Érdemes ezen elgondolkozni, és mind a zártpolrendszerű, mind a szabadpolcos könyvtárak olvasószolgálatát még tudatosabbá tenni. Fontos feladatunk, hogy az ismeretterjesztő művek népszerűsítése mellett ne feledkezzünk meg a legjobb szépirodalmi alkotások ajánlásáról és kézbeadásáról sem.

Bikácsi Lászlóné

ÚJ SZAKKÖNYV A TÁRGYSZÓKATALÓGUSRÓL

Hazánk azok közé az országok közé tartozik, ahol az ETO szakrendszere úgyszólván az egész könyvtárügy területén érvényre jutott. Mégis vannak más irányú kísérleteink is, s ezek közül elvi szempontból kétségtelenül a legjelentősebb a tárgyszórendszer alkalmazása. Találkozunk vele a budapesti Egyetemi Könyvtárban, az Országos Műszaki Könyvtárban, a KMK cikk-katalógusában stb. Sajnos azonban, a probléma elvi megtárgyalása máig nem történt meg, aminek nyilván a gyakorlat is kárát vallja, hiszen épp ez a katalógusfajta híres arról, hogy előre nem sejtett zátonyokkal van tele. Míg a szakkatalógus esetében a nehézségek és azok tudata arányban van egymással, a tárgyszó-katalógus látszólagos problémátlanúsága elrejti a mégis fennálló bonyodalmaikat.

Épp ezért hasznos, hogy most már a szocialista táborban is rendelkezésre áll a probléma részletes feldolgozása. Jaroslav Drtina — a prágai egyetemen tartott könyvtári előadásai alapján — 1957-ben közreadta e tárgyú alapvető művét (Předmětový katalog. Praha, 1957. 150 p.). Azoknak, akik csehül nem tudnak, most már német nyelven is rendelkezésre áll a munka (Drtina, Jaroslav: Der Schlagwortkatalog. Leipzig, 1961. 96 p. Bibliothekswissenschaftliche Arbeiten aus der Sowjetunion und den Ländern der Volksdemokratie in deutscher Übersetzung. B. Reihe. 4. Bd.) Örömmel közöljük, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ magyarul is ki fogja adni e fontos szakkönyvet. (na)

AZ ORSZÁGOS KÖZPONTI KATALÓGUS

I.

Korunkban *egyetlen* könyvtár — legyen az bár könyvtár-óriás is — képtelen a művelődés, a tudományos kutatás, a termelés és az oktatás könyvtári igényeit teljes mértékben kielégíteni. Csak a könyvtárak és könyvtári hálózatok *együttese*, bizonyos esetekben pedig a könyvtárak közötti nemzetközi együttműködés tud az olvasók sokféle igényének megfelelni. Ez vezetett arra a felismerésre, hogy az olvasó számára egy nagyobb terület, vagy az egész ország teljes könyv- és folyóiratállományát kell rendelkezésre bocsátani. A cél megvalósításához elengedhetetlenül szükséges feltétel a központi katalógus létrehozása, amely egyesíti a különféle könyvtárakban szét-szórtan meglévő (néha szinte rejtve elfekvő) kiadványok címeit. A központi katalógus segítségével a kutató azonnal megtudja, hogy az őt érdeklő művet hol keresse, és nem kényszerül arra, hogy esetleg a könyvtárak egész sorában érdeklődjek utána.

A központi katalógusok legújabbkori (második világháború utáni) igen erőteljes fejlődését tehát ezek a megfontolások magyarázzák. Így nemcsak olyan nagy országokban, mint pl. a Szovjetunióban, az Egyesült Államokban, Kínában, Angliában és Franciaországban épült ki és fejlődött rohamos gyorsasággal a központi katalógusok már régebben kialakult rendszere, hanem a kis országok egész sorában jöttek létre, illetve fejlődtek nagyarányúvá a korszerű központi katalógusok.

A központi katalógusok fogalmának meghatározásával sokan foglalkoztak. Általában egy UNESCO-kiadvány definícióját fogadták el, amely szerint: „A központi katalógus az a katalógus, mely két vagy több könyvtár gyűjteményének egészét, vagy egy részét egy és ugyanazon besorolási rendben tartja nyilván.” Mégis úgy gondoljuk, hogy az elméleti meghatározás e területen nem mond sokat számunkra. Sokkal helyesebb, ha a modern központi katalógus funkcióinak elemzéséből kiindulva jellemezzük feladatait. A korszerű gyakorlatból egyértelműen vonta le az elmélet azt a következtetést, hogy a modern központi katalógus alapvető feladata a *lelőhelymeghatározás* s ezzel kapcsolatban az országon belüli és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés támogatása. Másodrendű feladatai pedig — természetesen nem a főfunkció rovására — bibliográfiai értékű segítségnyújtás különösen egyes speciális katalógusok (pl. folyóiratok központi katalógusa) útján, a szerzeményezés egyeztetésének elősegítése mindenekelőtt hálózati viszonylatban, egyes esetekben pedig (pl. könyv-export) a hatóságok munkájának támogatása, végül a központi katalógusban résztvevő könyvtárak címanyagának megőrzése.

Mindebből világos, hogy a régebben (nagyjából a második világháború előtti időkben) szokásos tájékoztató-bibliográfiai funkciót, továbbá a leíró bibliográfiai célokat szolgáló részletező címleírásokra való törekvést ma már senki sem vallja magáénak; éppen ellenkezőleg: a központi katalógusok korszerű gyakorlata és elmélete nem vállalja az *egyes* könyvtár katalógusainak feladatait és az ezekből következő szerkezeti megoldásokat, hanem minden tekintetben sajátos — egyéni céljainak szolgálatában álló — megoldásokat alkalmaz.

A központi katalógusok speciális ismérveik alapján többféle módon csoportosíthatók, és meghatározott katalógus-típusokba sorolhatók. Ezek közül a leglényegesebb a területi kiterjedést figyelembe vevő felosztás, amely a katalógus jellegét alapvetően meghatározza:

1. Országos (nemzeti) központi katalógus a leggyakoribb, egyben a legszélesebb szolgáltatásokat nyújtó típus. Általában a nemzeti könyvtárban működik.

2. Regionális központi katalógusok. Rendszerint egy-egy nagy kiterjedésű országon belül egyes közigazgatási egységek (pl. köztársaságok, tartományok) vagy tájegységek könyvtárainak központi katalógusai.

3. Helyi központi katalógusok. Egy-egy könyvtári hálózat, esetleg város könyvtárainak központi katalógusai, melyek igen jól egészítik ki a nemzeti vagy regionális központi katalógusokat.

Kisebb országokban a nemzeti és helyi (hálózati) központi katalógusok rendszerét szokták kiépíteni, nagy kiterjedésű országokban ezek mellett a regionális katalógusok hálózata is létrejön.

II.

A magyarországi központi katalógust (rövidítése: KK) az akkori Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ keretében 1924-ben alapították, midőn Magyarország csatlakozott a brüsszeli nemzetközi csereegyezményhez. Bár a katalógus — alapításából következően — ma már másodrendűnek tartott feladatok ellátását helyezte előtérbe (pl. a nemzetközi csere támogatása, bizonyos nemzeti bibliográfiai funkciók

vállalása), mégis gyors fejlődésnek indult, s a harmincas években anyagából különféle nyomtatott katalógus-kiadványokat is tett közzé.

A második világháború miatt 1944—1949 között szünetelt a központi katalógus működése; újból való megindulása után szerkezetében és működésében egyre inkább érezhetővé váltak azok a hibák, amelyek jórészt a célok és feladatok elvi tisztázatlanságából eredtek (pl. az „egyetlen” könyvtár katalógusépítési szabályainak átvitele a központi katalógus sajátos organizmusára, a tartalmi keretek szabályozatlan volta, különféle rétegek — betűrendes sorozatok — elburjánzása a katalóguson belül stb.).

Az 1952-ben kiadott könyvtárügyi törvény értelmében az akkori Országos Könyvtári Központtól a katalógus — mely két részből, éspedig a könyvek és periodikák központi katalógusából állt — a nemzeti könyvtárba került át. Bár a központi katalógust a magyar könyvtárosok igen fontos munkaeszköznek tartották, fejlesztésére ez időben még nem fordítottak elég gondot, és így az nem felelhetett meg a vele szemben támasztott követelményeknek. Ezért 1959-ben a Széchenyi Könyvtár vezetősége a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályával és az Orsz. Könyvtárügyi Tanács-csal egyetértésben arra az elhatározásra jutott, hogy az ország igen értékes központi katalógusát — amely ma kb. 2½ millió címűt, illetve 2 millió címet tartalmaz, s évente mintegy 16 000 információt szolgáltat — folyamatos munkával korszerűvé kell tenni, mégpedig:

a) alapvető funkcióját a lelőhelyek nyilvántartásában és a könyvtárközi kölcsönzés támogatásában kell megállapítani;

b) e fő feladatnak megfelelően kell szerkezetét és szervezetét módosítani;

c) a bejelentő könyvtárak körét — mely a magyar könyvtárügyi hálózati alapon történt kiépítése következtében 500—600-ra emelkedett — tovább kell bővíteni, hogy az ország könyvtáraiba beérkező külföldi kiadványok minél teljesebb számban legyenek nyilvántartva a használat céljaira;

d) a központi katalógus személyzetét növelni, publicitását fokozni kell.

Ugyanakkor néhány nyitott probléma is maradt, melyeket bonyolultságuk miatt az elkövetkező évek során kell megoldani (pl. az 1952 után megjelent magyarországi kiadványok nyilvántartásának kérdése, a központi katalógusból hiányzó, elsősorban 1920 előtti címanyag megszerzésének módszerei és ütemezése stb.). Ide sorolható — mintegy távlati feladatként — annak a tervnek fokozatos megvalósítása is, hogy a központi katalógus távgépiró (telex) segítségével kötéssék össze az ország legfontosabb ipari és kulturális központjainak vezetőkönnyvtáraival. Ilyen módon egy kis ország központi katalógusa rendelkezneek mindazzal az előnnyel, amit nagy országokban az országos központi katalógus és a regionális katalógusok *együttese* szokott nyújtani.

III.

Az Orsz. Széchenyi Könyvtárban működő központi katalógus 1959-ben elhatározott átszervezése nemcsak azt célozza, hogy maga a katalógus legyen használhatóbb, hanem azt is, hogy anyagából olyan kiadványokat adjunk közre, amelyek a kutatókat és az intézményeket gyorsan és folyamatosan tájékoztatják az országba érkező új külföldi könyvekről és folyóiratokról, illetve azok lelőhelyeiről.

Ezek a részben már megvalósult, részben munka alatt lévő kiadványok:

1. *Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke*. A havonta megjelenő kiadvány évente mintegy 100 000 könyv címét, illetve lelőhelyét közli. Két sorozata közül az egyik a társadalomtudományi, a másik a természettudományi és alkalmazott természettudományi művek címeit és könyvtári lelőhelyeit tartalmazza. A jegyzék az anyagot az Egyetemes Tizedes Osztályozás e célra rövidített táblázata szerint csoportosítva közli. A rövidített címeírásokat a könyvtárak lelőhelyei egészítik ki. (Ezzel a kiadvánnyal itt nem foglalkozunk részletesen, mert A könyvtáros 1961. évi 8. és 1962. évi 1. számaiban ismertette e fontos tájékoztató kiadvány célkitűzéseit és megvalósulását.)

2. *Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzéke (KFKC)*. Magyarországon eddig egyes kisebb időszakokat, vagy egy-egy szakterületet (könyvtári hálózat periodikaanyagát) átfogó folyóirat-címjegyzékek jelentek meg. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottsága még 1954-ben felvetette azt a gondolatot, hogy ki kellene adni a külföldi folyóiratok teljes központi címjegyzékét, amely a magyarországi könyvtárakban meglévő külföldi folyóiratok címeit és lelőhelyeit foglalná magában, a XVII. századtól a mai napig. Az évekig tartó előkészületek után 1960-ban kezdődött meg az Akadémia anyagi támogatásával a tényleges munka, amelynek könyvtári és szerkesztési bázisául a Széchenyi Könyvtár központi katalógusok osztálya kínálkozott.

Eddig több, mint 100 000 állomány-bejelentés érkezett a könyvtáraktól, ez kb. 30—35 000 címnek felel meg. Az anyag betűrendes katalógus formájában felállítva

teljes mértékben a tájékoztatás rendelkezésére áll addig is, amíg a szerkesztés több éves munkája folyik.

3. A Központi katalógusok osztályának harmadik kiadványa az ország könyvtáraiba járó *kurrens külföldi periodikák betűrendes lelőhelyjegyzéke lesz*, mely első ízben 1962 folyamán fog megjelenni. A katalógus kb. 13—14 000 címet és hozzávetőleg 65 000 lelőhelyet fog közölni. Mind a tudományos kutatás, mind a könyvtári szolgálat érdeke e gyors tájékoztatást lehetővé tevő kiadvány közrebocsátása.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az Országos Széchényi Könyvtár központi katalógusa — mely a Polláck tér 10. sz. alatt működik — mind saját munkaeszközének korszerűsítésével, mind egymásra épülő és fokozatosan kibontakozó kiadványaival arra törekszik, hogy szolgálja a könyvtári tájékoztatást, a könyvtárközi kölcsönzést s tagában a szakemberek, valamint a tudományos kutatók érdekeit.

Németh Mária

Állományvédelem a kaposvári fiókkönyvtárakban

Kaposváron, a tanácsi kezelésbe adott tíz fiókkönyvtárban már 1960 január elsejétől szabadpolcos kölcsönzést vezettünk be. Ennek következtében sokkal nagyobb mértékű a könyvek mozgatása, mint a zártpolcos rendszerű kölcsönzésnél, s így természetesen jóval nagyobb a könyvek elhasználódása is. Ezenkívül a város peremrészein levő könyvtárak olvasóinak kezében a könyv jobban rongálódik, mint a régebbi alapítású, belterületi könyvtáraink használóinak kezében. Az ő körükben a könyvtáros nagyobb erőfeszítésére van szükség, hogy fokozatosan rászoktassa olvasóit a könyvvel való helyes bánásmódra.

A gyermek-olvasók között olyan módszereket alkalmaztunk, mint amilyeneket Vargha Balázs is megemlíti *A könyvtáros márciusi számában*, de nehezebb a munkánk a felnőtt olvasókkal, mert velük szemben nem mindig lehet azokat a módszereket alkalmazni, amik esetleg célra vezettek a gyermekolvasóknál. A szabadpolcos kölcsönzés okozta nagyobb fokú rongálódás adta az ötletet, hogy minden új könyv tasakjára felragasszunk egy nyomdailag készült (4,5 × 4,5 cm-es) kis feliratot, amelyen az alábbi kérést intézzük az olvasóhoz:

„Kedves Olvasónk!

Szeretettel nyújtjuk át Önnek ezt a könyvet elolvasásra. Minden olvasónktól, aki könyvtárunk barátja, azt kérjük, hogy legyen segítségünkre könyveink tisztaságának és épségének megóvásában. Jó szórakozást kívánva, figyelmességét előre is megköszönjük.

Városi Fiókkönyvtári Központ”

Körülbelül két hónapja alkalmazzuk ezt a módszert, s azóta elég biztató eredményeket értünk el általa. Az egyik megfigyelt könyvtárban — amely a kísérlet kezdete óta 109 kötet könyvet kapott — a kikölcsönzött 91 kötet közül mindössze csak 4 kötetben volt kisebb mértékű pisz-

kolódás. Ez igen szép eredmény, mivel a könyvek közben átlag három kézben fordultak meg, és közöttük 37 kötet ifjúsági mű volt. Ezeket a kis címkéket minden olvasó — de főleg a gyermekek — azonnal észreveszik, mert a kölcsönzésekor visszakapott olvasójegyet rendszerint a könyv belső fedelére ragasztott, könyvkártya-tartó tasakba helyezik.

Persze ez még nem csodaszer a piszkolás és rongálás ellen. Nálunk a fiókkönyvtárakban, ahol egy könyvtáros dolgozik, és a négyórás kölcsönzési idő alatt 80—140 olvasót kell kiszolgálnia, nem képes arra, hogy minden visszahozott könyvet átvizsgáljon. Ezért szűrőpróbaszerűen félóránként, óránként egy-egy állományvédelmi felirattal ellátott könyvet átlapoz. Ha a könyvben piszkolódást vagy számarfület, kenyérmorzsát talál, akkor tapintatosan figyelmezteti az olvasót a könyv tisztaságának és épségének megóvására. Ha gyermek piszkítja be a könyvet, még könnyebb a könyvtáros helyzete, mert a jelenlevő 10—15 olvasó előtt figyelmezteti a gyereket a könyv védelmére úgy, hogy a felnőttek is értsenek szavaiból. A fiókkönyvtárvezetők beszámolóí azt bizonyítják, hogy ezek a kis állományvédelmi céldulák jól beválnak a gyakorlatban.

Vargha Balázs említett cikkében sok helyes megállapítása és tanácsa mellett egy lényeges kérdésről nem beszél: mindenki tudja, hogy a szép borítólap, vagy kötéstáblával ellátott könyv szinte kellett magát. Véleményem szerint azonban az állományvédelem nemcsak a borítólap, a külső tábla és a lapok tisztaságára, épségére vonatkozik, hanem a könyvek kötésének minőségére is. Sajnos a legutóbbi időben — amióta a fűzés helyett a ragasztást is alkalmazzák — nagyon sok könyv, főleg gyermekkönyv lapjai esnek ki már a tulajdon-bélyegzővel való ellátáskor. A gyermekkönyveken különösen fontos lenne a megbízható erős kötés, hiszen nagyobb az elhasználódás aránya.

Bánki Gyula

Megjegyzések a tanácsi közművelődési könyvtárak 1961. évi eredményeihez

A könyvtáros közvélemény érdeklődéssel várta a második ötéves terv első évének tanácsi könyvtári eredményeit, mert minden könyvtárhálózat munkatársai keresték saját munkájuk értékeléséhez az összehasonlítható adatokat. A *könyvtáros* áprilisi számában közölt táblázat adatait ezért nemcsak tudomásul vennünk, hanem elemeznünk, vitatnunk is kell, hogy lássuk, mik a tanulságok, mit végeztünk jól, s főként mit kell jobban csinálnunk. A szerkesztőségi asztal mellől tesszük meg az első megjegyzéseket, remélve, hogy folytatják ezt a könyvtárakban munkálkodó könyvtárosok.

Előjáróban bejelentjük, hogy mihelyt együtt lesznek az adatok — ez idén első ízben —, közöljük megyénként is a *tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárak összesített eredményeit*, ahogy ezt Budapestre vonatkozóan már közölte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradója.

Megjegyezzük továbbá, hogy a jövőben igyekszünk kiküszöbölni a statisztikai táblázatok régebbi gyakorlatból fennmaradt következetlenségeit. Például azt, hogy a táblázat nem tünteti fel a megyékkel egyenrangú megyei jogú városok eredményeit külön, hanem részben a megyék adataival együtt, részben csupán a városi fiókkönyvtárak adataira szorítkozva. Nem a fenntartók és az egyes könyvtártípusok eredményeire vagyunk ugyanis kíváncsiak, hanem a települések eredményeire. Ezért a *megyei jogú városok adatait a jövőben külön szükséges feltüntetni*, mégpedig a megyei könyvtárak helyi részlegeinek és a városi könyvtáraknak eredményeit összesítve. Ehhez szükséges, hogy a megyei könyvtárak helyi tevékenységük adatait küldjék meg a megyei jogú városi könyvtáraknak, mert ennek a művelődési tevékenységnek számbavételére a megyei jogú város tanácsa hivatott.

A továbbiakban a könyvellátottságnak, az olvasók százalékarányának és az egy olvasóra jutó kölcsönzések adataiból kívánunk néhány következtetést levonni.

Bátran állíthatjuk, hogy a könyvtárak eredményeiben a *legfontosabbnak az olvasói létszám lakossághoz mért százalékarányát kell tartanunk*. Ez méri ugyanis elsősorban a könyvtárak mennyiségi hatásfokát. A 14%-nál magasabb eredményt elért megyék sorrendben a következők: *Vas, Somogy, Veszprém, Zala, Tolna és Baranya*.

Mit mutat ez a névsor a táblázat tükrében? Azt, hogy mindegyik *dunántúli* megye, Veszprém kivételével valamennyi a *legjobb könyvellátottsággal rendelkezik*, és mindegyik *kisközséges településű*.

A 10,8%-os országos átlag alatt alulról számított sorrendben *Pest, Hajdú-Bihar és Békés* vannak. Ezek mind *alföldi* megyék, alacsony, vagy éppen a *legalacsonyabb könyvellátottságúak*, és mind *nagyközséges településűek*. (Érdekeség, hogy Szolnok megye a könyvellátottságban és az olvasói százalékarányban éppen az országos átlagot képviseli.)

Egyik következtetésünk az, hogy segíteni kell az alföldi megyék könyvtárainak könyvellátottságán. Másik, hogy a legjobban lemaradt két megyében, *Pest és Hajdú-Bihar* megyékben sokat kell javítani a *könyvtári munka szervezetségén és minőségén*. Harmadik, hogy a *könyvtári ellátottság fehér foltjait nem a kisközségekben, hanem a nagyobb településeken kell keresni*. Illetve már nem is kell keresni, mert nyilvánvalóan ott vannak.

Az olvasói százalékarányban legjobb eredményt, 16,1%-ot elért Vas megye egyes községeinek adataival is ezt lehet bizonyítani. A szombathelyi járás híradójának adatai szerint a járásban az apró falvak mellett 4 nagyobb község van:

Csepreg	4400 lakossal,	9,3 olvasói %-arányal;
Vép	3500 lakossal,	2,9 olvasói %-arányal;
Bük	2700 lakossal,	10,2 olvasói %-arányal;
Ják	2700 lakossal,	9,1 olvasói %-arányal.

Az apró falvak 20—30%-os eredménye emeli a megyei átlagot, de a nagyobb községek olvasói aránya itt is az országos átlag alatt van. Ha tehát Vas megye túlnyomórészt nagyközséges településű lenne, ott tartana, ahol az alföldi megyék. A két városnak, Szombathelynek és Kőszegnek helyzete pedig még a nagyközségekenél is rosszabb. Talán nem tévedünk, ha megkockáztatjuk az állítást, hogy — hasonlóan a népművelés korábbi állapotához, amikor még egész népművelési munkánk falusi jellegű volt — *tanácsi közművelődési könyvtárhálózataink erősen kisfalusi szervezetségűek*, bizonyos egyoldalú megrekedtség tapasztalható náluk ezen a téren. A városok és nagyközségek könyvtárhálózata nem fejlődött kellően. Ez pedig a szocialista fejlődés

távlátában igen súlyos hiba. Sokkal céltudatosabban kell foglalkoznunk a nagyobb települések könyvtári ellátásával, s fel kell figyelniünk Somogy megyének ezen a téren elért úttörő kezdeményezéseire (Kaposvár, járási székhelyek).

Tanulságos az 1 olvasóra jutó kölcsönzött kötetek adatainak összevetése is. Egészségtelenül magasnak kell tartanunk az évi 22 kötet feletti megyei átlagot. Ezt sorrendben az alábbi megyék érték el: Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád, Komárom, Bács-Kiskun és Pest. Szembetűnő, hogy ebben a névsorban a leggyengébb olvasói arányt elérő megyék mind benne vannak néhány átlagos eredményt felmutató más megye mellett. A legmagasabb olvasói arányokat elért megyék 1 olvasóra jutó átlagos kölcsönzése 17—19 kötet.

Világos a következtetés: ahol nem folyik megfelelő határfokú olvasótoborzás, ott a leszűkülő olvasótábor kevés olvasója sokat kölcsönöz. Ahol megfelelő arányú új olvasórétegek áramlanak a könyvtárakba, ott egészséges az egy olvasóra jutó kölcsönzési átlag.

A fentiekén kívül még bizonyára számos tanulságot vet fel az évi eredmények vizsgálata.

Páldy Róbert

A legkorszerűbb vidéki orvosi könyvtár felavatása és az orvosi hálózat fejlődése

A kaposvári megyei kórházban a közel-múltban létrehozták az ország legszebb, legmodernebb vidéki orvosi könyvtárát. Egy évvel ezelőtt az orvosi könyvtár létezését Kaposváron csak a leltárkönyv jelezte. Ebbe jegyezték be a beérkezett könyveket, a bekötött folyóiratokat, amelyeket azután kiadtak az egyes kórházi osztályoknak használatra. Ez a használat abból állt, hogy a könyvekhez csak az osztály orvosai jutottak hozzá, nem adták kölcsön őket, a folyóiratok kihasználása sem volt biztosítva. A lelkesedés és az igény végre múlt év szeptemberére megteremtette a könyvtári munka előfeltételeit; elkészült a mintegy 12 × 6 méter nagyságú könyvtárhelyiség, a könyvtáros munkaszobája és az olvasóterem berendezése. A falakat világos könyvespolc borítja, az egyik falfelületen pedig három folyóirattartó szekrényke van, egyenként 12 folyóirat tárolására. A zöld kárpitozású ülőbútorok, a modern vonalú lámpák, a melegszerű függönyök, az örökzöld növények kellemessé és otthonossá varázsolják a helyiséget.

A könyvtári munka megszervezésében figyelemmel kellett lenni arra, hogy a kórház orvosainak gyógyító és tudományos munkájához szükséges szakirodalom a legrövidebb időn belül rendelkezésre álljon. Ennek érdekében először az osztályokról összeszedett könyveket rendezték, ellátták raktári jelzettel, valamint a kölcsönzéshez szükséges szereléssel, végül leltárba vették mind a könyveket, mind a teljes évfolyamú folyóiratokat.

A raktári rend kialakítása az Országos Orvostudományi Könyvtár szakrendszere szerint történt. E szakrend 30 csoportra

osztja az orvostudományt és a rokon-, illetve segédtudományokat. A könyvek gerincére nyomtatott címke került, mely piros számmal a szakcsoportot, feketével a sorszámot jelzi. A címkét filmoluxszal ragasztották fel, ez tisztán tartja és jól rögzíti a jelzetet. A bekötött folyóiratok raktározása betűrendben történt. A kurrens folyóirat-példányokat a folyóirat-szekrénykéken és a könyvespolcok szemmagasságában elhelyezett folyóirattartóin tárolják. A rézsútos, peremmel ellátott fedőlap felnyitható: kívül a legutolsó folyóiratszám áll, mögötte a folyó év többi száma. A mintegy 130 féle szakfolyóirat raktári csoportosítása szakrendben történt. A szabályszerű leltározás után megkezdődött a könyvek és folyóiratok kölcsönzése. A legtöbb orvosi könyvtárnak nagy problémát jelent a kézikönyvek, alapvető, standard művek tartós kölcsönzése. A könyvtár tanácsadó orvosa, a kórház igazgatója és a könyvtáros — az egyes osztályok igényei alapján — együttesen határozták meg a tartósan kölcsönözhető könyveket. A bekötött folyóiratévfolyamok és a könyvek kölcsönzése könyvkártya és személyi lap segítségével történik.

A folyóévi folyóiratszámok kölcsönzése újszerű: az adatokat egyrészt a személyi lapra vezetik, másrészt a folyóirattartón a legfrissebb szám mögött elhelyezett kölcsönzőlapra. (A legfrissebb szám nem kölcsönözhető.) Ez a módszer megkönnyíti a lerakást, s egyben felvilágosítást is ad arról, hogy a folyó évi számokból melyik, mióta, kinél van.

A feldolgozó munka is megkezdődött, elkészült a folyóiratok katalógusa és a folyóévi nyilvántartás.

Az elmondottak alapján érthető, hogy miért éppen Kaposvárott gyűlt össze az Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács idei első ülése. A tanács ülésére érkező orvosok és könyvtárosok egyaránt érdeklődéssel tekintették meg e szép kórházi könyvtárat, melynek létesítése szinte jelképpé vált: hisz az orvosi könyvtári hálózat kialakításának úttörő esztendejéről, az Országos Orvostudományi Könyvtár 1961. évi munkájáról hangzott el beszámoló. Az Országos Orvostudományi Könyvtár alközpontjai útján (egyetemek, vezető kórházak stb.) irányítja a hálózatot. Az elmúlt évben a hálózati alközpontok munkájának megindítása, megszervezése volt a legfőbb feladat. Ezt a munkát úgy segítette elő az Egészségügyi Minisztérium, hogy lehetővé tette minden megyei kórház számára főhivatású könyvtáros alkalmazását. Megjelent a szervezeti és működési szabályzat is, amely az orvosi könyvtárak feladatait jelöli ki. A hálózati központ pedig sokféle tevékenységgel segíti az orvosi könyvtárakat: módszertani útmutatók, tájékoztatók, bibliográfiák kiadásával, a főlöspéldány csereakció megszervezésével. A devizás könyv- és folyóiratmegrendelések lebonyolítása, az orvosi könyvtárosi szaktanfolyam szervezése is az Országos Orvostudományi Könyvtár hatáskörébe tartozik.

Az orvosi hálózat kialakításának követelménye már 1956-ban szerepelt a könyvtárügyi törvényben. Megvalósítására azonban csak 1960-ban került sor. A hálózat megszervezéséhez kialakítása során sok segítséget nyújtott a többi, régóta dolgozó szakkönyvtár tapasztalata. Azonban ezeket az eredményeket és tapasztalatokat nem lehetett az orvosi hálózathoz tartozó már meglévő könyvtárak és az orvosok szakirodalmi ellátásának ismerete nélkül felhasználni. Meg kellett tehát vizsgálni a felmerülő igényeket, és ezekhez alkalmazni a megfelelő módszert. Így került sor például az *alközpontok terület szerinti* felosztására, ellentétben a műszaki hálózattal, ahol a szakmai felosztást alkalmazták. A területi felosztás szerint egy megye minden egészségügyi intézménye a megyei kórházhoz, mint alközpontoz tartozik. Ennek helyessége többek között pl. a devizaelosztás terén mutatkozik meg. Ugyanis a megyei kórház orvosi könyvtára és a tagkönyvtárak képviselői által alakított bizottság dönt a keret ésszerű felhasználásáról; megszervezi a megye egészségügyi intézményei közt a devizaigényes folyóiratok egymásközötti cseré-

jét. (Budapest négy vezető kórházának egyike ezzel a módszerrel mintegy 180 folyóiratot kölcsönöz 23 egészségügyi intézmény orvosainak.) Sok kórházban, ahol rendszeresen folyik kutatómunka, tudományos tevékenység, a hálózat kialakítása előtt is működött már orvosi könyvtár. Ezekben azonban csak a célszerűséget tartották szem előtt, a könyvtári szakszerűség mellékes követelmény volt. Náluk természetesen más módszerek alkalmazása vált szükségessé, mint a most alakuló orvosi könyvtárakban, melyek főfeladata az orvosok érdeklődésének a felkeltése, az igények szakszerű kielégítése. Meg kell azonban állapítani, hogy a célszerűség jegyében dolgozó könyvtárak sok olyan jó módszert alakítottak ki, amelyek sikerrel alkalmazhatók az új orvosi könyvtárakban is. (Raktározási, kölcsönzési, irodalom-kutatási módszerek, az intézmény profiljának megfelelő szaksziszterek kidolgozása stb.)

Az Országos Orvostudományi Könyvtár főfeladata a szervezés folytatása mellett a tájékoztató és bibliográfiai munka összehangolása, továbbfejlesztése és kiterjesztése. Az Orvostudományi Könyvtár — az NDK Tudományos Akadémiája mellett működő Dokumentációs Intézet (Institut für Dokumentation) kartonszolgáltatának felhasználásával — gyors tájékozódást biztosító annotált szakkatalógust készít az orvosudomány nemzetközi irodalmáról, másrészt az egyes intézményekben folyó irodalomkutató és bibliográfiai munkát igyekszik egységbe fogni, valamint megszervezni széleskörű felhasználását is.

*

A hivatalos napirend után az ülés résztvevői megismerkedtek az új könyvtár tevékenységével: a kórház igazgatója és a könyvtáros alig győzött válaszolni a záporozó kérdésekre, melyek egyaránt vonatkoztak a műanyagpadlóra és a folyóiratkatalógusra, a könyvtár berendezésére és munkájára.

Végül az Országos Orvostudományi Könyvtári Tanács orvos tagjai a kaposvári kórház egyes osztályait nézték meg; a könyvtáros résztvevők pedig a Kaposvári Megyei Könyvtár vezetőjének, Kellner Bélának a vezetésével megtekintették a megyei könyvtár új épületének építkezését, amelynek féligkész vasbetonoszloppaira a lelkes magyarázat képzeletben szinte odavázolta a kék csempével díszített üvegfalakat is.

Torday Alice

A falusi könyvtárak törzsanyagjegyzékeinek felhasználása

1959-ben adta ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ első címjegyzékét a falusi könyvtárak részére törzsanyagként ajánlott művekről. Ezt az alapjegyzéket, amely megjelenési idejétől függetlenül minden fontosnak ítélt művet tartalmazott, azóta még két pótfüzet követte, egy-egy év terméséből. A három címjegyzék összesen 1095 műről ad címleírást, ami megfelel egy közepes nagyságú közösségi könyvtár állományának. Időszerű tehát megvizsgálnunk, hogy a jegyzékekben közölt címanyag hogyan fest együtt mint gyűjtemény, hogyan segíti a könyvtárakat törzsállományuk kialakításában.

A művek 62,3%-a szépirodalom (ifjúsági irodalommal együtt), 37,7%-a ismeretterjesztő. Az egyes szakcsoportok aránya a következő:

<i>Társadalomtudományok</i>	11,2%
<i>Természettudományok</i>	4,4%
<i>Technika</i>	3,6%
<i>Mezőgazdaság</i>	10,2%
<i>Egyéb ismeretterjesztő</i>	8,3%
<i>Szépirodalom</i>	45,2%
<i>Ifjúsági irodalom</i>	17,1%

Ezek az arányok nagyjából megfelelnek a falusi könyvtárak állományával szemben támasztott követelményeknek, figyelembe véve, hogy a szépirodalom és ifjúsági irodalom gyűjtésében nagyobb szerepük van a törzsanyagjegyzékeken nem szereplő, a könyvtáros szabad választására bízott műveknek.

A jegyzékek összeállítói igyekeztek minden szakterületről a legjellemzőbb, a falusi könyvtárak számára is használható műveket összegyűjteni. E törekvésüknek azonban határt szabtak a lehetőségek, ugyanis csak megjelent művekre támaszkodhattak. Ennek a cikknek a keretei nem engedik meg, hogy az egyes szakcsoportok anyagát tartalmi vonatkozásaikban, részletesen elemezzük. Nem szabad azonban elhallgatnunk a gyűjteményben helyenként mutatkozó hézagokat, mivel azok elsősorban könyvkiadásunkat érintik.

A *társadalomtudományi* szak vizsgálatánál szembetűnik, hogy nincs a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom történetéről szóló, népszerű összefoglaló munka. Ezzel még adós könyvkiadásunk.

A néprajzi irodalom teljessége érdekében szükség lenne egy gyűjtemény kiadására a világirodalom legszebb népmeséiből.

Nem jelent még meg a szocialista erkölcsrel foglalkozó, népszerű-etikai mű.

A vallás keletkezéséről, társadalmi szerepéről szóló, marxista szemlélettel meg-

írt művekben nincs hiány. De hiába keressük az egyházak magyarországi tevékenységéről írt, s a falusi olvasóközönség számára is hozzáférhető műveket. Nem ártana egy népszerű formában megírt kiadvány sem, a magyarországi szekták működéséről, ezeknek ugyanis egyes vidékeken még mindig elég nagy a befolyásuk.

Hazánk történetéről 1953 óta nem jelent meg a nagyközönség számára írt összefoglaló munka. Az akkori kiadás több tekintetben módosításra és kiegészítésre szorul. A világtörténelemről viszont még ilyen sem áll rendelkezésünkre.

A *természettudományos* ismeretterjesztő irodalom nem mondható teljesnek az ember származásáról szóló népszerű irodalom nélkül. Darwin vagy Nyesztruh munkája tudományos színvonala miatt nem alkalmas ennek a feladatnak a betöltésére, ezért a jegyzékekre fel sem vették őket.

A *mezőgazdasági* irodalom bő választéka könyvkiadásunkat dicséri. A fontosabb művek többszöri kiadása könyvtáraink számára megkönnyíti a hiányok pótlását. A gyűjtemény teljessége érdekében a jegyzékre kívánczított volna még a Mezőgazdasági lexikon is.

Nem kívánok részletesen foglalkozni az egyéb ismeretterjesztő irodalommal. Csak néhány észrevétel: nem találunk a jegyzékekben irodalmat a munkaegészségügyről, a műkedvelő színjátszásról, a népi táncról.

A jegyzékek felsorolt hiányosságai ellenére hasznos segítséget nyújtanak a falusi könyvtárosoknak. A tanácsi kezelésbe adott könyvtárak önálló létüket adott könyvállománnyal kezdték meg. Ez rendszerint megegyezett a könyvtáraknál kintlevő letéti anyaggal, melyet a járási könyvtár lehetőségeihez mérten némiképpen felfrissített. Az állományban mutatkozó hiányok megállapítása, a beszerzendő művek listájának összeállítása az állománygyarapítási tapasztalatokkal nem rendelkező falusi könyvtárosok részére erejüket meghaladó feladat lett volna. A KMK által összeállított címjegyzék jelentőségét éppen abban látom, hogy támpontot nyújtott a könyvtárosoknak, hogyan fogjanak hozzá ehhez a feladathoz. Olyan mintakatalógust kaptak, amelyhez saját állományukat hozzá tudják mérni. Felmerülhet az az aggály, hogy vajon a jegyzékek használata nem fosztja-e meg a könyvtárost önállóságától, nem teszi-e az állománygyarapítás munkáját túlságosan mechanikussá. Erre határozott nemmel kell felelnünk. Amíg a könyvtárosok

nem rendelkeznek elegendő állománygyarapítási tapasztalattal, s nem állanak megfelelő bibliográfiák a rendelkezésükre, szükség van ezekre a jegyzékekre. Megkönnyítik a könyvtáros munkáját, de nem veszik el önállóságát. Hiszen minden egyes művet nem lehet, de nem is szükséges minden egyes könyvtárba beszerezni. (Gondoljunk pl. a mezőgazdasági irodalomra!) A könyvtárosoknak a helyi sajátosságok figyelembevételével sajátmaguknak kell eldönteniök, mire van szükségük.

Felvetődik az a kérdés is, hogy a falusi könyvtárosok egyáltalában használják-e állománygyarapítási munkájukban ezeket a jegyzékeket. Tapasztalataim alapján azt kell mondanom, hogy még nagyon kis mértékben. Sokan nem is tudják, mit kezdjenek vele. A megyei és járási könyvtárak instruktorainak kell bemutatniök, hogyan lehet felhasználni a jegyzékeket az állomány elemzéséhez. Kiszállásaink alkalmával a törzsanyagjegyzékek segítségével szoktuk feltárni a könyvtárak állományában mutatkozó hiányokat. Ez a könyvtárosokat egyaránt ösztönzi a hiányok pótlására és a jegyzékek elemző módon való használatára.

Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy a törzsállomány alakítására irányuló törekvések mennyire állnak arányban a könyvtárak anyagi lehetőségeivel. Átnéztük az 1961-ben érkezett kollektori rendelőjegyzékeket. (Tudvalevő, hogy az évenként kiadásra kerülő pótfüzetek összesítik a könyvtárellátó jegyzékein szereplő törzsanyagot.) Kiderült, hogy ha egy könyvtár minden törzsanyagának 90 fillért kellett volna erre fordítani. Ha leszámítjuk az ismételt kiadásokat (feltételezve, hogy az első kiadások a könyvtárban már megvannak), valamint az eltérő helyi sajátosságok miatt kieső mennyiséget, akkor is 6000 forint körül jár ez az összeg. Borsod megyében kevés olyan falusi könyvtár akad, amelynek az évi könyvbeszerzési kerete eléri a 6000 forintot, ellenben számos olyan könyvtár van, amelynek a kerete nem haladja meg az 1000 forintot. Ilyen körülmények között még jó ideig szükség lesz a járási könyvtárak letéti könyvállományára. Ez feleletet ad arra a sokat vitatott kérdésre is, hogy a letéti állomány számára vásároljunk-e törzsanyagot. Addig, amíg a kis-, sőt a közepes nagyságú könyvtárak sem rendelkeznek megfelelő kerettel, a járási könyvtárak letéti állományából kell kiegészíteni a falusi könyvtárak törzsállományát. A teljességet még így sem tudjuk elérni, hiszen a letéti keretből sem futja minden egyes könyvtár számára. Egyelőre tehát csak a legnagyobb községi könyvtáraktól

várhatjuk a gyűjtemény-jelleg kialakítását. Annak megállapítására, hogy egy viszonylag teljesnek mondható gyűjtemény mennyire segíti a könyvtárak funkcióinak ellátásában, elhatároztuk: kísérletképpen egy nagyobb községi könyvtárban a megyei könyvtár irányításával a lehetőség szerint teljes gyűjteményt alakítottunk ki.

Az évenként kiadásra kerülő pótfüzetek lehetővé teszik, hogy a könyvtáros utólag még egyszer ellenőrizhesse korábbi rendelkezéseit, s az esetleges mulasztásokat pótolja. A jegyzékeknek fontos szerepük lehet akkor is, amikor a könyvtár nemvárt összeghez jut, amelyből az állomány hiányát pótolhatja. A hiányok pótlása azonban — az anyagi nehézségeken kívül — újabb problémát vet fel: a régebben megjelent művek beszerzése szinte lehetetlen. Valami megoldást kellene találni a törzsanyag-jegyzékeken szereplő, de ma már nem kapható művek olcsó kiadására. Miért ne lehetne megindítani egy olcsó, az Iskola! könyvtárhoz hasonló sorozatot a könyvtárak részére is?

A törzsanyagának minősített művek állandó gyarapodása felveti azt a kérdést is, hogy meddig növelhető a törzsállomány. Az ötéves terv irányelvei szerint 1000 lakosra 1200 kötetnek kell jutnia. Ez gyakorlatilag azt is jelenti, hogy egy bizonyos határ elérése után már nem okvetlenül szükséges a könyvállomány nagyságának jelentős emelése. Ma már az állománygyarapítási politikában az elavult mennyiségi szemlélet helyett egyre inkább a tartalmi szempontok lépnek előtérbe. Az állomány használhatóságát elsősorban nem annak nagysága dönti el, hanem az, hogy összetételében mennyire felel meg a könyvtár funkcióinak. Az egyes szakcsoportok teljesebbé tétele mellett az elavult régebbi kiadásokat ki kell vonni az állományból. Ez a munka fokozottabb önállóságot követel meg a könyvtárosoktól. Az ötévenként megjelenő összesített törzsanyagjegyzékek ehhez is hasznos segítséget fognak nyújtani.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a törzsanyagjegyzékek szükségesek, hasznosak, s ha még a falusi könyvtárak zöme nem is tudja a bennük ajánlott irodalmat a szükséghez mérten beszerezni, pontosabban látják a célt, amely felé haladniuk kell.

Hubay László

PÁLYÁZAT

A Kaposvári Megyei Könyvtár pályázatot hirdet egy, 710-es kulcsszámú instruktori állásra. A jelentkezés és önéletrajz a megyei könyvtár címére (Pf. 59) küldendő.

Kezdeményezés az építőipari munkásszállások szakkönyvellátására

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1960. június 29-i határozata a munkások, szakmunkások szakképzettségének a fokozását írja elő, ugyanis az általános műszaki színvonal emelése nem képzelhető el a szakirodalomban felhalmozott gazdag szakismereti anyag tanulmányozása nélkül. Ehhez a feladathoz igyekezett segítséget nyújtani az építőipar területén az *Építésügyi Dokumentációs Iroda*, amikor az elmúlt év tavaszán megállapodást kötött az *Építők Szakszervezetének Kulturánelvelési Osztályával* a szakszervezeti és a műszaki könyvtárhálózat közötti együttműködés kiépítésére.

Az együttműködés fő célkitűzése az építőipari szakmunkások megfelelő színvonalú szakkönyvekkel való ellátásának a biztosítása volt. E feladat több vonatkozásban is túlnő a műszaki könyvtárak általános feladatkörén. A vállalati műszaki könyvtárak a szakirodalom iránt érdeklődőknek juttatják el a használatra megfelelő formában feltárt, igényelt szakirodalmat. A kívánt szakkönyveket a katalógus alapján és a könyvtáros közreműködésével maga az olvasó választja ki. E könyvtárak olvasói — a tapasztalataink szerint — főleg a technikusok, mérnökök, vállalati műszaki dolgozók köréből kerülnek ki. Majdnem teljesen kiszorult azonban a könyvtárakból az olvasók egyik számottevő rétege, a szakmunkások csoportja. Ennek két oka is van. A vállalati szakkönyvtárak általában a vállalat központjában, vagy a főmérnök szobájában vannak elhelyezve — ritkább esetben a szakszervezeti könyvtárban vagy a kultúrteremben —, ahová a különböző, a vállalat székhelyétől többnyire távol eső építkezéseken dolgozó szakmunkások munkaidő alatt el sem juthatnak. Másrészt pedig, még ha eljutnának is, akkor sem tudnák önállóan kiválasztani a könyvtárban felhalmozott szakirodalmi áradatból a számukra megfelelő anyagot. Ráadásul a szakmunkások között olyanok is vannak, akik még nem ismerték fel a szakkönyvek tanulmányozásának hasznát. Ezért a műszaki könyvtárak szolgáltatásait úgy kellett megszervezni, hogy a fizikai dolgozók is igénybe vehessék őket. E feladat sikeres megoldásának két feltétele van: 1. Megfelelő alsó- és középszínvonalú szakkönyvek kiválasztása. 2. A kiválasztott könyvtári anyag eljuttatása a dolgozókhoz és a szükséges propaganda megszervezése. A meglehetősen összetett feladat megvalósítása nagy erőfeszítést követel a jelenlegi könyvkiadási körülmények között, amikor — legalábbis az építőipar területén — igen kevés alsó- és középszínvonalú szakkönyv jelenik meg. E kezdeti nehézségek ellenére eddigi fáradozásaink nem bizonyultak hiábavalónak. Eddig 12 nagyobb építőipari, anyagipari vállalat 20 munkásszállásán teremtettük meg az intézményes szakkönyvellátást.

Ez azonban nem egyik napról a másikra valósult meg. Kezdetben egész sereg technikai nehézséggel kellett megbirkóznunk, a könyvek kiválasztásától kezdve egészen az elszállítáig. Az EFEDOSZ területi könyvtárainak munkatársaival közösen végig látogattuk a munkatervünkben meghatározott vállalatokat, és a vállalati igazgatókkal, valamint SZB titkárokkal megismertettük közös vállalkozásunk célját és elképzeléseinket. E megbeszélések eredményeként megállapodásokat hoztunk létre a vállalatok igazgatója és a szakszervezeti bizottságok között. A megállapodás értelmében a vállalatvezetőség megbízta műszaki könyvtárosát, hogy a könyvtár állományát vizsgálja meg, válassza ki abból az alsó- és középfokú szakkönyveket. Az ily módon kiválasztott szakkönyvekből azután a munkásszállások számára megfelelő mennyiségű letéti állományt állítottunk össze, amelyet kísérőjegyzékkel, átvételi elismervény ellenében átadtak a munkásszállás szakszervezeti könyvtárosának. A szakszervezeti könyvtáros az átvett könyveket kölcsönzi a munkásszállás lakóinak, megőrzésükért felelősséget vállal, a jövőben pedig a műszaki könyvtár kezelésével megbízott dolgozó útján gondoskodik a letéti könyvtár anyagának kiegészítéséről és legalább negyedévenkénti cseréjéről. Végül a megállapodásban a vállalatvezetőség és a Szakszervezeti Bizottság közösen vállalta azt is, hogy a dolgozók között megfelelő propaganda-tevékenységet fejt ki.

Az eddigi tapasztalatok igazolták elképzeléseinket. A munkások nemcsak olvassák a könyveket, de új irodalom után is érdeklődnek. Ezt bizonyítják a vállalati könyvtárosok adatai is. A következő munkásszállásokon folyik már könyvkölcsönzés: a 41-es Építőipari Vállalat *Fáy utcai* munkásszállásán, az 1-es Építőelemgyár *Galvani utcai*, a 43-as Építőipari Vállalat *Országház utcai*, a 45-ös *Frangepán utcai*, a 42-es *Harmat utcai* és a 23-as *Bartók Béla úti* munkásszállásán. A többi szálláson is folyamatban van a rendszeres könyvkölcsönzési gyakorlat kialakítása. Sajnos, azonban nem valamennyi megállapodást kötött vállalat esetében ilyen kedvező a kép.

Ezek az eredmények tehát csupán egy jól sikerült kísérletnek az első gyümölcsei. Továbbfejlesztésük érdekében még sok tennivalónk van. Hogy csak a legkiemelke-

döbbséket említsük: Irodánk feladata lesz a szakmunkások és művezetők számára megfelelő ajánló bibliográfiák összeállítása és terjesztése. Ugyancsak a mi feladatunk az is, hogy kidolgozzuk az alapfokú szakirodalom letéti, munkahelyi könyvtárakban történő propagálásának a leghatásosabb módszereit. További célkitűzésünk, hogy a jövőben a szakszervezettel közösen valamennyi nagyobb kivitelező és anyagipari vállalat munkásszállásán a lehetőséghez képest minél előbb megszervezzük a dolgozók szakkönyvtárát. Bár az eddigi eredményeket nem túlozzuk el, ezek máris meggyőztek bennünket a kitűzött feladataink helyességéről, és azzal a jóleső érzéssel folytatjuk megkezdett munkánkat, hogy együttműködésünk a továbbiakban még több hívet szerez majd a szakmunkások és a szakszervezeti könyvtárosok körében is az építőipari műszaki olvasómozgalom taborának.

B a g i J á n o s

Könyvbarát-vasárnap Csökölyben

Csököly község a nagyatádi járás közepes nagyságú településeihez tartozik. Mezőgazdasági jellegű település, parasztsága termelőszövetkezetben dolgozik. A falu lakói, különösen az idősebbek ma is őrzik népi szokásaikat, táncaikat. Népviseletük országosan ismert. Lebontásra kerülő zsúpos, pitvaros házaikból egész kis múzeumot betöltő faragványok, régiségek kerülnek elő. Kulturális életük központja a művelődési otthon, ahol a könyvtár, a mozi és a fiatalság klubja is helyet kapott. A könyvtár önálló helyiségben működik, amely csak kölcsönzésre alkalmas, helyben olvasásra a szomszédos klubhelyiséget használják. A könyvtár 1951-ben létesült mint letéti könyvtár, 1960-ban pedig tanácsai kezelésbe került. Általában a közepesen működő könyvtárak között mozgott hosszú időn keresztül. Olvasóinak száma 1960-ban is csak a lakosság 10%-át tette ki.

A tanácsai kezelésbe adás lényeges javulást eredményezett a könyvtári munkában. Évenként 4000 Ft-ot költött a tanács könyvvásárlásra és egyéb források felhasználásával egy év alatt 300 kötettel gyarapodott a könyvvállománya, amely ma 950 kötet. Olvasóinak száma a lakosság 15,3%-ára ugrott, az évi kötetforgalom meghaladta a 3500-at. Bár a községi tanács sajátjának tekinti a könyvtárat, a további fejlődés szükségessége a községi könyvtárügy szélesebb társadalmi alapokra helyezését. Ennek megvalósulását, legjobb lehetőségét a könyvbarátmozgalom létrehozásában láttuk. Március 9-én a Hazafias Népfront Járási Bizottságának és a járási könyvtárnak a közreműködésével megalakult a könyvbarátmozgalom helyi bizottsága. A járási terv alapján elkészítették munkatervüket, amely az idén megvalósítandó terveket, azok megoldási módját tartalmazza.

A könyvbarát-mozgalom csökölyi bizottságának első nyilvános „szereplésére” március 18-án a „könyvbarát-vasárnapon” került sor. A bizottság ezen a napon tartotta ünnepélyes megnyitóját, programjában gyermek-meseműsor, irodalmi elő-

adás, kiállítás, könyvadás, könyvbál szerepelt. Különösen népes volt a gyermekműsor, ahol felnőttek is szép számban voltak jelen. Dr. Gombos László az MTI külpolitikai szerkesztője *Farkasok közt védteleten* címmel tartott irodalmi előadást. A kora délutáni órákban a pártklubban gyülekeztek a könyvbarát-bizottság meghívottjai, akik rövid eligazítás után, kezükben a községi könyvtár katalógusával „házi agitációra” indultak, hogy új olvasókat nyerjenek meg a könyvtárnak.

A könyvtár egész délután nyitva volt, kölcsönözte a könyveket régi és új olvasóinak. Ezen a délutánon 117 olvasó kereste fel a könyvtárat. A házi agitáció nyomán 49 új olvasóval gyarapodott az olvasók száma. Ezek az olvasók nemcsak beiratkozni jöttek el a könyvtárba, hanem a katalógus alapján kiválasztott könyveket el is vitték. A számszerű eredmény jelentőségét növeli az a tény, hogy az új olvasók közül csak 5 a 14 év alatti, a többi 18 évnél idősebb. A felnőttek között 19 parasztolvasó található. A kölcsönzés mérlege 155 kötet könyv. Többsége szép-irodalmi és ifjúsági mű, de 6 politikai, 4 mezőgazdasági és 5 egyéb ismeretterjesztő könyv is olvasóra talált.

Tehát járásunk, sőt megyénk első ilyen fajta megmozdulása eredményesen zárult. A tapasztalatlanság és újszerűség ellenére is élményt nyújtott a falunak, hasznot hozott a könyvtárnak. Új családok kerültek fel az olvasói térképre, új családokhoz került a könyv, új emberek ismerkedtek meg az írás szépségével. Új propagálói születtek a könyvtárnak, akikre biztosan számíthat a könyvtáros problémáinak megoldásában. Olyan nagyszerű könyvbarátokkal ismerkedtünk meg, mint Tóth Ferencné szövetkezeti könyvelő, Kovács Ferencné pedagógus, Farkas János párttitkár, Zsugovits Imre könyvtáros, Faggyas János tanácselnök, aki lendítőkereke, motorja volt a könyvbarát-mozgalom csökölyi nyitányának. Nekik és a többi segítőnknek köszönhetjük az eredményeket.

I l l é s J á n o s

KÉRDEZZ — FELELEK

V. L. BUDAPESTI KÖNYVTÁROS KÉRDEZI:

Mit jelent az új Büntető törvénykönyv a könyvtári munka, a könyvtári állomány védelme szempontjából?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKACS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

A Büntető törvénykönyv tervezetét az Országgyűlés 1961. decemberében tárgyalta meg, és 1961: V. tv. számmal emelte törvénnyé. (Életbeléptetésére azonban még eddig nem történt intézkedés.)

Az összefogó büntető kódex kiadása egész társadalmi életünk szempontjából fontos esemény, és természetesen, hogy rendelkezéseit a mi munkaterületünkön is megfelelően alkalmazzunk kell. A társadalmi tulajdon elleni bűntettekről a Büntető törvénykönyv VIII. fejezete beszél. Új jelenség, hogy a törvénykönyv egymás mellé helyezi az úgynevezett fosztogató jellegű cselekményeket, nevezetesen a lopást, sikkasztást, csalást és a hűtlen kezelést. Ezek a bűntettek jogilag rokonszerűek, mert valamennyien nem erőszakos módon elkövetett, vagy elleni támadást jelentenek. Egyébként könyvtári vonatkozásban is ismeretesek, egymáshoz közel állók. Hasonló a társadalmi veszélyességük, és ennek megfelelően büntetésük és minősítő körülményeik is azonosak.

A törvény kimondja, hogy aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el. Ezt a bűntettet követi el tehát az a személy, aki valamilyen társadalmi tulajdonban levő könyvtári dokumentumot (könyvet, folyóiratot, kéziratot, mikrofilmet, aprónyomtatványt stb.) eltulajdonít. Az új törvény egyszerűbben és világosabban fogalmazta meg a lopás tényállását, mint az addigi hatályos jog.

Sikkasztást követ el, aki a rábizott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, ami akkor valósul meg, amikor a tettes az idegen dologgal bármi módon sajátjaként rendelkezik.

A lopás és sikkasztás közötti különbség tekintetében viták voltak a múltban. A törvény most azt teszi a sikkasztás lényeges megkülönböztető elemévé, hogy az eltulajdonított tárgy rá volt-e bízva a tettesre? Nyilvánvaló, hogy ha idegen tulajdonít el valamely könyvtárból könyvet, azt lopásnak kell tekinteni, míg, ha maga az őrzésre és kezelésre hivatott könyvtáros, akkor sikkasztásról van szó. Szemben a polgári, jogdogmatikus, állásponttal, amely a tulajdonjog sérelme szempontjából nézi a kérdést, mi a sikkasztást kell, hogy nagyobb büntettnek tart-suk, mivel ebben a bizalom megsértése is jelentkezik. Meg kell említenünk, hogy az az eset is sikkasztásnak tekintendő, amikor valaki részletre vásárol könyvet s bár az eladó a tulajdonjogot mindaddig fenntartotta, amíg a teljes vételárát meg nem fizetik, a részletre vevő a vételár kifizetése előtt továbbadja, elidegeníti azt.

Csalást követ el, aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel annak kárt okoz. Ez a bűncselekmény a könyvállomány védelmével kapcsolatban ritkábban fordul elő. (Megemlítjük, hogy a család bűncselekményének meghatározása is egyszerűbb lett az új jogszabályozásban.)

Hűtlen kezelés bűntettet követi el az, akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és aki a megbízásból folyó kötelezéseit megszegve a vagyonban kárt okozott. Ebben a bűncselekményi meghatározásban egyesíti a törvénykönyv az eddig ismert két hasonló jellegű bűncselekményt: a hűtlen kezelést és a társadalmi tulajdont károsító visszaélést.

Hűtlen kezelésért felelős az a könyvtáros, aki kötelezéseinek megszegésével tettesévé vagy részesévé vált a könyvtári állományban keletkezett károkozásnak. Meg kell azonban jegyezni, hogy hűtlen kezelés csak szándékos károkozás esetén valósulhat meg, mivel a Büntető törvénykönyv szerint általában csak a szándékos cselekmények büntethetők. A könyvtáros hanyagsága, vagy felületessége, tehát gondatlansága nem jelent hűtlen kezelést, de azt sem jelenti, hogy az okozott kárért fejelelmi, vagy polgári bírói úton nem vonható felelősségre.

Az említett bűncselekményeket, vagyis a társadalmi tulajdont károsító fosztogatást a törvénykönyv hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti.

Minősített esetről van szó és a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűntettet bünszövetségben, visszaesőként, közveszély színhelyén, vagy különösen nagy kárt okozva követték el. Öt évtől tizenöt évig terjed a szabadságvesztés, ha a bünszövetségben, vagy visszaesőként elkövetett bűntett különösen nagy kárt okozott, illetőleg a bűntettet súlyos visszaeső követte el.

A szocialista erkölcs szempontjainak megfelelően súlyosabbnak kell elbírálni a bandák működését, valamint a visszaeső bűnösöket is, és természetesen a kár nagysága növeli a bűncselekmény súlyát. Egyébként a kár nagyságának összegszerűségi alapjait a törvény nem jelöli meg, hanem a bírói gyakorlattól várja annak meghatározását, hogy fejlődésünk egyes korszakainak megfelelően milyen összeget tart jelentősnek a társadalom szempontjából. Éppen fejlődésünknek megfelelően azonban — az addig hatályos joggal szemben — a vagyoni bűntetteknek nem teszi lehetővé a halálbüntetés alkalmazását.

Aki társadalmi tulajdon elleni bűntettből származó dolgot vagyoni haszon végett megszerez, elrejt, vagy elidegenítésében közreműködik, o r g a z d á s á g o t követ el, és hat hónaptól öt évig, minősített esetben nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A könyvtárból lopott (sikkasztott) könyvek megvétele tehát súlyos büntetés alá esik. Szemben a hatályos joggal, az új rendezés az orgazdától vevőt (orgazda orgazdája) is bünteti.

Három évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti a törvény a társadalmi tulajdonban álló vagyontárgyak, tehát könyvtári felszerelések és könyvek r o n g á l á s á t is. Itt is vannak minősített esetek. Meg kell jegyezni, hogy közkönyvtárak vagyontárgyai esetén a gondatlanságból elkövetett rongálás is büntetendő.

Hazai sajátosságunk a társadalmi tulajdonban levő vagyontárgyak h a n y a g kezelésének büntetése (a többi népi demokráciák nem büntetik). Nálunk ez idő szerint még szükségesnek látszott annak kimondása, hogy azt, aki társadalmi vagyont kezel, egy évig terjedő szabadságvesztéssel kell büntetni, ha kötelessége megszegésével gondatlanul kárt okoz.

Büntetőtörvénykönyvünk sok olyan kérdést szabályoz még, amelyeket könyvtári vonatkozásban is érdemes lenne tárgyalni. Ehelyütt csak a társadalmi tulajdon védelmével kapcsolatos fontosabb szabályokat ismertettük, a többiekre pedig majd visszatérünk.

Felavatták az első szakszervezeti mozgókönyvtárat

Új könyvtárral gazdagodott a Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete. Március 22-én megkezdte működését a Fővárosi Autóbuszüzem mozgókönyvtára.

A közlekedés egész területén, de különösen az Autóbuszüzemnél nagy gondot okoz a dolgozók könyvvel való ellátása, mivel az üzem telephelyén csaknem nyolcezren dolgoznak, nagyrészüket azonban végállomáson kezdi és ott is fejezi be a munkát. Így elkerülnek a jól felszerelt telepi könyvtárakat, s a statisztika szomorú tanúsága szerint a könyvtári olvasók száma nem éri el a létszám 12%-át sem. A nagyobb végállomásokon letéti könyvtárak létesítésével próbálkoztunk, ez azonban nem hozta meg a kívánt eredményt.

Farkasházy Vilmos, a Fűst-garázs dolgozója vetette fel egy szakszervezeti taggyűlésen azt az ötletet, hogy kiselejtezett autóbust kellene átalakítani és berendezni mozgókönyvtárnak. A szakszervezet magáévá tette a javaslatot, és rövid idő alatt el is készült a mozgókönyvtár. Létrejött a szakszervezet és a vállalat nagy anyagi támogatása mellett a Sallai Főműhely áldozatkész dolgozóinak köszönhető, akik társadalmi munkában vállalták a forgalomból kiselejtezett busz újjáépítését és könyvtári célra való átalakítását.

Hazánkban a szakszervezeti könyvtárak történetében ez az első ilyen irányú kísér-

let. A mozgókönyvtár üzembehelyezése óta csak rövid idő telt el ahhoz, hogy következtetéseket vonjunk le tevékenységéből, de ahogy dolgozóink fogadták és ahogy látogatják, azt bizonyítja, hogy igenis szükség volt az autó segítségére.

A busz belsejében végighúzódo kettős polc körbejárható, ami lehetőséget nyújt a szabadpolcos kölcsönzésre. A feljarrattal szemben van a kölcsönzőasztal. A buszban elhelyezhető könyvek száma 1200 kötet. A könyvvállomány összeválogatásánál igyekeztünk minden igényt figyelembe venni. Az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a szépirodalom mellett legnagyobb az érdeklődés a népszerű műszaki és természettudományos irodalom iránt.

A mozgókönyvtár egyelőre a hat legnagyobb végállomásra látogat el, hetenként egy-egy órás időtartalomra, de a kölcsönzési időt és alkalmakat az igényeknek megfelelően bővíteni fogjuk, illetve módosítunk rajta.

Nagy reményeket fűzünk a könyvtár működéséhez, de természetesen elsősorban rajtunk, könyvtárosokon múlik, hogy a bibliobusz betöltse szép hivatását, és mind több emberrel ismertesse meg az olvasás szépségeit.

Csertői Ágnes

A népi együttes értékes felajánlásai a kapuvári könyvbarát-napon

Kapuvárnak tizenkétezer lakosa van, a lakosság fele iparral, fele mezőgazdasággal foglalkozik. A község júliusban ünnepli fennállásának 800. évfordulóját. A kulturális élet fejlett: most épül az a korszerű művelődési otthon, amelyben a járási könyvtár is helyet kap. (Erről *Mezei György* számolt be *A könyvtáros* 1962. évi februári számában.) Az alsó és középfokú oktatás a nagy általános iskolában, illetve a szép gimnáziumban folyik. A járási könyvtár 1954. óta működik, 1961-ben 1100 olvasója volt. A községben ezenkívül még 20 kisebb-nagyobb könyvtár található. Közülük a földművesszövetkezet, a húsüzem és a kenderfeldolgozó állománya megközelíti a 6—800 kötetet. A gimnázium országos hírű hajómodellező köre több versenyt nyert már modelljeivel. A kapuvári népi együttesnek is jó híre van megyeszerte; a földművesszövetkezet könyvterjesztői pedig 1961-ben országos elsőséget szereztek.

Mindebből látható, hogy a Hazafias Népfront megyei elnöksége és a MESZÖV jól választott, amikor a megyében először itt rendezett egésznapos programot nyújtó könyvbarát-napot.

A program első pontja a járási és községi aktivisták ülése volt. *Pathóf Ferencné*, a Hazafias Népfront megyei munkatársa beszámolójában elmondotta, hogy a megyében az ötéves terv célkitűzése szerint csaknem megkétszereződik az olvasók száma, amely a lakosság 20%-ára fog emelkedni. Ennek érdekében a járási könyvtárak már elkészítették minden község könyvtárfejlesztési tervlapját. Sok a tennivaló az állományfejlesztés területén is. (1962-re 1000 lakosra — szerényen — 602 kötetet terveztek.) Körülbelül 30 könyvtár pedig új helyiséget kap.

Sinay Jenő, a megyei könyvtár munkatársa ismertette, a „Minden házból legyen egy olvasó” akciót, amely lényegében a könyvbarát-mozgalom Győr megyei olvasótoborzási rendszere. Ennek feltételei között szerepel, hogy a kétszeresére emelt olvasótábor 60%-a felnőtt olvasókból álljon, és hogy ezek az olvasók 1965-ben átlag évi 18 kötetet olvassanak el.

A járási pártbizottság titkára elmondta, hogy miután a könyvtár tavaszra új, modern helyiséget kap, gondoskodni fognak a 20 kiskönyvtár ésszerű összevonásáról is. Több kapuvári szocialista brigád felajánlásában szerepel a könyvbarát-mozgalomban való részvétel. A pártbizottság mellett sajtóbizottságot hoznak létre, amely rendszeresen tájékozik a könyvbarát-mozgalom járási eredményeiről. A

járási pártbizottság agitációt folytat, hogy a még nem olvasó községi párt- és tanácsvezetők jó példát mutatva belépjenek a könyvtárba, és részt vegyenek a községi akcióbizottságok munkájában.

Ambrus Pál földművesszövetkezeti aktivista arról beszélt, hogy a könyvtárak könyvállományát témák szerint feltáró jegyzékek, katalógusok mennyire segítenek a falusi olvasókat a könyvkiválasztásban. Ezzel kapcsolatban jogos kritikával illette a járási könyvtárat, amely 3000 kötetnyi állományáról nem készített még cédulakatalógust sem. Több hozzászóló foglalkozott azzal, hogy a járási könyvtár olvasóinak mindössze 4%-a paraszt. Megállapították, hogy a könyvbarát-mozgalom olvasótoborzási tervének — a területi felmérés mellett és annak alapján — a parasztolvasók megnyerésére kell elsősorban irányulnia. A földművesszövetkezetek járási igazgatóságának vezetője a családi könyvtárak eddigi fejlődéséről beszélt. 1961-ben egymillió forint volt a könyvforgalom. A mezőgazdasági könyvhónapban 80 ezer forint értékű könyvet adtak el. A szövetkezetek által a könyvtárak részére adott támogatás a járásban 26 ezer, a megyében 130 ezer forint volt. A termelőszövetkezetek is felajánlottak 50 ezer forintot kulturális célokra, ennek az összegnek egyrészből könyvet vásároltak.

A tanácskozás végén elhangzott a kapuvári szövetkezeti népi együttes felhívása, mely szerint: 1. a népi együttes minden tagja (190-en vannak!) rendszeres olvasója lesz a könyvtárnak, és évenként 3 új tagot toboroz. 2. Anketot rendeznek két könyvről, amelyek közül az egyik mai témájú lesz. 3. A járás községeiben évenként legalább egyszer könyvbarát-rendezvényt szerveznek, ennek bevételét a helyi könyvtár fejlesztésére fordítják. Az együttes azóta felhívással fordult az ország valamennyi művészeti együtteséhez, hogy ők is csatlakozzanak a kezdeményezéshez.

Délután családlátogatást szerveztek azokra a helyekre, ahol még nem volt olvasó. A látogatók beiratási lapokat vittek magukkal, és helyben beírták az új olvasókat. A toborzás eredményeként 60 felnőtt lépett be a könyvtárba. Érdemes kiemelni a Soproni utca 16. számú házban tett látogatást, amely az olvasásról való beszélgetés közben valóságos gyermeknevelési és kézimunka-tanácsadóvá változott. Az itt beiratkozott két szomszédasszony elhatározta, hogy a könyvtárból elsőnek Patakiné Sós Mária és Bencsáth Aladár-

né népszerű gyermeknevelési könyvét és Bokoli Gyuláné: Csillagminták-szalagminták c. könyvét kéri ki. A párttitkár egy-maga 18 olvasót toborzott. Ő azt a mód-szert választotta, hogy a boltok elárusí-tóit hívta meg egy kis beszélgetésre.

Késő délután és este három rendez-venyt is szerveztek a faluban: ifjúsági író-olvasó találkozót, opera- és dalestet, valamint ankétot a „Légy jó mindhalál-ig” c. filmről. A legérdekesebb az ifjúsági ta-lalkozó volt. A fiatalok az iskola előszo-bájában könyveket állítottak ki, és sza-valattal készültek a megyei írói kör ta-gjainak fogadására. Dávid József, Petendi György, Rác Ernő és Fésüs András írá-saikból olvastak fel, utána az ifjúsági iro-dalomról beszélgettek. Egy kislány a Szösz-i-t tartotta az eddigi legjobb lány-

regénynek, egy másik a *Mondják meg Zsófikának* c. Szabó Magda könyvet ele-mezte. A fiúk között vita alakult ki ar-ról, hogy milyen legyen az igazi fantasz-tikus regény. Elmondták, hogy az újabb regények közül legjobban Botond-Bolics és Fehér Klára fantasztikus regényei tet-szettek, mert azok a mai tudomány fej-lettségéből indulnak ki. Lem: *Asztronau-ták* c. könyve és a belőle készült film is tetszett nekik, de *A világűr csavargója* már nem; az űrkutatás paródiáját látták benne, pedig ez szerintük komoly dolog. Abban viszont valamennyien megegyez-tek, hogy a Verne-könyvek, annak elle-nére, hogy a mai tudomány állása sze-rint már túlhaladottak, még mindig na-gyon jó olvasmányok. A gyermekek bá-tan, önállóan hangoztatták véleményüket, jól esett őket hallgatni. (I. Z.)

DOKUMENTÁCIÓ ÉS BIBLIOGRÁFIA

Polzovics Iván a szakirodalmi dokumentáció átfogó elméleti és gyakorlati, tan-könyvjellegű szintézisének megírására vállalkozott.* E vállalkozás úttörő jellegűnek mondható, hiszen — tudtommal — hasonló jellegű összefoglalás eddig csak a Román Népköztársaságban jelent meg. Polzovics könyvének igen nagy érdemei vannak. A szerző témáját teljes egészében uralja, ismeri és felhasználja a rendkívül gazdag szakirodalmat is, és mondanivalóját világosan, érthetően adja elő. Adatai pontosak, megbízhatóak. Valóban kézikönyvjellegű mű, mely jól áttekinthető csoportosításban tájékoztat a szakirodalmi dokumentáció elméleti kérdéseiről, történetéről, a dokumen-táció szervezetről és működéséről, sőt a dokumentációra vonatkozó szabványokról, jogszabályokról is.

Számos elvi kérdésben igen világos és meggyőző Polzovicsnak e könyvben is ki-fejlett álláspontja. Vonatkozik ez elsősorban a dokumentáció és információ körüli terminológiai vitában általa már előzőleg is kifejtettre, valamint a műszaki propa-ganda, illetve a dokumentáció közötti kapcsolatok és különbségek elemzésére.

A mű értékei tehát kétségbevonhatatlanok, és e munka bizonyára hosszú ideig minden dokumentációval foglalkozó magyar szakember nélkülözhetetlen kézikönyve marad. A könyv néhány elvi jellegű megállapításával azonban kénytelen vagyok vitába szállni. A vitára különösen két kérdés ad alkalmat. Az egyik Polzovics Iván felfogása a dokumentáció és a bibliográfia kapcsolatáról, a másik a könyvtári tájékoztatásról vallott nézetei.

Egyenesen mehökkentő Polzovics Iván felfogása a bibliográfia mibenlétéről és a tájékoztatásban elfoglalt szerepéről. E sorok írója eddig úgy gondolta, van némi fogalma arról, hogy mit nevezünk bibliográfiának. Mióta Polzovics könyvét elolvasta, kétségek kezdik gyötörni. Megismerkedett Polzovics Ivánnak azzal az egészen egyéni felfogásával, hogy a bibliográfiának alig van valami köze a szakirodalmi tájékozta-táshoz, (96—97. old.), mert nem valósítja meg a címek egységes nyelven való közlését. Megtudta továbbá a könyvből, hogy létezik ún. dokumentációs bibliográfia (58. old.) is, tudniillik olyan bibliográfia, amely az eredeti nyelven közölt címeket kiegészíti az olvasó nyelvére adott címfordításokkal. Ennek a szerinte különleges bibliográfiai „mű-fajnak” többé-kevésbé megkegyelmez, és a dokumentáció előkelő palotájának elő-szobájáig belépést biztosít azzal, hogy „... a dokumentáció sok esetben hajlamos a maga műfajának tekinteni a bibliográfiát, amikor azonban ezalatt a bibliográfia egy minősített fajtáját érti”. (58. old.) A referáló jellegű bibliográfiát, vagyis azt az irodalomjegyzéket, amely a közlemény címeírását kiegészíti a közlemény tartalmi ismertetésével, Polzovics már nem tekinti bibliográfiának, hanem dokumentációs esz-köznek. Ki tudja, mi ennek az oka? Nem szeretek tekintélyi érvekre támaszkodni — és higgye el Polzovics Iván is —, hogy egyéb logikai érvekkel is alá tudnám támasz-tani azt a nézetemet, hogy minden bibliográfia, ha az valóban *bibliográfiai* feltárás

* Polzovics Iván: *Bevezetés a szakirodalmi dokumentációba a műszaki és természettudo-mányok területén*. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 450 old.

és nem rendszertelen címjegyzék, van tájékoztató értéke, tehát dokumentáció is, mégis a rövidség kedvéért hadd hivatkozzam tekintélyi érvekre. Az 1958-ban Moszkvában tartott bibliográfiai konferencián a Szovjetunió bibliográfusai megtagyalták a referáló folyóiratok problémáit, mégpedig nem a referáló folyóiratok szerkesztőinek távollétében — ez enyhe célzás a gödöllői bibliográfiai konferenciára —, hanem együttesen azoknak szerkesztőivel, akik magukat természetesen bibliográfusoknak tekintették. (Zárójelben hadd utaljak még arra is, hogy az Egyesült Államokban a dokumentációt általában bibliográfiai ellenőrzésnek, — „bibliographic control” — nevezik.) Ne higgye a szerző, hogy egyenlőségjelet kívánok tenni dokumentáció és bibliográfia közé, mert tudom, hogy a dokumentumokról való tájékoztatásnak nem egyetlen módja a bibliográfiai tájékoztatás, amibe viszont a referáló tevékenység is beletartozik, és annak is tudatában vagyok, hogy a dokumentumokról adott anyanyelvi tájékoztatásnak milyen döntő jelentősége van. (Ez utóbbinak kifejtése különben a könyv egyik igen nagy érdeme.) De azért adjuk meg a bibliográfianak azt, ami a bibliográfiáé!

Csak néhány szót a könyvtári tájékoztató munka teljes félreértéséről.

A könyvtár és különösképpen a szakkönyvtár tájékoztatói tevékenységével kapcsolatban nem egy helyen bebizonyosodott, hogy éppen azért, mert személyhez szól és alkalmazkodik a tájékoztatót könyvtári olvasó igényeihez, munkafadataihoz, a tájékoztatásnak igen elterjedt és hasznos formája. Polzovics mégis azt állítja róla, hogy a szakirodalom dokumentációs igényű feltárásával nincs kapcsolata (58. old.). Talán magasabbrendű és nagyobb tájékoztató értékkel rendelkezik az a *nem könyvtár által kiadott* jegyzék, amely esetleg lényegesen kevesebb dokumentumról tájékoztat? Magasabbrendű csupán azért, mert azt a magasabbrendű dokumentációs szerv adta ki?

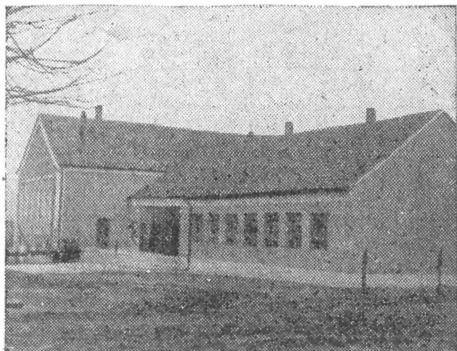
Egyébként nagyon szomorú tapasztalatai lehetnek Polzovics Ivánnak a könyvtári tájékoztatás színvonaláról — remélhetőleg ezeket nem saját könyvtárában, az OMK-ban szerezte —, különben nem kockáztatná meg azt az állítást, hogy lényeges szintbeli eltérés mutatkozik a „dokumentációs” és „könyvtári” tájékoztatás között az előbbi javára. Véleményem szerint ugyanis nem tekintheti magát tudományos könyvtárosnak az, aki például az irodalomkutatót, vagy bibliográfiai felvilágosítást kizárólag saját könyvtárának katalógusai alapján végzi el, és nem veszi igénybe a rendelkezésre álló bibliográfiai segédeszközöket — ideértve a referáló folyóiratokat is —, és nem törekszik arra, hogy értékelve tárja fel olvasója számára az irodalmat.

E két kérdés feltevése is már mutatja, hogy mindaz, amit Polzovics Iván a könyvtár és dokumentáció kapcsolatairól mond, erősen vitatható. Jó lenne tehát, ha egyszer alkalom nyílna az általa felvetett kérdések szélesebbkörű megvitatására. Ez azonban természetesen nem azt jelenti, hogy a kitűnő kézikönyv igen sok értékét kétségbevonnánk.

Külön kell néhány szót szólnunk, a könyv függelékéről, Balázs Sándor munkájáról, amely rövid, mindössze 10 oldalnyi terjedelme ellenére is világosan és érthetően foglalja össze a dokumentáció gépesítésével, valamint a dokumentációs technikai segédszolgáltatásokkal kapcsolatos tudnivalókat. Noha e fontos kérdések kissé bővebb kifejtést érdemeltek volna, meg kell állapítani, hogy Balázs Sándornak sikerült tömören összefoglalnia a lényeget.

Szentmihályi János

NAGYON SZÉP MŰVELŐDESI OTTHONT AVATTAK márciusban Györszentmártonban (Pannonthalma). Az otthonban a nagytermen,

klubszobán kívül két szép helyiségből álló, fizikailag berendezett könyvtár van. A könyvtár felszereléséhez a Kisfaludy Károly Könyvtár a szép környezetnek megfelelő berendezéssel járult hozzá. A györszentmártoni könyvtáros, Skutovits Jánosné jó munkát végzett eddig is: 1961-ben 390 olvasójának 7968 kötet könyvet kölcsönözött ki. A tanácssházán elhelyezett könyvtár azonban nem volt alkalmas a helyben olvasásra. Most a könyvtáros tervbe vette, hogy az olvasósobában a klubnapokon szolgálatot tart, és ha szükséges, a kölcsönzési alkalmak számát is növelni fogja. (Ny. J.)

MŰSOROS KLUBBESTET rendezett március végén a Könyvtárosok Szabó Ervin Köre és a Közalkalmazottak Szakszervezetének Könyvtáros Szakbizottsága. Dr. Mátrai László megnyitóját követően négy művészek adtak műsort „A könyvtár dicsőretti” címmel. A megjelent könyvtárosok sokáig együttmaradtak a baráti hangulatú öszejeletlen.

A KORSZERŰ KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR TÉRKIKÉPZÉSE ÉS BERENDEZÉSE (4)

AZ OLVASÓ ÖVEZET

Az olvasóövezet a kisebb könyvtárakban egyetlen helyiség, vagy csak a könyvkiválasztó tér csendesebb része; a nagyobb, pl. megyei könyvtárakban nagyobb terem, sőt (bizonyos szakosítás esetén) több egybefüggő helyiség is lehet, amelyhez kutatószoba csatlakozik.

Éppúgy, mint a könyvkiválasztó övezetben, itt is két térrészt különböztetünk meg: a polcozott teret és az asztalok (székek) helyét. Ott, ahol az egységes belső tér adottságai nem nagyon kedveznek az elmélyült tanuláshoz, az olvasáshoz, az övezet egy puszta olvasóasztalokkal beburkolozott tanulószoba is tartozhat. Ez a megoldás kínálkozik pl. azokban a könyvtárakban, ahol igen kicsi a könyvtároslétszám. Minthogy itt nincs állomány, külön ellenőrzés nem kell, az itt használt könyveket stb. az olvasók vagy magukkal hozzák, vagy a könyvtárostól veszik át a kölcsönző részben.

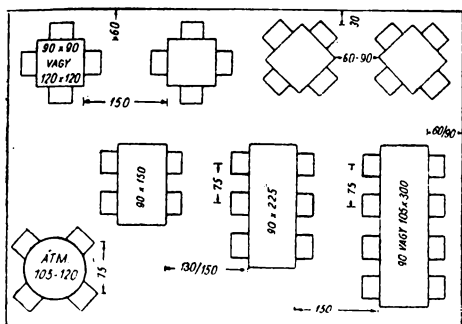
A korszerű könyvtár olvasói tere meglehetősen eltér a régi típusú olvasóteremtől. Benne általában nemcsak a szokásos

kézikönyvek, szótárak, lexikonok stb. találhatóak meg, hanem a könyvtár gyűjtőkörébe vágó prézens jellegű irodalom gyakran tetemes része, sőt egyébként kölcsönözhető munkák is, amelyeknek helybenolvasását mindenkor biztosítani kell nagy keresettségük miatt.

Bár külön folyóiratolvasótermek is létrehozhatók, a közművelődési könyvtárak olvasóövezetében az olvasó kényelme érdekében a folyóirat és a könyv rendszert együtt áll az olvasók rendelkezésére.

Berendezése a korszerű igényekhez igazodik. A régi olvasótermekben rendszerint csak néhány szekrény, a legjobb esetben néhány állvány volt a falak mellett. A nagyobb mennyiségű prézens-anyag megkivánja a kisebb olvasótermekben, hogy szinte az egész falfelületet bepolcozzuk. A nagyobb közművelődési könyvtárakban, ha a hely megengedi, a terem egyik oldalán a falra merőlegesen végig futó kétoldalas állványsor is elhelyezhető. Ennek az övezetnek a tagolása tehát hasonlít a könyvkiválasztó övezetéhez, azzal a különbséggel, hogy az állomány itt mindig prézens-jellegű. A könyvkiválasztó öve-

Típus	Méret megjelölés	6	4	3	2	1	
		személyes asztalok méretei centiméterekben					
		a) négyszögletes asztalok					
keskeny	hosszú	225	150	225	150	100	90
	széles	90	90	70	70	80	80
	magas	76—78 (80)					
	1 olvasóra eső felület m ² -ben (min.)	0,33	0,33	0,52	0,52	0,40	0,72
széles	hosszú	270	180	270	180	130	90
	széles	140	140	70	70	80	80
	magas	76—78 (80)					
	1 olvasóra eső felület m ² -ben (min.)	0,63	0,63	0,63	0,63	0,52	0,72
az olvasók elhelyezése		kétoldalon		egyoldalon		kétoldalon	egyoldalon
		3—3	2—2	3	2	1—1	1
		b) kerek asztalok					
	átmérő	120	105	100	—	90	—
	magas	76—78 (80)					
	1 olvasóra eső felület m ² -ben (min.)	0,63	0,82	1,00	—	1,40	—

1. sz. ábra. Az olvasóasztalok helyigénye

zet lapozgatójában gyakoribb a klubszerű, tehát laza telepítés, az olvasói övezetben pedig inkább az asztalok jó térkihasználást biztosító, szabályosabb elhelyezése a kívánatos. Ennek ellenére az olvasóövezet bebutorozásakor kerüljük az egyhangúságot. Ahol hosszú asztalsorok vannak, kerek és négyszögletes asztalok is váltakozhatnak kellemes ritmusban. Itt a „klubszerű” elhelyezés kivétel számba megy. Az asztalsorok egyhangúságát az asztallapok különböző, derűs színei is csökkenthetik, de változatosságot hozhat például az asztalok mérsékeltan diagonális elhelyezése is. Természetesen a változatos elrendezés igénye nem mehet az áttekinthetőség (ellenőrzés) vagy a kényelem rovására. A túlzásokat mindenképpen kerüljük. A polcozott rész helyigénye ugyanaz, mint a könyvkiválasztó téré. Az asztalokkal betelepített részek helyszükségletét a férőhelyek száma adja meg. Egyszemélyes ültetésnél 3–3,5 m²-t, egyoldali ültetésnél 2,5–3 m²-t, kétoldali ültetésnél 1,7–2,5 m²-t számítunk egy-egy személyre. Ezek természetesen az alsó értékek. (A kutatószobák és gépipró helyiségek területi igénye: 1–2 személy befogadására 12–18 m², a 6-nál több férőhellyel rendelkezők pedig legalább 3,5 m² személyenként.)

Az olvasótermi asztalok méreteit lásd táblázatunkon. (A megadott méretek általában az alsó határt jelentik.)

Természetesen arra kell törekednünk, hogy inkább egyoldali ültetést alkalmazunk, és egy asztalnál lehetőleg minél kevesebb ember legyen. Ezt azonban a könyvtár olvasóövezetének területe is befolyásolja. Ha sok embert akarunk kis területen elhelyezni, kénytelenek vagyunk sok személyt ültetni egy asztalhoz. A legeszményibb az egyszemélyes asztal.

Meg kell jegyeznünk, hogy a méretek tájékoztató jellegűek. A végleges méreteket mindig az adott helyiséggel összefüggésben állapítjuk meg. Minden esetben tekintettel kell lenni az asztaloknak egymáshoz, valamint a faltól (állványtól) való

távolságára is. Milyen legyen a jól használható, korszerű asztal? Ne legyenek alul összekötő lécei, az asztallap alatti összekötők legyenek keskenyek.

A székek ülőlapja 45–46 cm-re legyen a padlózattól, hogy 30–31 cm-es távolság maradjon az ülőfelület és az asztallap között.

Az asztalok elhelyezése a természetes világítás figyelembevételével történjék, egyoldali ültetésnél tehát lehetőleg minden olvasó balfelől kapja a fényt. (A diagonális asztaltelepítés például azért előnyös, mert a bal felől beáramló fényt minden egyes asztal közvetlenül kapja, vagyis egyik olvasó sem vet árnyékot a másikra.)

A mesterséges világítás korszerű megoldása: árnyékmentes, kellő erősségű, egyenletes, szűrt fény biztosítása. Az izzólámpákat egyre inkább kiszorítják világosszerte a fénycsövek. Az asztali lámpák a megfelelő általános világítás következtében feleslegessé válnak. Ha olvasótermet rendezünk be, a fényerősséget, a világítótestek elhelyezését szakértővel gondosan kell megterveznünk. Az olvasói tér fényigénye kb. 300 lux az asztallapok felületén mérve.

Az asztalok elhelyezésének irányzásait az 1. sz. ábra adja.

A könyvállványokról régebbi cikkeinkben már szóltunk. A folyóirat-állványoknak eddig már ismert típusait csak megemlíttük. Ha sok az elhelyezendő anyag, a folyóiratok vízszintes rekeszekben való elhelyezése a gazdaságos. Ennél természetesen jobb a függőleges, lépcsőzetes rekeszekben való elhelyezés, mert ezeken jól látható a címfej. Közművelődési könyv-

2. sz. ábra. Folyóiratállvány vízszintes és ferde polcokkal

tárainkban a folyóiratok ferdén történő elhelyezése a legelterjedtebb, mert így az egész folyóirat látszik.

Újabbban olyan folyóiratátlványok is készülnek, amelyek ferde polca alatt vízszintes polc van. A ferde polcra kerül a folyóirat legújabb száma, az alatta levő vízszintes polcra pedig a folyó év többi folyóiratszámát helyezik. (Ld. a 2. sz. ábrát.)

Az olvasói övezetben kap helyet a teremfelügyelő is, feltéve, hogy az olvasó-

övezet külön felügyeletet kíván és a felügyelő intézi a könyvek kihozatalát a raktárból, illetve neki adják vissza a könyveket.

A bútorzatot, berendezést és annak elhelyezését mindig az olvasó szempontjából vizsgáljuk és tervezzük meg. A legfontosabb szabály az, hogy elsősorban a célszerűség és a gazdaságosság szempontjait vegyük tekintetbe, ami azonban nem feltétlenül a legolcsóbb megoldást jelenti.

Sallai István—Tombor Tibor

KÖNYVTÁROK KIS LEXIKONA

Amíg egy kéziratból könyv lesz...

Egy kézirat hosszú utat tesz meg addig, amíg könyv gyanánt kikerül a sajtó alól, és eljut az olvasóhoz. Mostanában egyre több könyvtár indít el kéziratokat erre a sok körültekintést, fáradságot igénylő vándorlásra, s ezért érdemes megismerkedni a főbb állomásokkal.

Első lépésként a könyvtárnak meg kell bíznia valakit vagy valakiket az írással, s az illető vagy illetők munkához látnak. Ugyanekkor azonban már a megbízónak is vannak feladatai. Elsősorban biztosítani kell költségvetésében a nyomtatás költségét és a tiszteletdíjat. Ez utóbbinak összegét a 3/1958. sz. MM. rendelet szabályozza. Tudományos, szakmai és népszerűsítő munkáért szerzői ívenként (40 000 betűhely) 600—1400 Ft a honorárium, szerkesztésért 100—375 Ft, bibliográfiáknál idegen nyelvű anyag összeállításakor tételenként 5 Ft, magyar nyelvűnél 3 Ft, de ívenként legfeljebb 800 Ft. Annak részére, aki a megbízó könyvtár dolgozója és az írást, szerkesztést a heti 48 órás munkajárában végezte, nem kötelező a tiszteletdíj-fizetés.

A nyomdák általában túl vannak terhelve munkával, papírkeretük korlátozott, éves tervük pedig jó előre kész. Ezért a könyvtárnak idejekorán szerződést kell kötnie a nyomdával, megállapodnia vele abban, hogy mikor, milyen terjedelmű kéziratot adnak be, hány példányban és mikorra kérik a kinyomatást. Nem szabad azonban arról sem megfeledkezni, hogy egy kézirat legalább másfél-két hónappal később lesz *nyomdakész*, mint amikor a szerző befejezte munkáját és legépelte.

Az átlag gépirásnál egy-egy sorban hatvan betűhely van (betűhelynek véve a leütések számát, tehát beszámítva az egyes szavakat elválasztó üres helyet is), oldalankint legfeljebb 28—29 sor, vagyis 1500 betűhely. Az ily módon gépelt kézirat esetében a nyolcadrét (A/5) nagyságú könyvnél — ilyen a könyvek többsége — petit szélességgel 30, borgisszal 24, garmonddal pedig 20 gépelt lapból lesz 16 könyvoldal, vagyis egy ív. (A betűk elnevezésére vonatkozóan ld. *A Könyvtáros* ez évi 2. számában a 94. oldalt.)

A nyomdával való megállapodáskor tanácsos megbeszélni a papír minőségét is (regénynyomó, delta stb. papír). Az esetleges illusztrációk részére külön műnyomó papír kell, borítónak pedig valamiféle karton. A rendelkezésre álló papírfajtákat a nyomdában készségesen megmutatják.

Bibliográfiákat a 11—1—25/1954. Np. M. rendelet szerint csak előzetes engedélyezés után lehet kiadni. Minden könyvtár köteles évi bibliográfiai tervét június 1-ig a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak megküldeni. A bejelentés tartalmazza a bibliográfia címét (szükség esetén rövid tartalmát), ívterjedelmét, az előállítás és terjesztés módját, a példányszámot, a megjelenés időpontját, az árat és azt a körülményt, hogy az előállításához szükséges kiadó és papír biztosítva van-e, vagy sem. Az előre nem látható eseményekkel kapcsolatos bibliográfiákat soron kívül jelentésként be a könyvtárak.

A KMK a terveket összesíti, egyezteteti, és szükség esetén felhívja az érdekelt intézményt, hogy az általa megadott szempontok szerint dolgozza át tervét.

A gépesléssel kapcsolatban egész sereg előírásra kell figyelni: A papírnak csak az egyik oldalára gépeljünk, mégpedig irodai gépen kettes, táskagépen hármas sorközzel! Ez oldalanként legfeljebb 30 sort jelent. Baloldalt és felül két és fél — három cm-es üres helyet, margót hagyjunk! A nyomdák csak fehér, nem fényes papírt fogadnak el, és csak eredeti gépirást, az indigóval készült másolatot nem. Ne legyen a

kéziratban oldalankint hatnál több javítás, mert máskülönben a nyomda vagy visszadja vagy felárat számít fel a megrendelő költségére. A törlés nem számít javításnak. Ugyeljünk a kézirat helyesírására! Itt nincs helyünk a szabályok ismertetésére, de néhány gyakrabban előforduló hibára mégis felhívom a figyelmet. A gondolatjelek és az ezeket követő, megelőző betűk közt hagyjunk üres helyet, különben kötőjelekké válnak! Sorszám után tegyünk pontot! A könyvek, intézmények, folyóiratok címét kurzívvá szedessük, az idézőjelek ilyenkor feleslegesek.

Vigyázzunk a zárójelek formáira! A címleírásokban fontos a [] () zárójelek megkülönböztetése. Ha az írógépen csak egyfajta jel van, a kívánt formát írjuk oda kézzel, és figyelmeztessük rá a nyomdát. Ne bízzuk a zárójel kiválasztását a szedőre!

Különösen sok a hibalehetőség az összetett szavak egybe-, illetve különírása körül. Ilyen esetekben, ha csak a legkisebb kétségünk támad, nézzük meg a helyesírási szótárt!

Lehetőleg ne használjunk sok rövidítést, de ha szükséges, csak közismerteket használjunk! A rövidítéseket úgy olvassuk, ahogy írva van, nem feloldva; ennek megfelelően kapják ragjaikat, névelőiket is, tehát valaki *az MSZMP-be* kéri felvételét, és nem *a MSZMP-ba*. A kisebb számokat, hacsak nem mértéket jelentenek és nem % jel előtt állanak, betűkkel írjuk ki!

Általában tanácsos a gépelés megkezdésekor az első 5–6 lapot bemutatni a nyomdának: megfelel-e a követelményeknek? Ennek elmulasztása esetén az a veszély fenyeget, hogy esetleg az egész kéziratot újra kell gépeltetni.

Minden kéziratot lektoráltassunk, azaz olvastassunk el egy vagy két szakemberrel! Ez még a legnagyobb tudósok munkáinál sem felesleges. Saját írását senki sem tudja elfogulatlanul megbírálni, idegen szem sok rejtett gyenge pontot vehet észre benne.

A lektor feladata megállapítani, hogy a munka kiadható-e vagy sem, és igenlő esetben felhívni a figyelmet a benne található hibákra, hiányosságokra, szakmai és ideológiai tévedésekre, az egyes részek túl hosszú vagy a kelleténél rövidebb voltára, pontatlanságokra, pongyolaságra, magyartalanságokra, rossz stílusra. A szigorú bírálat csak hasznára lehet minden könyvnek. Módot ad arra, hogy a kézirat jobbá, tökéletesebbé váljék, hogy hibáit ne az utólagos kritika kifogásolja, amikor már a szövegen nem lehet változtatni. A lektortól ajánlatos írásbeli véleményt kérni.

Könyvtári vonatkozású cikkek, tanulmányok, könyvek lektorálását szívesen vállalja a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. *(Folytatjuk)*

Vértesy Miklós

Folyamatos könyvtári munkát nyáron is!

A jó könyvtári munka egyik alapfeltétele a folyamatos, nem szünetelő kölcsönzés. Hogyan valósíthatjuk meg ezt a nyáron?

Kondorfán az elmúlt években — mivel a nyári szünetet nem itt töltöttem — két hónapig szünetelt a kölcsönzés. Ez természetesen éreztette hatását az egész év eredményén is. Szinte előről kellett kezdeni a szervezést, főleg a felnőtt olvasók körében, mert a kéthónapi kiesés kissé elfelejtette a falu lakosságával a könyvtárat.

1961. nyarán sikerült megoldanom ezt a problémát. A nyári szabadságot rendszeresen másutt szoktam tölteni. A helybeli pedagógus kartársak szívesen vállalták volna a helyettesítést, de a szünet egy részét ők sem a községben töltik. Ezért rendszeresen kölcsönző felnőtt olvasóim közül megkértem Klujber Borbálát, hogy legyen gazdája nyári szabadságom alatt a könyvtárnak. Ő a kölcsönzési időt megváltoztatva, napi munkája után este 5–9-ig várta az olvasókat. Távozásom előtt két kölcsönzést közösen láttunk el, hogy az állomány rendjét és a statisztikakészítést megismerje. A nyár folyamán megkezdődött a művelődési ház bővítése, a könyvtárat más helyiségbe kellett áthelyezni. Ő a költöztetést is elvégezte, s zavartalanul folytatta a kölcsönzést egész nyáron át.

Működése alatt az olvasók száma 19 fővel gyarapodott. Kölcsönzött: 22 társadalomtudományi, 12 természettudományi, 19 műszaki, 11 mezőgazdasági, 10 egyéb ismeretterjesztő, 226 szépirodalmi és 234 ifjúsági könyvet, összesen 534 kötetet.

Szabadságomról visszatérve a könyvtárat rendben találtam. A raktári rendet, kölcsönzési nyilvántartásokat közösen ellenőriztük, s a neki járó tiszteletdíjat szívesen adtam át megérdemelt, jó munkájáért.

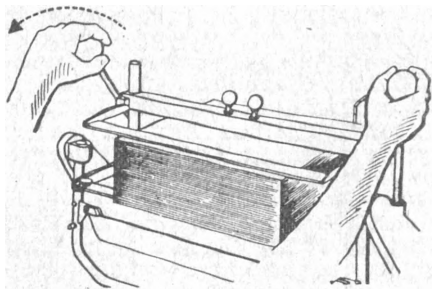
A rendszeres nyári könyvtári munka után könnyebb volt ősszel folytatni a szervezést, mert kiküszöböltük azt a törést, amit az elmúlt években okozott a kölcsönzés nyári szüneteltetése. Most már megvan ez a lehetőség is, hogy amikor fontos elfoglaltság, vagy betegség miatt távol vagyok év közben, a kölcsönzést zavartalanul folytassa a munkát ismerő jó olvasó.

Mészáros Imre

Új tapasztalatok a ragasztókötés alkalmazásában

A könyvkötészetek személyi létszámának fejlesztése költségvetési okok miatt a legtöbb helyen alig lehetséges, ezért a teljesítmények növelése csak új eljárások alkalmazása útján lehetséges. Mi, a Győri Megyei Könyvtár dolgozói egy korábbi külföldi tapasztalatcsere alkalmával ismerkedtünk meg a könyvkötés egyik újabb módszerével, a könyvek fűzését kiküszöbölő ragasztókötéssel. Ez az eljárás alkalmasnak látszott arra, hogy a könyvek fűzésének hagyományos módját mellőzve, gyorsan és olcsóbban, emellett a könyvtári igénybevételnek megfelelő minőségben köthetessük be megrongálódott könyveinket.

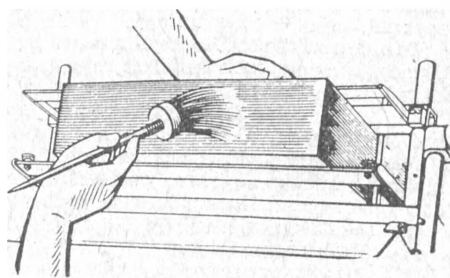
Az eljárás és a különféle ragasztóanyagok kipróbálása érdekében könyvkötészetünkben 1957 óta több kísérletet végeztünk el. Az első időszakban a *Sallai—Sebestyén* kézikönyvben is ismertetett *Mowilith* elnevezésű ragasztóanyaggal dolgoztunk. Ez az anyag azonban nem bizonyult alkalmasnak a könyvtári célokra. A *Mowilith*-tal ragasztott könyvek a használat során tömbökre estek szét, állóképességük gyenge volt. Rossz tulajdonságaik a téli időszak beálltával még erősebben jelentkeztek. Mindezen okokból a felhasználást hamarosan megszüntettük. Nyersanyagbeszerzési nehézségek miatt eredménytelen volt a *Dartex—Kaltleim* alkalmazására vonatkozó kísérletünk is. 1958-ban sikerült végre a *werndorfi Österreichische Planatol GmbH* cégtől olyan ragasztóanyagot beszerezni, amely teljes mértékben megfelelőnek bizonyult a maximális igénybevételt jelentő könyvtári kötés céljaira is. Ez a ragasztó a *Planatol BB Superior* nevű műgyanta emulzió, mely nem csupán a felületen tart, hanem mélyen beivódik a papírszövet rostjai közé is, és a könyv gerincén tartós, rugalmas, időálló és vízálló filmbevonatot képez. Ez a filmbevonat szorosan összetartja a könyv lapjait, és amint tapaszta-

1. sz. ábra. A könyvtést présbefogása

lataink igazolják, még a legnehezebb körülmények között is tartós kötést eredményez. Az első kísérleti példányaink — jöllehet már táblájuk erősen megrongálódott — gerincének ragasztókötése ma is változatlan szilárdsággal tart.

A ragasztókötés bevezetése a könyvtári könyvkötészetekben nagy előnyökkel jár. Köztudomású ugyanis, hogy az ívek kijavítása, azok javítás utáni felfűzése a könyvkötés legmunkaigényesebb művelete. Általában az egy könyvre eső kötési idő kb. 50%-át a fenti műveletek emészti fel. Régi, rossz állapotban levő köny-

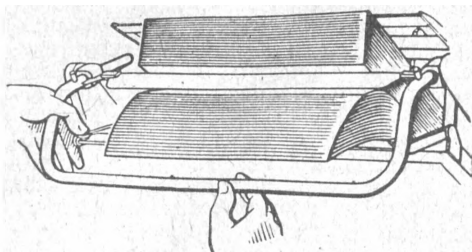
2. sz. ábra. Első kenés

vek kötésénél még ennél kedvezőtlenebb százalékarányt is tapasztaltunk. A többszöri újrakötés és javítás után pedig a könyvek gerince erősen megvastagodik az ívek kifoltozása miatt, s a hagyományos módszerekkel való bekötés nehézségekbe ütközik. Az ilyen esetekben tehát nagyon indokolt a ragasztókötés alkalmazása, mert ezzel jelentékeny munkaidőmegtakarítást érhetünk el, és olyan könyveket is meg tudunk menteni a könyvtári használat céljaira, amelyek fűzés útján már nem voltak beköthetők. Méréseink szerint az új kötési módszer bevezetésével az egy könyvre eső teljes kötési időt kb. 30—40 százalékkal csökkenthetjük. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a könyvtári könyvkötészetek teljesítőképességét az új eljárás alkalmazásával létszámemelés nélkül is jelentékenyen növelni tudjuk. Nagy jelentőséget tulajdonítunk a ragasztókötés alkalmazásának a folyóiratok bekötésében is: a korábbi drótfűzés helyett a megőrzendő anyagot ragasztókötéssel és egyszerű táblával látjuk el, s így tárolásuk megoldhatóvá válik. Hasonlóan gyors és egyszerű a fűzött könyvek, valamint a kisterjedelmű fűzetes kiadványok bekötése is a ragasztókötés útján.

A ragasztókötés munkafolyamata általában a következő:

1. A könyvtest körülvágása, előzők és géz leszabása a kívánt méretre.
2. A könyvtest présbefogása, első kenés (1. és 2. sz. ábra).
3. A lapok elhajtása (legyezősítés), második kenés (3. és 4. sz. ábra).
4. A könyvtest visszaengedése, az előzők és a géz felragasztása.
5. Préselés, szárítás.

Az első műveletnél gondosan ügyelni kell arra, hogy a gerinc levágása után a

3. sz. ábra. Legyezősítés lefelé

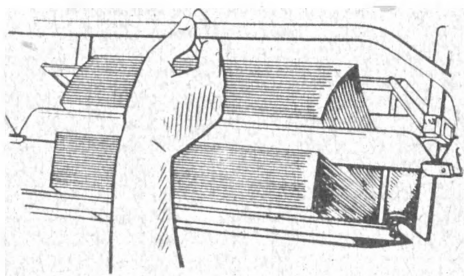
dolgozó kifogástalanul összeüsse a szabaddá vált lapokat, mert ez a művelet a ragasztás szempontjából igen fontos. (Egyenetlen gerincű könyvnél a későbbi gömbölyítés nem lehetséges.) A préselés egyszerű faprésben, vagy különleges gépek (Fächer-Planax, Flexibu-Automat) segítségével történhet. A préselést a könyvtest elülső harmadában végezzük, hogy a harmadik műveletben végrehajtandó legyezősítést ne akadályozza. Az első kenés során a ragasztóanyagot rövidre kötött sörteecsettel kenjük a könyv gerincére.

A következő lépés a lapok elhajtása, az ún. *legyezősítés*, amely a ragasztás tartóssága szempontjából a legfontosabb. Ennél a műveletnél a lapok a könyv gerincénél a könyv vastagságától és az elhajtás mértékétől függően eltolódnak egy-háromtized milliméterrel, s a képződött nyílásba behatol az előzetesen felhordott ragasztóanyag. A könyvtári kötés nagyobb igénybevétele miatt az elhajtott lapokra újabb ragasztóréteget kenünk, ez a *második kenés*. Ezután a könyvtest elhajtását megszüntetjük, a lapokat egyenes helyzetbe hozzuk, az előzetesen leszabott

előzőket és a gézt a könyv gerincére felragasztjuk. Ezután a könyvet kiemeljük a ragasztásnál használt présből, és a száradás időtartamára stockprésbe helyezjük. A száradás időtartamát infravörös lámpa alkalmazásával rövidíthetjük meg. A száradás ideje alatt a felhordott fehér színű, tejszerű ragasztóanyag megszilárdul, és a könyv gerincén átlátszó, rugalmas hárttyát képez. Ha a könyvet gömbölyíteni akarjuk, s e célra nincsen gépi berendezésünk, a gömbölyítést félszáraz állapotban kell elvégezni a szokásos módszerekkel.

Huszonegy óra letelte után a könyvtest kiemelhető a présből, és a könyvkötés további munkái kerülhetnek sorra. A ragasztóanyag érési folyamata még néhány napig tovább tart, de ez már nem akadályozza a munkák elvégzését. A planatol-ragasztók érési ideje kb. 2–3 nap, az anyag öregedését eddig még nem tapasztaltuk.

A ragasztókötés gyorsabb elvégzése érdekében különféle gépek is forgalomba kerültek már. Könyvtárunkban a „Fächer-Planax” nevű, asztalra szerelhető könyvkötőgépet használjuk. Segítségével 1 dolgozó 80–100 kötet ragasztását tudja elvégezni a 8 órás munkaidő alatt. A Planax gép igen nagy előnye abban áll, hogy különböző, cserélhető profilok segítségével gépi úton nemcsak egyenes hátú, hanem gömbölyített hátú kötések is készíthetők, s ezáltal az utóbbiaknál megszűnik az esetleges homorúsodás veszélye. A ragasztóanyag felhordása ennél kézi ecsettel történik, a legyezősítést viszont a gép kardlemeze segítségével végezzük el.

4. sz. ábra. Legyezősítés felfelé

Több éves tapasztalataink azt mutatják, hogy a ragasztókötés kiállta az idő és a nehéz könyvtári igénybevétel próbáját, és alkalmas eszköz lesz a könyvtári könyvkötészetek termelékenységének emelésére.

Mezei György

A JÁRÁSI HÍRADÓK HASZNÁRÓL

A nagyatádi járásban két év óta jelentetünk meg rendszeresen, negyedévenként könyvtári híradót. Ha nem győződünk volna meg a híradó gyakorlati hasznáról, valószínű, hogy az első számok után megszüntettük volna. Azonban minden újabb szám visszhangja amellet szólt, hogy szükség van rá, s mai jelentőségére a legjobb bizonyíték, hogy ha nem jelenik idejében, kíváncsian sürgetik azok, akik kapni szokták. Kiadványunk gerincét kezdettől fogva egy-egy negyedév, év végén az egész év eredményeinek értékelése szolgáltatta. Táblázatok, grafikonok segítségével szemléltettük az egyes községek könyvtári ellátottságát, olvasómozgalmi eredményeit. Kimutattuk, hogy az éves tervet hány százalékra teljesítették munkatársaink. A szöveges értékelésben megdicsértük a jól dolgozó könyvtárosokat, s kíméletlenül megróttuk a rosszakat. A községi tanácsok ténykedését értékelve hasonlóképpen jártunk el. A híradót mindig megküldtük nekik is, s ez legalább annyira fontos, mint az, hogy a könyvtárosok megkapják.

Mindjárt az első számban foglalkoztunk a tanácsi kezelésbe adás kérdéseivel. Később, az átadás befejezése után ismertettük tapasztalatainkat, s megpróbáltunk választ adni a „Hogyan tovább?” kérdésre. Községenként értékeltük a könyvtárak könyvheti munkáját. Felhívást közzeltünk a nyaranta megrendezett alapfokú könyvtárosi tanfolyamon való részvételle, majd a tanfolyam lefolyását, eredményeit ismertető írásokat közzeltünk.

Több esetben részletesen elemeztük egy-egy község könyvtárának fejlődését megalkulása óta, bemutattuk jelenlegi munkáját, javaslatokat tettünk a hibák kijavítására. Megszóltattuk lapjainkon jól dolgozó falusi könyvtárosainkat, elsősorban azokat, akik valamilyen ügyes kezdeményezést vezettek be. Írásokat közzeltünk az új tiszteletdíjazási rendszerről, az új munkanaplók vezetéséről, egy szakszervezeti könyvtárról, s a pusztai kölcsönzőállomások munkájáról. Nem hagytuk ki a József Attila olvasómozgalmom helyzetét ismertető cikket sem, s az első beszámoló után — a többiek serkentésére is — újból foglalkoztunk vele.

Néhány tanácsi vezető nem szívesen egyezett bele abba, hogy a járási könyvtár bejelentésére rendelkezéseibe. Amikor egyik tanácsbíró erélyesen kikelt ez ellen, nyílt levél formájában magyaráztuk meg híradónkban, hogy erre miért van szükség. Foglalkoztunk a kis községek könyvtárainak különleges szerepével is.

Minden számunkban visszatérő „rovat” volt a „Vannak még hibák...”. Lehetőleg nem bántóan, de a valósághoz híven pellengéztük ki az elkövetett hibákat, a könyvtárügy fejlődését gátló tényezőket. Ugyancsak állandó volt az „Olvasta?” rovat is, amelyben a könyvtárosban megjelenő, falusi könyvtárosokat érdeklő cikkekre hívtuk fel a figyelmet. Közzeltünk minta-könyvismertetést, közzétettük az ismeretterjesztő előadások szemléltetéséhez felhasználható diafilmjeink jegyzékét, mintát adtunk a törlési jegyzékről stb. — Méltattuk egyik elhunyt, öreg könyvtárosunk munkásságát is.

Híradónkat stencilen készítettük, de állandó, nyomtatott borítóval jelentettük meg. Az anyag nagy részét kiszállásaink alkalmával gyűjtöttük, s megpróbáltunk mindig úgy „szerkeszteni”, hogy a leglényegesebb, legidősebb problémákról fontosságuk sorrendjében szóljunk. Ügyeltünk arra, hogy az egyes oldalak áttekinthetők legyenek, s ahol szükségesnek és jónak tartottuk rajzokkal tettük változatossá a szöveget. Több alkalommal kaptunk a megyei könyvtártól is cikket.

Híradónk hatását — különösen az elmúlt években — a könyvtárosok és a tanácsi vezetők megnyilvánulásaiban rendszeresen lemérhettük. Tapasztalataink szerint az értékelő cikkeket és a hiba-rovatot kíséri legnagyobb érdeklődés. A háromfai tanácselnök asztalán rendszeresen aláhúzza találjuk azokat a sorokat, amelyek érintik a község könyvtári helyzetét, vagy a szomszédos falvak eredményeiről számolnak be. Sokszor kértük arra, hogy a bedőlt oldalú szekrény helyett készítsenek megfelelő új bútorokat, végül illusztrálva a „Vannak még hibák...” oldalra került az ügy. Legközelebb azzal fogadtok bennünket: „Most már aztán valóban intézkedünk!” S elkészült 2 db két méteres polc, sőt egy új szekrényt is vettek. Rinyaszentkirályon gyakran késvé kapta meg tiszteletdíját a könyvtáros, hiába kértük a tanácsot a pontoságra. Aztán ők is arra az oldalra kerültek. Másik nap szólt a telefonunk, de intézkedtek. Görgetegen kicsit meg is sértődött a titkár, amikor úgy nyilatkoztunk, hogy a könyvtárszoba inkább kamra, mint könyvtár, de a következő héten rendet teremtetek. A bolhási és a segesdi tanácsbírók „Nyílt levelünk” óta elismerik, hogy a járási könyvtár az ő érdekükben javítja át a rendelő jegyzékeket. Könyvtárosaink asztalán az éves tervet ismertető és a negyedévi munkát értékelő oldalaknál van leginkább nyitva a híradó. Aláhúzzák községük tervszámait, s rendszeresen ellenőrzik, hogy hol tartanak. Figyelik, hogy a szomszédos községek nem hagyták-e le őket.

Bolhási könyvtárosunk legutóbb háromszor érdeklődött nálunk, hogy mikor kapja már kézbe a híradó új számát. Régebben, még elődje idejében sok baj volt községünkben a könyvtárral. Ő az elmúlt év második felében szépen dolgozott, s talán ennek igazolását akarta látni mindenáron híradónkban. *Kisbajom*ban a kipellengérezés után a megfelelő helyre került a címtábla, *Szabáson* pontosabban megtartották a kölcsönzési időt, negyedévi jelentéseiket is beküldik már idejében azok, akiket elmarasztaltunk. Többen átvették *somogyiszobi* munkatársunk állományvédelmi módszerét, amiről lapjainkon beszámolt. Felhasználták mintául a közölt könyvismertetést is.

A példákat lehetne még tovább sorolni. Talán eltúlozzuk a híradó jelentőségét, s ezek az eredmények nélküle is elérhetőek lettek volna. Annyi azonban bizonyos, hogy közlőnyünk elevenen ható tényező lett két év alatt, s hiányában lassabban, több munkával tudtuk volna elérni eredményeinket. Szerintünk a gyors ütemben fejlődő falusi közművelődési könyvtárak munkásainak és gazdáinak tájékoztatására, irányítására, szemléletük helyes formálására feltétlenül szükségesek a járási híradók, mégha egészen újszerű munkát, sőt néha többletmunkát is jelentenek.

Bertók László

Ötletesség a nyári könyvtári munkában

Minden könyvtáros nagyon jól tudja, hogy a nyári hónapok alatt az olvasás nem elsőrendű dolog, különösen nem az falun, ahol az emberek kora hajnaltól késő estig dolgoznak. Ha a könyvtáros nem találja a megfelelő formát és módszert, a nyári időszakot valóban uborkaszezonnak nevezhetjük. Hogy mennyi múlik a könyvtároson, az ötletességen, mutatja egyik szerencsés kezdeményezésem. Tavaly kéthetes táborba indultam az úttörő gyermekekkel. A tábori felszerelés között nagyon jól megférő 50 kötet jól összeválogatott könyv is. A tábor foglalkozási rendjét én állítottam össze úgy, hogy a napirendbe naponta egy-két óra pihenő foglalkozást is felvettem, ezt az időt a tábor tagjai naplóírással és olvasással töltötték el. A környékünkön több más tábor is volt, amelyek lakói először irigykedve nézték a mi pihenő-foglalkozásainkat, később pedig már ők is tőlünk kölcsönöztek könyveket. (A táborozás ideje alatti kölcsönzéseket külön füzetbe vezettük.) Ez a megoldás lehetővé tette, hogy nemcsak a táborozó gyermekek, de a táborok jó néhány felnőtt lakója is hozzájutott a könyvhöz. Módszerünket minden könyvtáros figyelmébe ajánlom, mert az olvasók hálásak lesznek érte, a könyvek pedig nem porosodnak a polcon.

Berta József

A könyvbarát-mozgalom hírei

A CSURGÓI KÖNYVBARÁT-NAP

A nagy irodalmi hagyományokkal büszkélkedő Csurgón március utolsó szombatján tartották a könyvbarát-napot.

Délelőtt a népfront-, nőtanácsai és szövetkezeti aktivisták látogattak el a hivatalokba, üzemekbe és a könyvtárról, az olvasásról beszélgettek a dolgozókkal. Ennek során például az OTP járási fiókjában kiderült, hogy mindenki olvas, vásárolnak könyveket, de arra még sem gondoltak, elkerülte a figyelmüket, hogy beiratkozzanak a járási könyvtárba, ahol 6000 kötet könyv között válogathatnak. Délután az OTP 7 dolgozója beiratkozott a könyvtárba. Ugyanígy történt a Faárugyárban, a Napsugár KTSZ-ben is. A község alsóki részén a paraszt és munkás családokat látogatták meg a könyv „agitátorai”. Itt 7 felnőtt paraszt és 3 munkás olvasóval gyarapodott ezen a délutánon az alsóki fiókkönyvtár olvasóinak száma. Csurgón

53 új beiratkozott olvasót jelentett ez a nap, közülük 51 felnőtt volt.

Délután 250 főnyi KISZ fiatallal beszélgetett közel két órán át *Bárány Tamás*. A fiatalok érdekes kérdéseket tettek fel az írónak, akinek válaszait lelkes tapsal köszönték meg, és ígéretet tettek arra, hogy a könyvek és a könyvtár propagandistái lesznek.

Az irodalmi esten a községi tanács elnöke köszöntötte *Bárány Tamást*, a Hazafias Népfront járási elnöke pedig a könyvbarát-mozgalom célkitűzéseit ismertette. Az előadás után az író regényéből készült *Csigalépcső* című filmet mutatták be.

Egész délután könyvárusítás volt a községben. Az úttörők házról-házra árusítottak, és 1980 Ft értékű könyvet adtak el. Az irodalmi előadások színhelyén *Bárány Tamás* dedikált műveit árusították, melyekből 900 Ft értékűt vásároltak meg az előadás hallgatói.

KÖNYVBARÁT KÜLÖNSZÁMOT adott ki a Székesfehérvári Megyei Könyvtár könyvtári híradói sorában. A híradóban a mozgalom első eredményeiről, a járási és községi feladatokról ad színes tudósítást a szerkesztő bizottság.

TOLNA MEGYE községeinek 60%-ában elkészült az olvasótérkép, és folyamatosan készül a többi községé is. 1962. június 30-ig valamennyi községről elkészül a térkép. 35 községben megindult a nem olvasó családok látogatása, amelyet községként változóan a Hazafias Népfront, a Nótanács és a földművelésszövetkezetek aktivistái végeznek. Csibrák községben a nem olvasó családok száma 60-ról 15-re csökkent a családlátogatások során. Lápafőn csupán 7 ház lakói nem olvasók még. (A házaknál beiratkozott olvasók nagy része azonban nem keresi fel a könyvtárat, tehát végeredményben nem válik olvasóvá. Az a tanácsunk, hogy tanúsítunk kellő óvatosságot az ilyen olvasótoborzási módszerrel kapcsolatban, vagy legalább ne tekintsük a házaknál összefűrt családok tagjait beiratkozott könyvtári olvasóknak, míg személyesen nem jelennek meg a könyvtárban.) Az erőteljes agitáció azt a problémát is felvetette, hogy a nagyközségek tiszteletdíjas könyvtárrosai a megnövekedett olvasótáborral már nem képesek kellően foglalkozni az eddigi kölcsönzési időben. Ez is főhivatású könyvtárosi állások szervezését sürgeti a nagyközségekben.

NÓGRÁD MEGYÉBEN a Hazafias Népfront megyei titkárságán tanácskozás folyt a könyvbarát-mozgalom megyei eredményeiről. Megállapították, hogy a mozgalom kibontakozása lehetővé teszi a könyvtárak ótéves tervében előirányzott anyagi feltételek teljesítését. A költségvetések 1961-hez viszonyítva 75%-kal nőttek meg. A termelőszövetkezetek kulturális alapjából szövetkezetenként 600 Ft-ot terveztek könyvtári hozzájárulásként. A MESZÖV valamennyi földművelésszövetkezeti könyvtárat átadja a közművelődési könyvtárhálózatnak, és tisztja nyereségének fél százalékán kívül az eddigi könyvtárfejlesztési összegeket is biztosítja a községi könyvtáraknak. A KISZ alapszerveként 20–20 kötettel járul a községi könyvtárak fejlesztéséhez, elsősorban a József Attila olvasómozgalom könyveit ajánlva fel a könyvtáraknak. A könyvbálok bevételét községenként 600 Ft-os átlaggal számítják a könyvtárfejlesztés összegeihez. Balassagyarmaton a könyvből 2700 Ft-os tiszta bevétele jutott a könyvtár állományának növelésére.

A Nótanács célul tűzte ki, hogy a következő évben minden házból legyen egy nőolvasó.

AZ ENCSI JÁRÁSBAN a könyvbarát-mozgalom járási bizottsága minden községre pontosan meghatározta az 1962-ben végrehajtandó könyvtárfejlesztési részfeladatokat. A feladatok között új helyiségek biztosítása, könyvtári berendezés és felszerelés beszerzése, a könyvállomány növelése és az olvasótábor fejlesztése szerepel. Községenként megjelölték az új beszerzések anyagi forrásait, a végrehajtásért felelős járási bizottsági tag nevét és a végrehajtási határidőt is. A feladatok tervezése mintaszerű gondossággal és tervszerűséggel történt meg.

BARANYÁBAN a Hazafias Népfront megyei szervei ezidégig nem nyújtottak eredményes támogatást a mozgalomnak, ezzel szemben sok lelkes kezdeményezést indítottak el a mozgalom járási és községi bizottságai.

GYÖNGYÖSHALÁSZON Szabó János termelőszövetkezeti tag 300 Ft-ot ajándékozott a könyvtárnak állományfejlesztésre. A könyvtár régi olvasójának ajándékát a könyvtár újabb könyvek beszerzésére fordította.

EGERBEN elemzést készített a megyei könyvtár a könyvbarát-mozgalom helyzetéről. Ez megállapítja, hogy a mezőgazdasági könyvhónap rendezvényeit már mindenütt a könyvbarát-bizottságok szervezték. A községi akcióbizottságok, különösen Ostoros, Besenyőtelek, Mezőszemere, Csány és Bükköszék községben segítették eredményesen a könyvtár működését.

Az egri járásban 521 olvasóval növelték az olvasótáborát, és 15 irodalmi rendezvényt szerveztek. Feledebrón a községi bizottság egy 9 olvasóból álló aktív-csoportot bízott meg az olvasótábor szervezésével. Kálban 15 000 Ft községgfejlesztési hozzájárulással segítik az állomány fejlesztését.

A könyvbarát-bizottság szervezte meg Domszlón Halldór Laxness, Darvas József, Doboz Imre és Garal Gábor látogatását. Nagyredén 69 tsz-tag fizetett elő a *Magyar Mezőgazdaság* c. folyóiratra. A megyei könyvtár elemzése az eredmények mellett kitér az egyes járásokban tapasztalható hiányosságokra is. A hevesi járásban kevés kezdeményező készséget mutatnak a községi bizottságok. A pétervársáral járás jó munkaterve viszont hetekig nem jutott le a községekig.

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI MEGYEI KÖNYVTÁR az 1961. év könyvtári eredményeiről elemzést készített, és kimutatását megküldötte a megyei, járási, városi vezetőknek, köztük a párt, a tanácsok és a társadalmi szervezetek képviselőinek. Az értékelés megállapítja, hogy a megye könyvtáraiban nincs meg a kívánt mennyiségű és összetételű könyvanyag. Különösen súlyos a helyzet Makón és a szegedi járásban, ahol 460, illetve 470 kötet könyv jut csupán ezer lakosra. Ennek következtében az olvasóknak a lakossághoz viszonyított százalékaránya is mélyen alatta van a megyei és országos átlagnak. Feltűnő — Csongrádot kivéve — a városi tanácsok közömbössége könyvtárak iránt.

A DUNAÚJVÁROSI JÁRÁSBAN „olvasó járás” célkitűzést tett magáévá a mozgalom járási bizottsága, s ennek során számba vette a községek könyvtárainak működési feltételeit. Megállapította, hogy a kisközségben (pl. Kisapostag, Ráckeresztúr) biztosították a könyvtárak hatásosabb működésének feltételeit, megfelelő a könyvállomány is. A nagyobb községek azonban hátrányos helyzetben vannak. A hétézer lakosú Ercsiben például csupán 1500 kötetes könyvtár működik. A mozgalom kifejtését és nagyobb arányú anyagi támogatás mellett erőteljesebb propagandával, író-olvasó találkozók sorozatának megrendezésével is szolgálni kívánják.

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel.: 16-30

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

GORKIJ MŰVEI

Van egy motívum, amely jónéhány elbeszélésében, regényében, sőt színművében is vissza-visszatér. Alakjai úgy érzik, hogy ki vannak rekesztve az életből, hogy önemésztő magányra vannak kárhóztatva, életük fölösleges, senkinek sincs szükségük rájuk, senki meg nem érti őket. A *Kirekesztve* című novellájához Louise, Victorine Ackermann egy sorát választotta mottóul: „Még a halott is magához hasonlók között nyugszik a temetőben — gondolják el, micsoda gyötrellem élő embernek a magány.” Igen sok írása fölé odaírhatta volna ugyanezt, hisz nemcsak annak az „elégiának” belső monológot folytató hőse érzi úgy, hogy „Minden ember élete titok mindenki más számára, titok, amit az egyik fél nem akar feltárni, a másik megfejteni — s az ember úgy él, hogy csak szavak fűzik a másikhoz, érzések és gondolatok egész világát hordozza magában, szenved, de él, úgy él, és úgy hal meg, hogy nem tárta ki önmagát senki előtt. Senki sem veszi észre életünk szomorú furcsaságát, senki sem látja, hogy ő — megoldhatatlan rejt-

vény, egész élete hasonló rejtvények között telik, és csak tartalmatlan üres szólam, hogy egyik ember ismeri a másikat. Senki sem ismer senkit, nem is akar ismerni.” Korzszik tanítója ugyanezt mondja: „Tudom; gyalázatosan iszom, disznó módra leiszom magam... de negyvenhat éves vagyok, és nincs senki a világon, akinek szüksége volna rám!... Egy lélek sincs! Nem kellek senkinek! Senkinek! És azt hiszem, már nekem sem kell senki.” Az *Unalmukban* Arinája így sikolt fel: „Szánj meg engem, a Jézus Krisztus szerelmére kérlek ne légy rossz hozzám! Hiszen egyedül vagyok a világon, egyedül vagyok, mint az ujjam...” S akik „unalmukban” gyilkos tréfájukat elkövetik ellene, azok is magányosságuk, üres, haszontalan életük miatt váltak kegyetlenekké. Az *Orlov házaspár* Griskáját is élete bezártsága, céltalansága teszi komisszá. „Hej, élet! Pompás börtön vagy te!” — suttogja. — „Ez a verem az oka, Motrja. Mintha már életünkben a föld alá volnánk temetve...” S hogy nem pin-celakásukat, sőt nem is szegénységüket érzi veremnek, az is kiderül a szavaiból: „Akár a padlásra költözzünk, akkor is veremben leszünk... nem a lakás a verem... az élet.” A *Kispolgárok*, az *Éjjeli menedékhely*, a *Nyaralók* nem egy alakja ugyanezen töpreng, hogy mi is a tartalma ennek a szónak: „élet?... az én életem?” Magányosságuk, hiábavalónak érzett életük kergeti részegeseit a kocsmákba, ez úzi csavargóit városról városra, ez gyötri az értelmiségieket és ez teszi ordastermészetűvé meggazdagodni akaró kispolgárait.

Felületesen olvasva egynémely írását, úgy vélhetnők, hogy magáramaradottságának az oka magában az emberi természetben rejlenék. De ha jobban odafigyelünk, hamarosan rádöbbenünk történeteinek mélyebb értelmére. Még lelege-settebb, legmélyebbre zuhant alakjai is sejtik, hogy az ember nem született magányosnak, s érzik, hogy valamit lehetne tenni ellene. Ezt gyakran úgy fejezik ki, hogy kimenni az életbe, az emberek közé; s azt gondolják, ha lehetőségük nyílna arra és képesek volnának rá, hogy másokért éljenek, megszűnne boldogtalanságuk. Griska Orlov, mikor kitör a kolera-járvány és beáll ápolónak, úgy érzi, meg-

találta a helyét az életben, nem fölösleges többé, az embereknek szükségük van rá. S ez az érzés boldoggá teszi. Az ember magáramaradottságának, céltalanság érzetének oka tehát nem magában az emberben gyökerezik, nem szükségszerű. A közösen és másokért végzett munka feloldhatja ezt.

Csakhoggy Griska története itt nem ér véget. Egy napon ráébred, hogy tulajdonképpen minek is köszönheti élete értelmét. A kolerajárványnak. S neki attól kell félnie, hogy az elmúlik, a betegek meggyógyulnak, s akkor ő ismét feleslegessé válik és mehet vissza kínzó magánya „vermébe”. Ettől a felismeréstől ismét inni kezd és végképp meggyűlöl mindent. „Fuj! — kiált fel részegen. — Hát ennél jobbat sehoggy se lehet kitalálni? Mindenki, mindenki ellen... Eh, élet, élet, te ördög találmánya!” Ezzel a befejezéssel, mintha nemcsak Griska zuhant volna vissza a teljes kilátástalanságba, hanem maga a történet értelme is: az élet az ördög találmánya, nincsen remény.

De valóban ezt akarta volna mondani Gorkij? Az *Orlov házaspárral* és a többi, ehhez hasonlóan keserű írásával az élet teljes reménytelenségére akarta rádöbenteni az embereket? A *Huszonhat férfi* — egy leány valóban azt mondaná, hogy a szebbre, jobbra, tiszta, napfényes, örömteli életre vágyó emberek sem tehetnek egyebet, minthogy akaratlanul is ürömmé keserítik, bemocskolják bálványképüknek röpke boldogságát? Mert ilyen az élet. Azért tárná fel Gorkij az *Éjjeli menedékhelyben* a társadalom legmélyére zuhantaknak az életét, hogy megmutassa, mindenkit ez a sors fenyeget? Igen. De mégse kétségbeejteni akarta az embereket. Hanem éppen ellenkezőleg — felrázni. A *Konovalov* című elbeszélése végződik a következő szavakkal: „Sokáig néztem a tűz hamvadó üszkét... Hamarosan nem maradt egyéb belőle, mint meleg szaga. Néztem és eltűnődtem: „Ilyenek vagyunk mi is... Bár felizzanánk!” Ezért, hogy felizzanak az emberek, döbentette rá őket újra és újra ilyen könyörtelenül a „mindenki, mindenki ellen” élet elviselhetetlenségére. Arra, hogy ez nem toldozható-foldozható; egyéni jóssággal, tisztasággal, becsületességgel nem lehet már javítani rajta, mert sárba ránt és visszajára fordít minden jószándékot és tisztességet. Ezt az életet alapjában kell megváltoztatni.

Írói működésének elején nem egy elbeszélésének a társadalomnak hátatfordító, azon kívül helyezkedő, törvényeit semmibevevő ember a hőse; Cselkas, a tolvaj, Promtov, a csavargó és hozzájuk hasonlóak. Erős egyéniségek, akik felszabadították magukat a társadalom zsar-

noksága alól. Későbbi írásaiban ezeket az egyéni, szükségszerűen tévútra került lázadókat másfajta erős egyéniségek váltják fel, olyanok, akik közös úton keresik a felszabadulást. A *Kispolgárok* Nyilje már így beszél: „Közelebről ismerem én az életet, jobban tudom én, hogy néha galádul kegyetlen; hogy féktelen, durva ereje szorongatja, nyomja az embert Tudom én ezt és — ez nem tetszik, ez felháborít. Én nem ilyen rendet akarok. Tudom, hogy az élet komoly dolog. de rendezetlen, azt követeli, hogy minden erőmmel és tehetséggemmel segítsek előbbre vinni elrendezését. Azt is tudom, hogy nem vagyok óriás, csak becsületes, egészséges ember, és mégis azt mondom: se-baj! Mi győzünk!” Az utolsó két szóból a „mi” talán lényegesebb, mint a „győzünk”, mert ebből világlik ki, hogy Nyil már tudja: egyedül nem győzhet, csak a hozzá hasonló helyzetűekkel és gondolkodásúakkal együtt teremtheti meg az élet új rendjét.

Ezek a közös utat járó hősök — a *Kispolgárok* Nyilje, az *Ellenségek* Szincovja, Az *anya* proletárijai már nem magányosnak, megértették az emberek életének a titkát, és nem érzik céltalannak és fölöslegesnek a sajátjukét, mert tudják, hogy az embereknek is, az életnek is szüksége van rájuk.

Gorkijnak ezek a kilencszázas évek elején írott művei derítettek fényt a korábbiakra is, ezek teszik teljessé értelmüket, s mutatják meg, hogy ami azokban könyörtelen, sőt olykor kegyetlen és lehangoló igazmondásnak látszott, sohasem volt öncélú. Legnyomasztóbb elbeszélésének sötétségét sem a pesszimizmus szülte, hanem éppen az emberbe és az emberi életbe vetett hit és bizalom: ha rádöbbennek majd az emberek életük elviselhetetlenségére — meg fogják változtatni azt, s akkor nem lesznek többé magányosak.

Zolnay Vilmos

Eddig megjelent kötetek:

1. kötet. Elbeszélések. 1892—1894. Bp. 1960. Európa. 607 l.
2. kötet. Elbeszélések. 1895—1896. Bp. 1960. Európa. 580 l.
3. kötet. Elbeszélések. 1896—1900. Bp. 1961. Európa. 656 l.
4. kötet. Foma Gorgyjejev. Hárman. Elbeszélések. 1899—1901. Bp. 1961. Európa. 711 l.
5. kötet. Színművek. 1901—1906. Kispolgárok. Éjjeli menedékhely. Nyaralók. A nap fiai. Barbárok. Ellenségek. Bp. 1961. Európa. 621 l.
6. kötet. Elbeszélések. Az anya. 1903—1907. Bp. 1961. Európa. 715 l.
7. kötet. Egy felesleges ember élete. Gyónás. Nyár. 1907—1909. Bp. 1961. Európa. 577 l.

KARINTHY FRIGYES

– SZÜLETÉSÉNEK 75. ÉVFORDULÓJÁRA –

Még nem tűnt fel az irodalomban, csak az irodalmi kávéházban, de már felhívta magára a figyelmet. Hadat üzenve minden rangnak és nagyképűségnek, elszánt polgár-pukkasztással botránkozott meg a New-York kávéház törzsvendégeit és a körüti járókelőket. Piros zseborája, szalmakalapja, csúfondáros megjegyzései, híres ugratásai — melyekről Kosztolányi adott számot az Esti Kornél-ban — már ismertté tették a nevét, még mielőtt az *Így irtok ti* megjelent volna.

Ez lett Karinyth máig legnépszerűbb könyve: az olvasók nevettek, az írók boszszankodtak, aztán, a hatalmas siker következtében, már inkább az orrolt meg, aki kimaradt a torzképek közül. Csak éppen nem vették komolyan, egy humorista kaján tréfájának tekintették, pedig a humoristának komolyabb szándékai voltak velük. „Torzkép, humoros műfaj...”, de egyben jellemrajz, kritikai műfaj, meghatározza az író, az általában, normálisan széptől való eltéréseinek fokát és minőségét.” — írta róluk a második kiadás előszavában. Igen, az *Így irtok ti* nem csak mulattatni akart, a Nyugat íróinak megismertetésében is nagy szerepe volt (sokakban éppen e stílúsparódiák ébresztették fel a modell iránti érdeklődést), s főként: a modor, a modorosság kigúnyolása révén az irodalmi karikatúra lényegében kritikai természetű műfaja szüle-

tett meg Karinyth tollán. „A rendszeres irodalmi bírálat hiányát pótolták” ezek a karikatúrák, mondta róluk Kosztolányi.

Ezt követték a további sikerek: a *Görbe tükör*, a *Nevető dekameron*, a *Tanár úr kérem*. Az emberek nagyokat kacagtak Karinyth humoreszkjein, még az államtitkárok és gyártulajdonosok is, pedig az írások nagyrésze éppen feljűk lőtte ki a szatíra veszedelmes nyilat. A sajtó és politika komolyabb fórumain a hatalom nem tűrte a kritikát — a kabarészínpadon, a kávéházi törzsasztalok vicceiben és a lapok humoros rovatában azonban (lévén ezek „komolytalan” helyek) nem vette észre a veszedelmet. Pedig Karinyth humora ugyancsak veszedelmes volt számukra: a politikai és irodalmi élet talmi nagyságai neveltséges, torz figurákká törpültek szatírájának görbe tükrében. „Humorban nem ismerek tréfát!” — mondta Karinyth és a híres paradoxon nem csupán hetyke és szellemes mondás — a társadalom ellen lázadó író szatírájának szenvedélyét is sejteti.

Mert Karinyth nevetető ötletei, „jópofa” viccei mögött szilárd haladó meggyőződés működött. Ez tette őt az első világháború bátor leleplezőjévé: haditudósításaiban, cikkeiben, de még humoreszkjeiben is elszánt ellensége volt a háborús vérengzésnek. És ugyancsak meggyőződése kényszerítette rá, hogy a Horthy-rendszernek is bírálója legyen, hogy olyan ellenállhatatlan komédiában mondja ki elutasító véleményét, mint amilyen a közismert *Bűvös szék* is. Eppen e meggyőződése, s ami ezzel együtt járt: a nagy műveltség és emberismeret következtében vágyott a nevetetésnél többre, s életének legnagyobb keserve és ellentmondása volt, hogy olvasói csak a humoristát vették belőle tudomásul.

„Humorista az, akivel viccelnek” — mondta Karinyth némi resignációval, s biztosan sokan ismerik nem kevésbé szomorkás *Viccelnek velem* c. kromkiját, melynek hőstét minduntalan a közönség csiklandozza humoristává. Ő maga is ilyennek látta írói sorsát, hiába adta ki kitűnő novellásköteteit (*Krisztus vagy Barrabás*, *Harun el Rasid*), a swifti szatirikus hagyományba illeszkedő fantasztikus regényeit (*Utazás Faramidoba*, *Capillaria*), az intellektuális líra legjobb szintjén született verseskönyveit (*Nem mondhatom el senkinek*, *Üzenet a palackból*) — a közönség és a kiadók az *Így irtok ti* sikere óta egyre csak viccet, humoreszket és kaharé-

trefát vártak tőle. „Úgy használnak engem, mint a krumplit először Európában, virágomat és gyümölcsömet (humor és vice) tépik, a gyökérgumót (filozófiámat) eldobják.” — írta le erről a keserű vallomást. A közvélemény és állandó adósságokkal küszködő élete aztán valóban az örök humorista sikeres, de irodalmilag kevésbé előkelő pozíciójába hajszolta Karinthyt. „Hungária anyánk elvetélt Swift-embriója a Horthy-spirituszban” — tartotta róla nem minden alap nélkül Gábor Andor.

Pedig kevés magyar író ismerte annyira a kor természettudományát és filozófiáját, mint ő. Két humoreszk között technikai problémákon, vagy ismeretelméleti kérdéseken töprengett, s ha a „filozófus” Karinthyról forgalomba hozott elméletek nem is igazak, legjobb művei valóban gazdag gondolati anyagot tartalmaznak. Ezek, különösen novellái (*A lélek arca* címmel gyűjtötték össze őket nemrégiben) és agyműtétének izgalmas történetét feldolgozó regénye: az *Utazás a koponyám körül* méltóak arra, hogy a könyvtárosok az olvasóközönség figyelmébe ajánlják őket. Karinthy világos racionalizmusa, ötletessége, tiszta, az érte-

lemre ható stílusa megérdemli, hogy olvasói többség lássonak benne a nevetett humoristánál.

Karinthy alakjával és műveivel számtalan bírálat és cikk foglalkozik, de az első monográfikus jellegű tanulmány csak mostanában jelent meg róla. *Szalay Károly: Karinthy Frigyes* című könyve fontos munkát végzett el. Legfőbb érdeme annak a hatalmas anyagnak a feltárása, amely Karinthytól és Karinthyról régi újságok és folyóiratok lapjain rejtkezett. Impozáns munkával kutatta fel az író életének eseményeit, műveinek keletkezéstörténetét — ezt a munkát fejezi ki a fontos filológiai anyagot közlő jegyzet-apparátus és bibliográfia is. Jó érzékkel elemzi Karinthy szatirikus művészetét, s jelentős feladatot végez el azzal, hogy kijelöli hősének irodalomtörténeti helyét a magyar humoros irodalom fejlődésében és a korabeli humoros irodalom (Aszlányi Károly, Remenyik Zsigmond, Rejtő Jenő) teljesítményei között egyaránt. Szalay könyvét haszonnal tanulmányozhatják az irodalomtörténet szakemberei, de a Karinthy élete, alkotásai iránt érdeklődő olvasók is.

Pomogáts Béla

JUHÁSZ GYULA EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Huszonöt évvel ezelőtt, 1937 április 6-án dobta el magától szomorú életét Juhász Gyula, a magyar tájak és magyar bánatok nagy poétája. Az évfordulóról a Petőfi Irodalmi Múzeum szépen rendezett kiállítással emlékezett meg.

A látogató megtekintheti itt a verselés-sel próbálkozó tizenöt éves diák első kéziratait; sivár világítóudvarra néző ablakoknak, a költő egyik pesti lakásának fényképe emlékeztet az egyetemi évekre, melyeken a Négyessy-szeminárium vetélkedő izgalma s az oly szépen megénekelte nagy könyvtárterem szorgalmas áhítata osztozott; csendes, borongó városképek, Mármharossziget, Léva stb.: a fiatal tanár távoli állomáshelyei; Szakolcáról egy levelezőlap, melyen a költő maga jelölte meg az ódon épület szobáját, ahol tanított; a levelezőlap mellett egy frissen megjelent könyv, Szalatnai Rezsőé (*Juhász Gyula hatszáz napja*), aki ihletett

szorgalommal szedegette össze a költő szakolcai tartózkodásának emlékeit; régi asszonyok arcmása, köztük az örök Annáé, az egykori divat széleskarimájú kalapjával, mely eltakarja hajának szőkeségét; a ritkásan megjelent verskötetek szeccsziós diszú címlapjai mellett elfakult hírlap, a *Szegedi Vörös Újság*, a Tanácsköztársaság lelkes hívének cikkével; a versben köszöntött szegedi Munkásotthon fényképe s fénykép a híres tápéi feszületről; aztán a költő öregedő, meggyötört alakjának fotográfiái, végül egy apró, sárga ceruza, mellyel az utolsó verseket írta — íme szerény és megkopott emlékei egy nagy költő életének, aki „szegény magyar volt, költő volt, senki, nem tudott élni, csak énekelni, nem volt rossz, sem jó, csak ember, fáradt, várt, várt és nem lett soha csodákat, mély szürkeségben színeket látott, magyar volt, költő: átkozott, áldott!”.

(L. K.)

ÚJ JÓZSEF ATTILA-DÍJAS ÍRÓK

Hazánk felszabadulásának tizenhetedik évfordulója alkalmából tizenegy író részesült a József Attila-díj kitüntetésében. Az első fokozat kitüntetettjei: *Illés Endre* író és kritikus, *Pándi Pál* irodalomtörténész, *Tabi László* humorista, *Váci Mihály*

költő. A második fokozat kitüntetettje: *Barsi Dénes* regényíró. A harmadik fokozat kitüntetettjei: *Földes Péter*, *Fülöp János*, *Galabárdi Zoltán*, *Galgóczi Erzsébet*, *Galambos Lajos* és *Timár Máté* prózaírók.

AZ ÉV „LEGSZEBB” KÖNYVEI

A szép könyv kultuszának ápolását egyre többen várják el könyvtárainktól s ennek kielégítése során a könyvtáros számára lehetőség nyílik bizonyos könyvesztétikai műveltség közvetítésére. Leginkább ott lehet a figyelmet felhívni a művészi kiállítású könyvekre, ahol a könyvet már nemcsak a tartalma miatt vesszük kézbe, hanem a forma iránt is csírázik, vagy talán már egyesekben ki is sarjadt az igény. A könyvtárosoknak is meg kell tehát állaniok időnként egy-egy tipográfiaiailag gondosabban kiállított könyv mellett, hogy a külső formaelemekbe elmélyedve a tartalom és a forma ellentmondásait vagy a köztük létesült művészi harmóniát maguk is észrevegyék s tapasztalataikat az olvasók említett rétegével — ha csak néhány szó erejéig is — megbeszéljék. Úgy gondoljuk, hogy egyik-másik könyvtárban talán ennél többről is szó lehetne: rendszeres vitáesteket rendezni évente egyszer-kétszer a könyv formai művészetéről, sőt külön kiállításokon be is lehetne mutatni a szebb könyveket.

Segítséget nyújt ebben a könyvtárosnak az a minősítés, amely a kiadó és nyomdák évi termékeit veszi számba s azok közül egyeseket az „év legszebb könyve” különböző fokozatával tüntet ki.

Erre a minősítésre szükség van még akkor is, ha egyes szakemberek és a közönség műértő része nem minden esetben ért vele egyet. A minősítés mégis csak támpontokat ad a könyvtárosnak és az olvasónak. Az előbbieket hivatkozhatnak a bizottság értékelésére, ugyanakkor rámutathatnak bizonyos ellentmondásokra is, amelyekre különben akkor is figyelmet kellene fordítani, ha az olvasók részéről nem merülne fel. Nem egy esetben érthetetlen ugyanis, miért kapta meg a „szép” jelzőt az egyik könyv s a másik nem, mikor — a könyvtáros és az olvasó ítélete szerint — az éppúgy megérdemelte volna. Ennek a sajtó által is szóvárt zűr zavarnak a forrása az elvi tisztázatlanság. Az elbírálásnál nem érvényesülnek következetesen és egyforma arányban az esztétikai követelmények.

A kiadók és nyomdák versenyében az első helyen a saját nyomdával rendelkező *Akadémiai Kiadó* vezet, ami joggal keltett meglepetést. A második helyre a *Műszaki Kiadó* lépett elő, ez viszont csak azok számára hozott meglepetést, akik nem kísérték figyelemmel, mily igényesen tervezi már évek óta ez a kiadó érté-

kes és valóban szép kiadványait. Örvendetes, hogy a *Mezőgazdasági Kiadó* könyvei elismerést érdemeltek.

Amilyen örömdetes műszaki, mezőgazdasági és szaktudományos könyveink külsejének színvonalbeli emelkedése, éppoly lehangoló az, hogy ismeretterjesztő és szépirodalmi könyveink művészete elmaradt a követelményektől. Pedig egy nép könyvkultúrájának értékét nem néhány könyv kiemelkedő színvonala jelzi, hanem éppen a nagy átlaga.

Néhány példán megpróbáljuk érzékelteni a kitüntetett könyvek tagadhatatlan fogyatékségeit. A *Lenin élete* című könyv (Kossuth Kiadó, Kossuth-nyomda) ízléses kötése (Lengyel Lajos tervezte) finom papírja, színes festéke, tehát az anyag minősége szép könyv készítését tette lehetővé. Ennek ellenére példányunkban a sorregiszter nem érvényesült következetesen, tördelési hibák, hajtogatási pontatlanságok rontják a hatást, a margóelosztás pedig szokványos, noha az elegáns formátum indokolt volna némi merészebb elképzelést. A lapszámok középre helyezése zártabb egységet eredményezett volna.

Kitüntetett könyv a Szépirodalmi kiadásában megjelent *Ady Endre összes versei*, nyilván a bőrkötés miatt, bár maga a kötési anyag még nem tesz művészivé könyvet. *Nagy Lajos: Képtelen természetrajzában* rosszult hajtogatott és vágott oldalakkal találkozunk, akárcsak az Aqy-kötetnél. Sor- és oldalegyen itt sem érvényesül következetesen, a festékezés egyenetlen s arról is beszélhetnénk, hogy e fantáziát megmozgatni képtelen groteszk betűtípus illik-e legjobban Nagy Lajos súlyos igazságokat leleplező satírájához.

A *Corvina* Horatius kiadványának sem válik előnyére, hogy a vékony bibliapapíron átütnek a túlsó oldal sorai, szürkés-fakó a festékezés, feljebb-lejebb csúszott verso-recto oldalak váltakoznak s következetlen a margóarány. A piros bőrkötés egyszerűségével nemesen hat, bár „művészetnek” önmagában még nem mondható.

A méltán kitüntetett könyvek között az Európa kiadásában megjelent *Kihajtott a bükk levele* című román népköltészeti gyűjtemény lehet első helyen említeni: a papír, a kötés és a burkoló, az illusztrációk, a nyomás stb., stb. egyaránt dicséri a kiadót és az előállító gyomai Kner-nyomdát.

Sz i j R e z s ő

AZ ÚJ KOSSUTH-DÍJASOK KÖNYVEI

DR. HAJÓS GYÖRGY

akadémikus, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára, kiváló egyetemi oktatómunkájáért és a *Bevezetés a geometriába* c. tankönyvéért kapott Kossuth-díjat.

A munka és időelemzés matematikai segéd-eszközei. Bp. 1948. Munkatudományi és Racionalizálási Intézet, 103 old.

Bevezetés a geometriába. Bp. 1960. Tankönyvkiadó, 594 old.

DR. ALMÁSSY GYÖRGY

a műszaki tudományok kandidátusa, a Távközlési Kutató Intézet tudományos osztályvezetője. A mikrohullámú műszerek elméletének megalapozása és kutatása terén elért eredményeiért részesült a kitüntetésben.

Mikrohullámú mérőműszerek és mérések. Bp. 1961. Műszaki, 384 old.

Speciális alkatrészek. Bp. 1961. Tankönyvkiadó, 109 old.

DR. BOGNÁR REZSŐ

akadémikus, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanszékvezető tanára a nitrogén-glükozidok és a flavonoidok kémiájának területén végzett kiemelkedő kutatómunkájáért, valamint a hazai alkaloid és antibiotikumgyártás színvonalának fejlesztéséért a *Kossuth-díj I. fokozatának* kitüntetését kapta.

Elméleti szerves kémia. Bp. 1949. Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, 113 old.

Szerves kémiai praktikum. Egyetemi tankönyv I. Bp. 1952. Tankönyvkiadó, 326 old.

II. FOKOZAT

DR. ORMOS IMRE

a mezőgazdasági tudományok doktora a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanszékvezető egyetemi tanára. A kertészeti szakoktatás területén több évtizede kifejtett oktató-nevelő munkájáért, a városok és lakótelepek zöldövezetének kialakítása terén végzett kutató munkájáért és kiváló szakkönyveiért részesült a kitüntetésben.

Kertészeti földmérés-tan és kerttechnika. Bp. [1953], 1957. Mezőgazdasági, 462 old.

Kerttervezés története és gyakorlata. Bp. 1955. Mezőgazdasági, 523 old.

Ormos Imre — Mőcsényi Mihály: Kertépítés-tan, Bp. 1960. Mezőgazdasági, 457 old.

DR. ERDEI FERENC

író, akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, a Mezőgazdasági Üzemtani Intézet igazgatója. Egyike volt az első falukutatóknak, akik a harmincas évek során feltárták a magyar parasztság helyzetét. Akkoriban megjelent

könyvei az irodalmi szintű szociológiai ábrázolás mestermunkái. A Kossuth-díjat az agrárgazdaságtan mezőgazdasági üzemgazdaságtanának területén elért eredményeiért és a termelőszövetkezeti mozgalom megszilárdítását szolgáló elméleti munkásságáért kapta.

Futóhomok. (A Duna-Tisza-köz földje és népe) Bp. [1937], 1957. Gondolat, 279 old.

Parasztok. Bp. 1938. Athenaeum, 219 old.

Magyar város. Bp. 1939. Athenaeum, 246 old.

Magyar falu. Bp. 1940. Athenaeum, 248 old.

A magyar paraszt társadalom. Bp. 1941. Franklin, 170 old.

Magyar tanyák. Bp. 1942. Athenaeum, 258 old.

Szövetkezetek. Bp. 1942. Sarló, 92 old.

A szövetkezeti úton. Bp. 1956. Szikra, 446 old.

Mezőgazdaság és szövetkezet. (A mezőgazdasági és szövetkezeti fejlődés kérdései) Bp. 1959. Akadémiai, 382 old.

Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemben. Bp. 1961. Akadémiai, 111 old.

HIDAS ANTAL

a magyar munkásosztály harcát támogató alkotásaiért és a magyar irodalom Szovjetunióban való népszerűsítéséért kapta a kitüntetést. Hidas részt vett a Tanácsköztársaság mozgalmaiban, majd bécsi és hosszabb moszkvai emigráció után nemrégiben tért haza. Regényeiben az első világháború korát ábrázolta, versei a munkásság harcára mozgósítottak, sok közülük a munkásmozgalom hazai indulójává is vált.

Folyik a pör. Moszkva, 1930. Centrızdat, 71 old.
A gyarmatok kiáltanak. Versek Moszkva-Leningrd, 1933. 181 old.

Sűrű csillagos... Dalok Moszkva, 1932. 124 old.

Néném kertje. Versek Bp. 1958. Zrínyi, 279 old.

Márton és barátai. Regény Bp. 1959. Szépirodalmi, 572 old.

Jázmin utca. Versek. Bp. 1960. Szépirodalmi, 584 old.

Tengerektől tengerekig. (Műfordítások) Bp. 1960. Szépirodalmi, 426 old.

MESTERHÁZI LAJOS

szépirodalmi és publicisztikai műveiért kapott Kossuth-díjat. Novelláiban, regényeiben kommunista meggyőződéssel, lélektani érdeklődéssel ábrázolja az értelmiség és a munkásosztály életét, a szocialista építés problémáit. Különösen nagy szerepe volt az irodalmi élet 1957-es újjászervezésében. Sikeres színdarabjaiban (Pesti emberek, Tizenegyedik parancsolat) érvelt az ellenforradalmat követő politikai konszolidáció és a születő szocialista erkölcs mellett.

Csodák nélkül. Bp. 1951. Szépirodalmi, 183 old.

Hűség. Bp. 1952. Szépirodalmi, 183 old.

Tanúság az ember nevében I. Bp. 1955. Szépirodalmi, 379 old.

Fényes szellők (Tanúság II.) Bp. 1956. Szépirodalmi, 338 old.

Hazafiak iskolája (Tanúság III.) Bp. 1956. Szépirodalmi, 400 old.

Pár lépés a határ. Bp. 1958. Móra, 353 old.

Szép szárnyas ajtó. Bp. 1958. Magvető, 433 old.

Pokoljárás. Bp. 1959. Szépirodalmi, 227 old.

Játék. Bp. 1961. Szépirodalmi, 422 old.

A négylábú kutya. Bp. 1961. Magvető, 254 old.

DR. PALOTÁS LÁSZLÓ

a műszaki tudományok doktora, az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem tanszékvezető tanára. A hazai korszerű építőanyagtan és anyagtakarékos beton-technológia tudományos alapjainak lefektetéséért, továbbá a vasbeton szerkezetek statikája és szilárdságtana területén végzett kutatómunkájáért, valamint Építőanyagok c. könyvéért kapott Kossuth-díjat.

Keretek elmélete és számítása. Bp. 1951. Közlekedési Kiadó, 500 old.

Keretszerkezetek. Bp. [1943. 1945. 1947], 1951. Tankönyvkiadó, 101 old.

Minőségi beton. Bp. 1952. Közlekedési Kiadó, 344 old.

Tartórácsok számítása. Bp. 1953. Közlekedési Kiadó, 434 old.

Építőanyagok I. Bp. 1959. Akadémiai, 463 old.

Építőanyagok II. Bp. 1961. Akadémiai, 718 old.

Műszaki értelmező szótár I. 1958. 174 old. IV. 1959. 167 old. XIV. 1961. 190 old. (Szerk. — —.) Terra,

Mérnöki kézikönyv I—IV. (Szerk. — —.) Bp. 1956, 1957, 1959, 1961. Műszaki.

DR. JULESZ MIKLÓS

az orvostudományok doktora tanszékvezető egyetemi tanár, a Szegedi I. sz. Belgyógyászati Klinika igazgatója a kísérletes endokrinológia terén elért eredményeiért részesült a kitüntetésben.

A neuroendokrin betegségek kórtana és diagnosztikája. Bp. 1957. Akadémiai, 992 old.

VAS ISTVÁN

költői és műfordítói munkásságáért részesült Kossuth-díjban. Költészete intellektuális problémákat szólaltat meg kitűnő formaérzékkel, a magyar költői hagyomány örökségének felhasználásával. Racionalizmusa és szenvedélyes igazságkeresése állította szembe a fasizmussal és ugyanezek az erényei közelítették a szocializmus eszméi felé is. Munkásságának jelentős részét alkotják műfordításai, többek között Shakespeare, Molière, Schiller, Racine, O'Neill drámáit, Villon, Apollinaire verseit, Thackeray, Goethe, France regényeit tolmácsolta magyarul és számos külföldi versantológiát szerkesztett (Vallomás. Énekek éneke, Román költők antológiája, stb.).

Őszi rombolás. Versek. Bp. 1932. Hungária, 60 old.

Levél a szabadságról. Versek. Bp. 1935. Nyugat, 76 old.

Menekülő műzsa. Versek. Bp. 1938. Cserépfalvi, 77 old.

Kettős ósvény. Versek. Bp. 1947. Franklin, 216 old.

Római pillanat. Versek és műfordítások. Bp. 1948. Révai, 200 old.

A teremtet világ. Versek. Bp. 1956. Magvető, 389 old.

Hét tenger éneke. Műfordítások. Bp. 1957. Új Magyar Kiadó, 448 old.

Elveszett otthonok. Regény. Bp. 1957. Szépirodalmi, 151 old.

Évek és művek. Kritikák és tanulmányok. Bp. 1958. Magvető, 478 old.

Rapszódia egy őszi kertben. Versek. Bp. 1960. Magvető, 107 old.

Vas István—Illés Endre: Trisztán. Dráma. Bp. 1957. Magvető, 164 old.

III. FOKOZAT

DR. ALFÖLDI ZOLTÁN

az orvostudományok kandidátusa, tanszékvezető egyetemi tanár, a Budapesti Orvostudományi Egyetem Mikrobiológiai Intézetének igazgatója a leptospira fertőzések tanulmányozása terén kifejtett munkásságáért részesült a Kossuth-díjban.

Alföldi Zoltán—Ivanovics György—Rauss Károly: Orvosi mikrobiológia. Bp. 1960. Medicina, 546 old.

TARJÁN FERENC

a Csepeli Vas- és Fémművek Szerszám-gépgyárának főmérnöke a fűrő- és marógépcsalád továbbfejlesztéséért, elsősorban a célgépekkel és automatákkal kapcsolatos munkájáért kapta kitüntetését.

Tarján Ferenc—Braun Pál: Új találmányok és felfedezések lexikona. Bp. 1947. Fővárosi Kiadó, 200 old.

Tarján Ferenc—Lajtai István: Szerszámgépek hidraulikus vezérlései. Bp. 1957. Műszaki, 360 old.

DR. MÉSZÁROS PÁL

a Vasúti Tudományos Kutató Intézet tudományos főmunkatársa. A vasúti forgalom korszerű lebonyolításának elvi és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos kutatásai során elért eredményeiért és szakirodalmi tevékenységéért kapta a Kossuth-díjat.

A váltóór szolgálata és munkamódszerei. Bp. 1954. Közlekedési Kiadó, 139 old.

A vasúti tolatószemélyzet szolgálata és munkamódszerei. Bp. 1955. Műszaki, 131 old.

DR. LEHR FERENC

a műszaki tudományok kandidátusa, a Könnyűipari Tervező Iroda főmérnöke, a textilipar fejlesztéséért és a könnyűipari üzemek tervezésével kapcsolatos kiemel-

kedő munkásságáért részesült a kitüntetésben.

Folyamatos eljárások a textilkikészítő iparban. Bp. 1952. Tankönyvkiadó, 40 old.

Infravörös szárítás. Bp. 1952. Tankönyvkiadó, 40 old.

Barta László—Lehr Ferenc: Kikészítőipari géptan. Bp. 1954. Könnyűipari Kiadó, 222 old.

DR. GYÖRGY JÚLIA

kiváló orvos-pszichológus, a nehezen nevelhető gyermekek és fiatalkorúak gyógyító nevelése terén végzett sok évtizedes munkájáért kapott Kossuth-díjat.

Tanulmányok a gyermekvédelem köréből IV k. (A gyermekvédelem országos problémáiról) Bp. 1960. Központi Pedagógiai Továbbképző Intézet, 141 old.

Gyermek- és ifjúságvédelmi ismeretek II. k. (A veszélyeztetett gyermek.) Bp. 1961. Tankönyvkiadó, 174 old.

KÖZELEDIK AZ ÜNNEPI KÖNYVHÉT

Az irodalom kedvelőinek minden esztendőben nagy eseményt jelent a könyvhét. Tömegek gyűrnék ilyenkor a könyvsátrak körül, érdeklődve böngésznek, válogatnak, gyűjtőszennvedéllyel dedikáltatják kedves íróikkal új műveiket: építik otthonuk kis könyvtárát.

Nekünk, könyvtárosoknak azonban még mást is mond a könyvek ismétlődő sereg-szemléje. Egész évi munkánk hathatós, sokoldalú segítségét jelenti. Hiszen az ünnepi könyvhét célja, feladata párhuzamos a mienkkel: a könyv iránti igény felébresztése, az olvasótábor kiszélesítése, s a mai magyar irodalom népszerűsítése. S mindez a művelt, szocialista eszmeiségű olvasókért!

Milyen eszközökkel dolgozzunk? Elsősorban kapcsoljuk össze a könyvheti rendezvényeket a ma már országsszerte kibontakozott könyvbarát-mozgalommal. A mozgalom új formákat honosított meg: a megjelenő ünnepi kiadványok új tartalmi lehetőségeket adnak ezekhez. Az írók vidékre látogatnak: író-olvasó találkozók rendezésének bővebb lehetősége nyílik. A személyesen megismert író műve mindig különös vonzóerőt jelent. A családlátogatással egybekapcsolt propaganda is új szintet kap az ünnepi kiadványokkal; s a könyvajándékozás kedves szokása is szépen gyarapíthatja a könyvtárak állományát. A könyvbarátok ajándékozó kedvét fokozza majd a SZÖVOSZ tervezette ex libris, melyet az adományozó aláírásával ellátva ragaszt bele a könyvbe. A könyvbarát-mozgalom széles társadalmi alapra épül: tegyenek meg mindent a könyvtárosok a társadalmi szervek aktivizálása érdekében. Nem mellőzhetjük az irodalom népszerűsítésének régebbi, bevált hagyományait sem: az irodalmi színpadok, ismeretterjesztő előadások, pályázatok, vetélkedők is fölébresztik az érdeklődést.

Végző soron a könyvek önmagukért szólnak: az idei könyvhét (máj. 27—jún 3.) kiemelkedő művei valóban sokfajta igényt elégítenek ki. Izelítéül csak néhányat említenek a 66 mű közül. A politikai és ideológiai irodalomból Dobi István: Vallomás és történelem c. emlékirata, Kállai Gyula: Válogatott tanulmányok és Molnár Erik: A történelmi materializmus filozófiai problémái; a szépirodalomból pedig Németh László: Lányaim, Vas István: Hét tenger éneke, Illyés Gyula: Ébéd a kastélyban, Sarkadi Imre: A szökevény, Lengyel József: Igéző, Barsi Dénes: Lázgörbe, Váci Mihály: Mindenütt otthon, Gárdonyi összegyűjtött művei I., Petőfi: Útirajzok, Tóth Árpád összes versei, Dante összes művei, Szimonov: Élők és holtak, Triolet: A romfelügyelő, Neruda: Száz szerelmes szonett — íme a könyvhét előreláthatólag legkeresettebb kötetei.

A következő hónapban készüljenek fel a könyvtárosok és társadalmi aktívák, hogy a könyvhét színvonalasan és eredményesen szolgálja az olvasónevelés fontos ügyét.

K r ú d y Z s u z s a

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁRI FOLYÓIRATOK

I.

Mind gyakoribb jelenség a könyvtárosok munkájában, hogy egy-egy szakmai probléma megoldásánál a saját és a hazai tapasztalatok mellett megvizsgálják a kérdéssel kapcsolatos *külföldi* eredményeket is. Az Országos Könyvtárügyi Tanács KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK c. kiadványsorozata külföldet járt könyvtárosaink közvetlen élményeit és tapasztalatait nyújtja az olvasónak, a KMK lapja, a KÖNYVTÁRI FIGYELŐ pedig a külföldi könyvtári szakirodalomról ad részben bibliográfiai áttekintést, részben pedig fordítások, referátumok és szemlék formájában tolmácsolja a legjelentősebb külföldi tapasztalatokat.

A külföldi könyvtáros folyóiratok ismertetése során először a szocialista országok könyvtári folyóiratairól szólnunk; elsősorban azért, mert ezek — az egyes szocialista országok azonos könyvtári problematikája következtében — számos, közvetlenül is felhasználható ismeretet — az eredmények és hibák terén is számos analógiát — nyújtanak. Az NDK könyvtári folyóiratainak ismertetését azonban külön, az NSZK hasonló, szakmai kiadványaival összehasonlítva tárgyaljuk.

A SZOVJET KÖNYVTÁRI SAJTÓNAK gazdag hagyományai vannak. Nálunk csak közvetett forrásból ismert, számos könyvtári folyóirat jelent meg a húszas és harmincas években.

1923-ban indult meg a KRASZNŰJ BIBLIOTEKAR' (VÖRÖS KÖNYVTÁROS) című folyóirat, melynek megjelenését a második világháború 1941-től megakadályozta és csak 1946-ban indulhatott meg ismét BIBLIOTEKAR' (KÖNYVTÁROS) címen.

A Vörös Könyvtárosnak a legjobb könyvtárosok voltak a munkatársai, és olyan kiemelkedő könyvtárosok szerkesztették, mint N. K. Krupszkaja, vagy mint a néhány hónapja elhunyt Vaszil'csenko, „A szovjet könyvtárak története” c. kitűnő összefoglaló munka szerzője. (Magyarul megjelent 1960-ban.)

Az 1946 óta Magyarországon is elérhető szovjet *Könyvtáros* cikkeiből könyvtárosaink sokat tanultak és sok hasznos tanulástog vontak le. Megtanulták elsősorban azt, hogy a könyvtár a szocializmus építésének fontos műhelye, és hogy a szocialista könyvtár központjában az ember áll — akár mint olvasó, akár pedig mint könyvtáros.

A folyóirat számos cikke magyar fordításban is rendelkezésre áll a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményében, két évfolyamát pedig teljes egészében magyarra fordították (1953—54).

A másik szovjet folyóirat, mely könyvtárosainknak — főleg az elmúlt öt-hat évben — rendkívül sokat nyújtott, az 1933-ban megindult SZOVETSZKAJA BIBLIOGRAFIJA (SZOVJET BIBLIOGRÁFIA). Cikkei nemcsak a bibliográfia szűken értelmezett problematikájával foglalkoznak, hanem átfogják a bibliográfiai tevékenység minden könyvtári vonatkozását, tehát az osztályozást, a katalogizálást, a katalógus-szerkesztést stb. is.

Élénk vitairódalomnak ad helyet a lap a bibliográfia legfontosabb problémáival kapcsolatban. (A bibliográfia fogalma, osztályozása, tárgya stb.) Tanulmányosak az egyes bibliográfiákról közölt recenziók is, melyek néha az önálló tanulmány színvonalán mozognak.

A lapban egyre több cikk jelenik meg a külföldi bibliográfiai munka kritikai áttekintéséről és számos tájékoztató jellegű közlemény a szovjet és külföldi bibliográfiai munkáról.

A folyóirat sok cikke magyar fordításban szintén megtalálható a *Könyvtártudományi Szakkönyvtárban* és a KMK kiadványaiban.

LENGYELORSZÁGBAN a könyvtári folyóiratokat a könyvtáros egyesület adja ki. (Meg kell jegyeznünk, hogy az egyesület publikációs tevékenysége igen kiterjedt.) A lengyel könyvtárosok elméleti folyóirata, a PRZEGLAD BIBLIOTECZNY (KÖNYVTÁRI SZEMLE) mögött több mint félévszázados múlt van. (1908-ban indult.) Az „általános” könyvtáros folyóirat, a BIBLIOTEKARZ (KÖNYVTÁROS) 1929-ben indult. A felszabadulás után indította meg a könyvtáros egyesület a PORADNIK BIBLIOTEKARZA (A KÖNYVTÁROS TÁJÉKOZTATÓJA) című lapot.

E legutolsóval kezdve úgy érezzük, hogy a szocialista országok hasonló jellegű folyóiratai között ezt a lapot szerkesztik legszívesebben. Sokrétű — szűkebb és tágabb értelemben vett — szakmai tájékoztatást ad a főhivatású városi, falusi, szakszervezeti, iskolai és gyermekkönyvtárosok mellett a társadalmi munkás könyvtárosoknak is. A könyvismertetési és bibliográfiai rovata a könyvtárosoknak nagy segítséget nyújt az állománygyarapításnál. (Lengyelországban ti. nincs kollektor.)

A negyedévenként megjelenő *Könyvtári Szemle* a könyvtári, bibliográfiai és dokumentációs munka legaktuálisabb elvi és gyakorlati kérdéseiről közöl terjedelmesebb elméleti cikkeket. Külön meg kell említenünk, hogy a *Könyvtári Szemle*ben — de a másik két lengyel könyvtáros folyóiratban is — sok és rendkívül alapos tanulmány, cikk foglalkozik az olvasók és az olvasás elemzésével. Ezeket a cikkeket túlnyomórészt a lengyel nemzeti könyvtár mellett működő Könyv- és Olvasástudományi Intézet munkatársai írják.

A havonta megjelenő *Könyvtáros* című folyóirat a könyvtári munka minden területéről igen alapos felkészültséggel megírt cikkeket közöl. A könyvtáros egyesület híreit és közleményeit ez a lap közli legrészletesebben. Bőven ad híreket, ismertetéseket a külföldi könyvtáros munkájáról és a külföld könyvtárügyéről.

BULGÁRIÁBAN egy könyvtáros szaklap a BIBLIOTEKAR (KÖNYVTÁROS) jelenik meg. 1954-ben a Vaszil Koralov Nemzeti Könyvtár mint ingyenes módszertani kiadványsorozatot indította útjára. 1957-ben fejlődött havonta rendszeresen megjelenő folyóirattá, a Művelődési Minisztérium és a Nemzeti Könyvtár közös kiadásában. Elméleti és gyakorlati szakmai kérdésekről egyaránt közöl írásokat. Különösen hangsúlyozottak az olvasószolgálati munka különböző ágaival kapcsolatos cikkei.

Az első években a lap — a Nemzeti Könyvtár bibliográfiai osztályának összeállításában — *Uj könyvek* rovatcím alatt annotált bibliográfiát közölt a közművelődési könyvtárak állománygyarapításának, feldolgozási és tájékoztatási munkájának segítésére. Később ez a rovat önálló kiadványként megjelenő, ajánló jellegű nemzeti bibliográfiává fejlődött. (Ellenkező folyamat játszódott le az NDK-ban megjelenő DER BIBLIOTHEKAR c. folyóirat esetében, ahol az 1957-ig külön kiadványként megjelenő, Die Buchbesprechungen c. ajánló jellegű nemzeti bibliográfia egyesült a folyóirattal.)

ROMÁNIÁBAN könyvtári szaksajtó a felszabadulás előtt nem volt. 1948-ban indult meg a CĂLĂUZA BIBLIOTECARULUI (KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJA) c. havi folyóirat, mely mind a közművelődési, mind az általános-tudományos és szakkönyvtárak problémáival foglalkozik. A következő rovatai vannak: Tudományos és szakkönyvtárak — Megyei könyvtárak — Járási és falusi könyvtárak — Falusi könyvtárak tapasztalataiból — Szakszervezeti könyvtárak munkája — Könyvtári munkaverseny — Külföldi könyvtárakról — Fontosabb események krónikája — Kritika és bibliográfia — Könyvtárosképzés.

Vezércikke mindig az aktuális, országos jelentőségű politikai eseménnyel foglalkozik.

Az utóbbi években néhány igen érdekes cikket közölt a lap a dokumentációval és a könyvtári munkafolyamatok ésszerűsítésével kapcsolatban.

Megjelenik KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJA címen a román nyelvű kiadás cikkeiből válogatva, évi négy számban magyar nyelvű kiadás is.

CSEHSZLOVÁKIA könyvtári szaksajtójáról részletesen tájékozódhat az olvasó az Országos Könyvtárügyi Tanács kiadásában megjelenő „Külföldi tanulmányutak” c. sorozat 4. számában (75—85. p.).

A cseh nyelvterületről két könyvtáros folyóiratot említünk meg; az egyik a KNIHOVNÍK (KÖNYVTÁROS), a Könyvtárügyi Tanács folyóirata. Cikkei nem egy-egy könyvtártípus speciális problémáival foglalkoznak; inkább egy-egy speciális, vagy jelentős könyvtári, bibliográfiai kérdést tárgyalnak, hangsúlyozva az egyes könyvtártípusok együttműködését a megoldás érdekében. Ebből a szempontból fontosak a könyvtáros értekezletek és tanácskozások anyagának részletes ismertetései. Jók és színvonalasak a könyvtártudományi kiadványok recenziói is.

Negyedévi melléklete a *Novinki Knihovnické Literatúry* (Az új könyvtári irodalom), mely a külföldi könyvtártudományi irodalmat ismerteti referátumokban. Az 1960. évi 3. száma a magyar olvasónak is érdekes bibliográfiai áttekintést ad a cseh könyvtárügyi irodalom 15 évről.

A másik cseh nyelvű folyóirat a ČTENÁŘ (OLVASÓ), mely alcíme szerint ma a „falusi könyvtári munka havi folyóirata”. Ezt az alcímet — és profilt — 1956-ban kapta, azelőtt (1949-ben indult) szélesebb és változatosabb területet ölelt fel; hasonlított a lengyel *Poradník Bibliotekarza* szerkezetére.

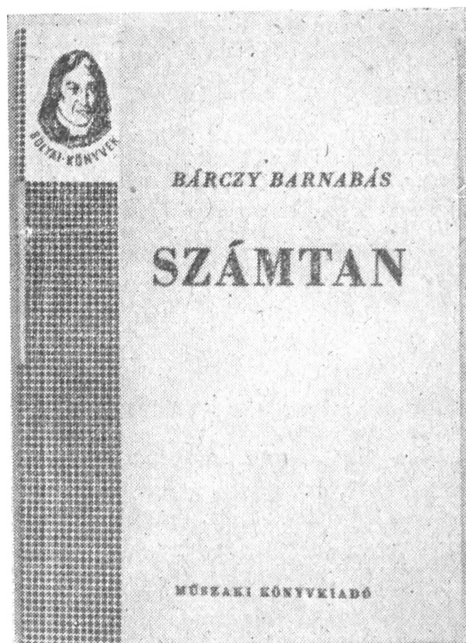
A szlovák nyelven megjelenő ČITATEL' (OLVASÓ) profilja lényegében hasonló a Čtenář-éhoz azzal a különbséggel, hogy a szlovák lap az állománygyarapítást elősegítő több bibliográfiai anyagot ad. 1962. január 1-től a két lap *mutációs szerkesztési együttműködésben* jelenik meg — továbbra is teljes egészükben cseh, illetve szlovák nyelven. Az anyag háromnegyed része azonos, negyed része pedig speciális, részben a cseh, részben a szlovák területek könyvtárosait érdeklő cikk. Meg kell említenünk, hogy az eddig kézhez vett mutációs számokból (január, február) úgy látjuk, hogy a lapok profilja is bővült.

JUGOSZLÁVIÁBAN a szakfolyóiratokat a köztársaságoként működő könyvtáros-egyesületek adják ki. Mivel ezek az egyesületek a különböző könyvtártípusokban dolgozó könyvtárosokat egyesítik, a lapok tartalma sem egy-egy könyvtártípus problémáit öleli fel. A könyvtárügy, a bibliográfia elvi és gyakorlati kérdései mellett a lapok számos cikke foglalkozik a könyvtárak történetével. Figyelemre méltó cikkek jelennek meg a könyvtárak szerepéről az ellenállási harcok, az illegitimitás idejéről.

Nálunk e lapok közül a legismertebb a BIBLIOTEKAR (KÖNYVTÁROS), melyet a szerb könyvtáregyesület ad ki Belgrádban. A lap idén lép 13. évfolyamába. 1961-től modern — helyenként moderneskedő és az áttekintés néha megnehezítő — tipográfiával jelenik meg. (Pl. a szerzők neve helyett — gyakran olvashatatlan — névaláírásukat adja a cikkeknek.)

Bóday Pál

BOLYAI KÖNYVEK

veket a rendes, az esti és a levelező tanulók nagy örömmel fogadják. Az iskolai használaton kívül a gyárak és műhelyek dolgozói részére is hasznosak lehetnek, hiszen ma már a műszaki gyakorlatban egyre több és több új feladatot kell a szakmunkásoknak is megoldaniuk. A „Bolyai Könyvek”-ben közölt feladatok alapján a felmerült kérdések ezen a területen is könnyebben megoldhatók.

Az egyes kötetek szerkezeti felépítése azonos elveket követ. Először a matematikai anyagot tárgyalják, példákkal és gyakorló feladatokkal hozzák közelebb az olvasókhöz az elméleti anyagot, majd jellemző műszaki feladatokat közölnek. A feladatokhoz rövid magyarázatot fűznek azok részére, akik hasonló műszaki problémákkal eddig még nem foglalkoztak.

A sorozat megindításával a Műszaki Könyvkiadó nagy és hasznos feladatra vállalkozott. A várható széleskörű érdeklődés kielégítésére a kötetek példányszámát 25 000-ben állapították meg.

A „Bolyai Könyvek” első kötetei már megjelentek. Tájékoztatóul közöljük ezeknek és a soron következő könyveknek címeit:

Matematika:

Bárczy Barnabás: Számtan
Kardos Gyula: Algebra I.
Bárczy Barnabás: Algebra II.
Solt György: Geometria I.
Bárczy Barnabás: Geometria II.
Pethes Endre: Abrázológeometria I.
Pethes Endre: Abrázológeometria II.

Fizika:

Kováts Imréné: Mechanika
Kováts Imréné: Statika
Márton Albert: Szilárdságtan
Brückner János: Akusztika
Bárczy Barnabás: Optika
Brückner János: Optika
Korda Tibor: Egyenáram
Korda Tibor: Váltakozóáram
Korda Tibor: Híradástechnika

Kémia:

Kindl Ervin: Kémia I.
Kindl Ervin: Kémia II.

A Műszaki Könyvkiadó a közelmúltban új könyvsorozatot indított útjára. A kisalakú, kb. 8—10—12 íves könyvecskék borítóoldalának bal felső sarkában Bolyai János, a nagy magyar matematikus arcképe látható. Róla nevezték el a sorozatot „Bolyai Könyvek”-nek.

Régóta hiányzott már az általános iskolák felső tagozata, a gimnáziumok, a technikumok hallgatói részére kidolgozott példatár, amely a matematika, a fizika, a kémia területéről közöl feladatokat és egyben tájékoztat megoldásukról is. A tankönyvek az elméleti anyagon kívül nem közölnek elegendő példát, főleg pedig példamegoldást, ezért ezeket a köny-

Olvadás közben

MŰVÉSZETI VITÁK

Szenvedélyes viták jellemzik kulturális életünket. Az utóbbi hónapokban már többször beszámoltunk egy-egy olyan vitáról, amelynek anyaga érdekelheti lapunk olvasóit. Ezúttal arra a vitára hívjuk fel olvasóink figyelmét, amely már régebben folyik a *képzőművészeti moderniségről, korszerűségről*.

A *Valóság* ezévi első számában jelent meg Fehér Ferenc tanulmánya, amely érdekes elvi-történeti magyarázattal indokolja, miért itt és most a legfontosabb az elméleti kérdések tisztázása, a művészi alkotás útjából a helytelen irányban befolyásoló elvek elhárítása. Röviden: az utóbbi fél évszázad során a művészetek közül a képzőművészet maradt el leginkább attól a feladattól, hogy megteremtse a kor művészi szintézisét; nincs Gorkija, Bartókja, Brechtje. (Itt Picasso életművének jelentőségén lehetne elgondolkodni...) Ami pedig a szocialista képzőművészet sajátos problematikáját illeti: a személyi kultusz éveinek giccses sématiszusa a képzőművészeti alkotásra hatott a legkárosabban. Akár elfogadjuk, akár elutasítjuk ezt a koncepciót, egyet kell értenünk a tanulmányíróval azzal a nézettel, hogy *ma az igazi művész számára a választás nem Laktijonov édeskés idillizmusa vagy Mondrian absztrakt, dekadens formavilága között van.*

Hogy mik a valóság korszerű tükrözésének mai formái, erre a kérdésre első sorban új művészeti alkotások adnak választ. Ezért kell kiemelni Szecsődi Lászlónak a *Társadalmi Szemle* harmadik számában megjelent cikkéből (*Művészeti közéletünk vitáiról*) azt a megállapítást, hogy művészeti közéletünknek főképp a megjelent alkotásokra, a művekre kellene összpontosítani figyelmét, ezeket kellene a marxizmus-leninizmus ideológiájának szellemében elemezni, mérlegre tenni, megvitatni. Az általánoságokban mozgó viták (ilyen volt például az irodalmi parasztabrázolás írószövetségi vitája) szükségszerűen megmaradnak az igények hangoztatásának szintjén, nem tudnak igazi segítséget adni az alkotómunkához.

Szecsődi cikke behatóan elemzi az *Új Írásban* a képzőművészeti korszerűségről és a *Művészetben* a dekadenciáról szóló vitát, meggyőzően cáfolja azokat az érveket, amelyek századunk burzsoá művészetének formai eszközeit (például az absztrakciót) alkalmasaknak, esetleg mellözhetetleneknek tartják a mai világ szoci-

alista tükrözésére. „Az új formáknak és az ábrázolás nagyobb hatékonyságának keresése során egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a szocialista művészet, mint a valóság ábrázolásának speciális eszköze, a valóságból kell hogy merítse nemcsak mondanivalóját, de a mondanivaló kifejezésének eszközeit is. E követelmény áthágása nem növeli, hanem csökkenti a művészet hatóerejét.”

Miért kell szükségszerűen reálisaknak lenniök a művészeti megjelenítés formáinak? A magyarázat logikusan kapcsolódik a marxista-leninista esztétika alapvető tételeihez: „... mert objektív, reális modellt tükröznek, s ez csak a valóságból fakadó és a valóság lényeges vonásait tükröző formákkal ábrázolható az értelem és az érzelmek számára hozzáférhető módon.” A valóság-hű formákkal való szakítás a polgári társadalomban is a hanyatlás tünete; hogyan lehetne a szocialista mondanivaló hordozója...?

A vitának talán a leglényegesebb pontja, amelyre itt utaltunk. Természetesen rengeteg más probléma is „sűríti” a vita légkörét: aktuális művészetpolitikai kérdések, a modern művészet és a természettudományok viszonya, a kritika funkciója és még sok más. De jelen helyzetünkben, mikor a szocialista művészet erejének, hatékonyságának növelése egyike fontos, társadalmilag nagyjelentőségű feladatainknak, művészetünk korszerűségének, demokratizmusának problémái, eszközei, útjai szükségszerűen kerülnek a viták középpontjába.

Szecsődi említett cikkének van egy megállapítása, amely bizonyos tekintetben érinti folyóiratunk olvasóközönségének munkáját is. Gyakori eset, igazán nem kell felhívni erre a könyvtárosok figyelmét, hogy kitűnő szocialista művek olykor kevesebb visszhangot keltenek a művészeti közélet, az olvasók körében, mint az idegen ideológiát hordozó művészeti, irodalmi „különlegességek”. Pedig csak a színvonalas szocialista alkotások alapos elemzése gazdagíthatja a szocialista realizmus esztétikáját; s annak érdekében is mindent meg kell tenni, hogy első sorban ezek a művek álljanak az érdeklődés középpontjában.

A viták szenvedélyes hangúak, olykor káros, visszahúzó nézetek is jelentkeznek bennük, de élénk kulturális életünk bizonyítékai, és végső eredményükben szocialista kultúránk erősödését segítik.

P. L.

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

Karsai Elek

„ORSZÁGGYARAPÍTÁS”
ORSZÁGVESZTÉS

Kossuth, 255 old. 9 Ft

Karsai könyvének második része dokumentumok ismertetése a magyarság történelmének egyik legtragikusabb időszakáról. Nem forráskiadvány hivatásos történészek részére, hanem olvasmányos, helyenként lebilincselően izgalmas mű azoknak, akik meg akarják ismerni a második világháború magyar vonatkozású eseményeit. Karsai nagy anyagismerete és szerkesztési készsége révén egységes képet nyújt e korról, mely az országgyarapítás heje-hujázó, sokakat megmámorosító, hazug jelszavával kezdődött, s egy millió magyar halálával, az ország rombadöntésével ért véget.

A koronatanács és a minisztertanács üléseiről készült jegyzőkönyvek, a külügyminisztérium irattárában őrzött feljegyzések a magyar és a német vezetők közötti tárgyalásokról, titkos katonai megbeszélésekről és megállapodásokról, a nürnbergi per során a hitlerista vezetők magyar vonatkozású megjegyzései, a magyar háborús bűnösök vallomásai, egyes vezetők naplójegyzetei és visszaemlékezései, s még sok más, a közvélemény előtt eddig ismeretlen dokumentum új oldalairól mutatja be az úri-Magyarország haláltusáját. Karsai ezeknek az okmányoknak nagy bizonyító erejével világítja meg az egész nemzetre csaknem végzetessé váló útnak fontosabb szakaszait: hitszegő részvételünket Jugoszlávia lerohanásában; a román fasizmussal Hitler kegyéért versengő magyar vezető réteg tolakodó felajánlkozását a Szovjetunió elleni rablőháborúra; a 2. magyar hadsereg gyalázatos feloldozását a Herrenvolk megvert, menekülő csapatainak utóvédjeként; a kutyaszorítóba került, immár rossz előérzetektől gyötört uralkodó klikk kisszerű próbálkozását, hogy a Kállayra jellemző dzsentry-sviháksággal mentseik bőrtüket; 1944 március 19-ét megelőző Hitler—Horthy tárgyalásokat; Veessenmayer és Eichmann magyarországi tevékenységét; a Magyar Front demokratikus erőire támaszkodni nem akaró és a hadsereg

tisztikarától elárult Horthy kiugrási kísérletét a háborúból.

Horthyék ellenforradalmi rezsimje szünetelésének pillanatától magában hordta bukásának legmélyebb okait. El kellett pusztulnia annak a rendszernek, mely Európa legreakciósabb rendszereivel foggott össze saját népének elnyomására, s amelynek külpolitikáját is a saját népnek felszabadulásától való félelem, a demokrácia- és szovjetellenesség szabta meg. Am Karsai könyvéből nemcsak ezt az alapvető és általános következtetést vonhatjuk le. Az elkerülhetetlen bukást meggyorsító különleges okokra is fényt vetnek a könyvben közölt dokumentumok. E különleges okok közül említsük meg az uralkodó osztály képviselőinek széthúzását, undorító versenyfutását a Harmadik Birodalom vezetőinek bizalmáért, amely sokszor útját vágta a magyar uralkodó osztály érdekét szolgáló józannabb megfontolások érvényesülésének; azt a körülményt, hogy a hadsereg a náciizmus szellemének teljesen behódolt, vagy egyenesen német származású tisztikar vezetésével állott, s ez a vezetés Horthyékát a döntő pillanatban cserbenhagyta; a Reményi-Schneller és Jurcsék-féle német besúgók és ügynökök tevékenységét a minisztertanácsban, a társadalmi és gazdasági élet minden fontos posztján. S végül, most hogy a revansizmus lángja újból magasán lobog Nyugat-Németországban, különösen tanulságosak azok a dokumentumok, amelyek fényt vetnek, mennyire értéktelen kacat a német imperializmus szemében Kelet-Európa kis népeinek léte, önálló államisága, függetlensége.

— D —

Wilfred Burchett

AKIK AZ EGÉT
OSTROMOLJÁK

Kossuth, 336 old. 26 Ft (Ajánlott)

Wilfred Burchett, ez a kiváló ausztráliai riporter a lelkiismeretes újságírók ama — Egon Ervin Kisch-féle — fajtájához tartozik, akik fáradhatatlanul róják a világot, hogy — olcsó szenzációk helyett — a népek életét és erőfeszítéseit tárják az emberiség elé. Kambodzsról és Laoszról szóló, „Fel a Mekong folyóm” című útleírása, amely néhány éve jelent meg magyarul, kellemes és tanulságos élményt adott olvasóközönségünknek.

Burchett 1960—61-ben a Szovjetunió távoli vidékeit utazta be. Itt szerzett friss

élményeit foglalja egybe új művében, melynek érdekessége, hogy hazánkban jelenik meg először.

Vitathatatlan, hogy a háború és a béke hatalmas küzdelme mellett korunk egyik világméretű problémája a százezer ember tömegek életszínvonalának gyors és stabil emelése. Burchett már a bevezetőben azt a célt tűzi önmaga s az olvasó elé: kövessük nyomon a szovjet nép gigászi erőfeszítéseit, amelyeket e probléma radikális megoldása érdekében tesz. Szenvedélyes közvetlensége magával ragadja az olvasót, s nem akad senki, aki unott közömbösséggel pergetné végig ennek az izgalmas könyvnek a lapjait. Mi a titka a könyv ellenállhatatlanságának? Mindegyik hite a szocialista rendszer és a szovjet nép életterében, s abban, hogy ez a rendszer és ez az ország egy-két évtized alatt bizonyosan maga mögött hagyja az Egyesült Államokat.

„Olvasmányosságának” másik titka szenvedélyesen makacs tárgyilagossága. Nem szépíti a jelen tényeit. Bátran belevág a legkellemetlenebb kérdés feszegetésébe is, mert hisz benne, hogy a jó megoldás nem késik soká. A gazdag kolhozoknak pl. nemcsak vonzó vagyoni viszonyait ismerjük meg könyvéből, hanem gyötrően rossz lakásviszonyait is. De a másik lapon már az új tervek tárulnak elénk, melyek ezt a fájó sebet hamarosan begyógyítják. Burchett vonzó módszeréhez tartozik az is, hogy „holt” eszközök, gépek és épületek helyett elsősorban az embert mutatja be könyvében. Hogyan él, hogyan változik, hogyan küszködik, hogyan gondolkodik? Burchett könyvéből nem problémátlan, mégis irigylésreméltóan harmonikus lelkialkatú embereket ismerünk meg.

Nem hagyhatjuk említés nélkül a kitűnő fotókat sem, amelyekkel Burchett szemléletessé teszi riportjait. Portréi, arcképei hitelesek, egyszerűek, jellemzők.

Könyvét letéve, úgy érezzük, mintha együtt utaztunk volna a szerzővel. A személyes élmény varázsát adja Burchett könyve, s ez a legtöbb, amit útleírás adhat.

G y. G y.

Szépirodalmi művek

A RENAISSANCE MAGYARORSZÁGON

Szépirodalmi, 686 old. 42 Ft

„A legnagyobb haladó irányú forradalom, amelyet az emberiség addig átélt”: így jellemezte Engels az európai történelem renaissance korszakát, mely nem csupán az antik műveltség eltemetődött hagyományait támasztotta életre, hanem szakítva a középkor feudális és vallásos

szellemével, a kialakuló polgári társadalom igényeinek megfelelő új, világias, emberközpontú irodalmat, művészetet és tudományt teremtett.

A renaissance áramlata Európa leginkább polgárosodott vidékéről, az olasz kereskedő- és iparos városokból indult el. Magyarország nem sokat késlekedett, hogy az új irányzathoz csatlakozzék: Nagy Lajos királynak még szemére vehették tudós kortársai, hogy többet törődik vadászebeivel, mint könyvtára gyarapításával, de Zsigmond már az egyik legkiválóbb humanistát, Pier Paolo Vergeriót veszi maga mellé bizalmas tanácsadóul, Mátyás Visegrádja pedig korának egyik legélénkebb szellemi központja, híres külföldi művészek, írók, humanisták találkozó helye. S a magyarság nemcsak mint szorgalmas tanítvány lép be a renaissance kultúra körébe, de Janus Pannonius, később Dudith András személyében egyenrangú feleket állít a legkiválóbb európai nevek mellé, s ami fontosabb: az eltanult műveltséget nemzeti szükségleteihez idomítja, saját képére formálja, és végül Balassival eljut, immár az édes anyai nyelven, költészetének első klasszikus kivirágzásához.

A *Magyar Klasszikusok* sorozat új kötetete a hazai renaissance első, Mohácsig terjedő szakaszának irodalmát mutatja be. Ez a kor még a humanizmus nemzetközi nyelvén, latinul szól, magyarul írt munkát csak egyet olvashatunk a könyvben (a *Három körösztényen leány* című dramatizált mártírhistoriát). A szerzők egy része külföldi jövevény, meghívott tudós, vándor humanista. Ennek ellenére a magyar művelődés szerves része ez az irodalom, mert latinul is magyar sorskérdésekről szól, magyarországi forrásokból táplálkozik. Az olasz Galeotto Marzio Mátyás király jeles tetteit és talpraesett mondásait jegyezgeti föl, Bonfini a magyar történelmi öntudat kialakításán munkálkodik, s majdan XIX. századi klasszikusainknak ad nemzeti költői tárgyat, a raguzai Tubero és a morva Taurinus Dózsa parasztháborúját beszéli el (nekik köszönhetjük a híres ceglédi beszéd ismeretét), a német születésű Bartholomeus Pannonius színpadi játéka és iskolai vetélkedése a budai diákelet korszerű szellemi színvonalának emlékei.

A magyar szerzők többnyire mint diplomáciai, kancelláriai levelezők (Vitéz János, Váradi Péter) vagy mint történetírók (Thuróczi János, Brodaries István, Oláh Miklós) mutatkoznak be. A szerkesztő, Kardos Tibor, a legnagyobb teret természetesen Janus Pannoniusnak szentelte: ez a verbeli költői tehetség nemcsak a humanizmus rétorikus témáit dolgozta fel fényes sikerrel, hanem a modern

líra érzelmvilágának motívumait is (hónvág, fiúi szeretet, a természet szépségének csodálata). Szikrázó szellemének pompás megnyilatkozásai csipős, szókimondó, egyházellenes epigrammái. Janus Pannonius az első hazai költő, aki világhírré tett szert, s irodalmunknak Balassiig legnagyobb klasszikusa.

A magyarországi renaissance irodalmának gazdag gyűjteményét Kardos Tibor tanulmánya vezeti be. Az értékes könyv nemcsak történelmi ismereteinket gyarapítja, de műélvezetet is szerez, s egyaránt szól a felsőbb iskolák diákságához és az igényes önművelőkhöz.

— ys —

Illyés Gyula

ÚJ VERSEK

Szépirodalmi, 222 old. 18,50 Ft

Illyés Gyula új kötetének egyik verse arról szól, hogy a tavasz első napsugarára kibújt telelő helyéről egy pici légy és sütikérezni az ablakra szállt. Rögtön e vers után az *Óda a gyorsasághoz* következik: a világúrt meghódító rakéták örömhírére írt himnikus költemény. Talán nem véletlen, hogy éppen ez a két vers egymás mellé került, talán azt akarja hangsúlyozni ez az elrendezés, hogy a költészetben nincs kicsi és nagy, a témáknak nincs rangsoruk, a líra egyformán magasba szökkenhet a legyszerűbb és a legmagasztosabb tárgyról, mindenhez köze van, ami emberi, s varázshatalma közüggé változtathatja a legapróbb kis tényt, egyéni hangulatot is, másfelől emberközélbe hozhatja a csillagok és a világtörténelem óriási távlatait.

Illyés Gyula költészetére a lírai teljesség a jellemző, az egyéni érzelmek és a közösségi témák, az ódai és az elégikus hangulatok egymásba cikázó egységes áramköre.

Az *Új versek* számos darabjában a halállal néz farkasszemet a hatvan felé közeledő költő, nem titkolja félelmét, szorongva figyel — több versében is — szívverését s a másodpercmutató kérelmetlenül gépfegyverzaját, „szennyes, aljas, lesipuskás háború” kijelölt áldozatának mondjra veszendő életét. Halálköltészet nagyszerű folytatása Ady, Kosztolányi, Szabó Lőrinc halállal feleselő lírájának; megkülönböztető, egyéni bélyege, hogy a komor alapszint rendszerint fölragyogtatja valami sajnó megnyugvás, férfias szemérem, mely a sikolynak indult hangot zengő melódiává nemesíti.

A halálközelség alkonyi fényében különös élességgel rajzolódik ki az ifjúság, a gyermekkor emlékképei. A költő a cecei töltésen látja magát, Piroskával, a talpfá-

sorok „édeni tilosba” vezető „lánglépcsőin” libegve, egyensúlyozva (*Diákkor*); látja a hajdani gépésműhelyt, ahol fehér nadrágban, a satura támaszkodva írt, diákfővel, „a Nyugat-ba!” kritikát (*Műhelyben*); hallja az egykori húsvétok harangjainak zúgását (*Vasalás*); emlékszik a margarétát szedő summáslányokra: alakjuk „az aranylón bukó nap érmén dombormű-remekként” ragyog (*Királyi hála*). És nemcsak az egyéni lét élményei járnak vissza a versekben, hanem a közösség, a történelem emlékei is: az elbocsátott béres tragédiája (*Gyimóti*) és a párizsi ifjúmunkásmozgalom hő éve (*Párizs, szerelem*).

A múlt képsoraira új meg új réteget halmoz a jelen. Illyés lírája mindig kitűnt az ábrázolás érzékletességével; verseiben „gyalulás-, fölmosás-illattal” köszönt be a kikelet (*Tavaszelő*), a zápor „zeng, csobog, habzik”, mint „tej a sajtárban” (*Jó május*), az őszi lomb a fán mint „bíbor és barna és csontszinű” porcelánkészlet (*Úvegvilág*), a vetőgép húz foggal fészül, „csínján, mint mindig jóra kész, türelmes női kéz” (*Vetőgép*).

„Sisteregve érintkezik bennem, és ime jólesik így együtt, élet és halál!” — a *Lánglehelő* e három sora, végső optimizmusával, mottója lehetne az *Új versek* egész gyűjteményének, Illyés sistergő lírájának, mely egy értékekben dús művész-pálya eredményeivel gazdagon, a biztosan meghódított formai tökély birtokában gyönyörködtet minden szépségre fogékony olvasót.

L. S.

Kodolányi János

FELLÁZADT GÉPEK

Magvető, 486+554 old. 62 Ft (Törzsanyag)

Kodolányi írói pályáját, mióta 1922-ben a Nyugatban megjelent *Sötétség* című elbeszélése, több eszmei s ezzel együtt legtöbbször műfajt is váltó fordulat jellemzi. Ma az első elbeszélések népszerűtete, felelősségtudata és a nemrégiben megjelent *Vizválasztó* című regény széles ölelésű, lényeges vonatkozásaiban helyes hangsúlyú társadalomképe áll hozzánk legközelebb, s ezeket tartjuk pályája csúcának.

Ez a két vaskos kötet pályája első szakaszának (1922—1933) elbeszéléseit tartalmazza. A kiadói fiúszövegen meglepetéssel olvastuk, hogy e kötetek „pályakezdetől napjainkig” gyűjtötték össze Kodolányi elbeszéléseit.

Megjegyzem egyébként, hogy Kodolányinak e kötetben közölt elbeszélései 1955-ben már jórészt megjelentek *Éltek, ahogy tudtak* címmel.

Fel kell figyelniünk erre a körülményre: annak a közismert ténynek bizonyítéka, hogy Kodolányi népszerű, széles körben olvasott író. Ezért is lényeges, hogy helyesen lássuk, mi az, ami életművéből jelentős érték, s mi az, amit nem fogadhatunk el. Forradalmárnak indult, a harmincas-negyvenes években azonban zavaros, nacionalista elméletek is helyet kaptak írásaiban. A felszabadulás után sokáig nem találta helyét népi demokráciánkban, de a legutóbbi években fokozatos közeledés észlelhető nála. Különösen figyelmet érdemel a Kortárs múlt decemberi számában megjelent, dél-baramyai utazásáról írott riportja, amelyben a falusi szocialista építőmunka igenlése is benne van.

Indulásakor azokat az elbeszéléseit, amelyek ennek a kötetnek is kiemelkedő darabjai, úgy kommentálták: regionalista írások, agyonterheltek néprajzi mozzanatokkal. Kétségtelen elfogultság volt ezekben a kritikákban, hiszen aligha vitatható a fiatal Kodolányi mondanivalóinak szélesebb érvénye, s ez éppen eléggé indokolja népmentő felindultságát, moralista ingerültségét. Igaztalanul támadták ezek az irodalomtörténetekbe is beszivárgó kritikák az író elbeszéléseinek másik jelentős értékét is: a paraszti élet, gondolkodásmód, beszéd beható ismeretét.

Kodolányi elbeszéléseiből főképp két társadalmi réteg jellegzetes arcélei, problémái bontakoznak ki: a módosabb parasztságé és az úri középosztályé.

Az elbeszéléseiben megjelenő délbaranyai magyar falvak: kegyetlen, embertelen világ, ahol a tulajdon, a vagyon miatt ölnek, mérgezik meg a maguk és környezetük életét, a szerelmet, a legemberibb érzéseket. Egyke, magzatelhajtás, gyilkos szenvedélyek adják a témát. Az író naturalizmusa fokozott hatásúvá teszi ennek a perspektívátlan, elvadult, öngyilkosságba zuhanó paraszti világnak a rajzát. Hol vannak innen a Szabó Dezső nyomán kivirágzó ábrándok az országot megváltó faluról! (Ne feledjük el, hogy Kodolányi első nagy elbeszéléseinek megjelenési ideje egybeesik Szabó Dezső mítoszainak „virágkorával”!)

Később nagy szerephez jutnak Kodolányinymál az önéletrajzi ihletésű elbeszélések a horthysta „középosztálynak”, az író saját osztályának hazug életéről, népellenességéről, parazitáságáról. Az író keserű pártosa, sőtét tónusai haldokló, de haldoklásában is szívósan embertelen társadalomról vallanak.

Kodolányi elbeszélései kimagasló, maradandó értékei a húszas évek magyar irodalmának. Az írói leleplezés indulata őszinte szenvedéllyel és nagy művészi erő-

vel támadta az akkori magyar társadalom bűneit, aljasságait, embertelenségeit. Emberábrázolásának, nyelvi kifejező erejének gazdagságából csak egy szín hiányzik: a humor, a derű színe. De talán ez is inkább arról a világról árulkodik.

Pók Lajos

Lengyel József

IGÉZŐ

Szépirodalmi, 418 old. 27,50 Ft (Ajánlott)

Van a mai magyar irodalomnak egy nemzedéke, amelynek tagjai már jócskán benne járnak a férfikorban, hatvan-hatvanöt évesek, mégis a szélesebb olvasóközönség csak most ismerkedik meg művészetükkel. Írói pályakezdésük jobbra az első világháború és a Tanácsköztársaság idejére esik, de akkori harcos, haladó, kommunista magatartásuk miatt hamarosan emigrációba kényszerültek s kiestek a hazai irodalmi köztudatból.

E nemzedék egyik legjelentősebb tagja Lengyel József. 1919-ben a Vörös Újság kulturális rovatát szerkeszti, majd több mint három évtizedig távol él hazájától. Az első emigrációs években még megírja a *Visegrádi utcát*, de utána hosszú hallgatás következik. Az ő sorsa emigrációs társai helyzeténél sokkalta nehezebb és mostohább volt. A személyi kultusz következtében nehéz éveket, súlyos testi és lelki megpróbáltatásokat kellett elszenvednie, a száműzetés keserű kenyerét is megismerte. Amikor az ötvenes években visszatér hazájába, új alkotókedv tölti el. Nagy munkabírásának, lelki erejének értékes jeleként újra könyvei jelennek meg, a *Prenn Ferenc hányatott élete* és a *Három hídépítő*.

Ennek a tragikusan megtört, de le nem tört, sőt újrakezdett írói pályának legújabb eredménye az *Igéző*. A kötetben Lengyel József válogatott elbeszéléseinek gyűjteményét tarthatjuk kezünkben. Az *Igéző* voltaképpen három könyv anyagát tartalmazza, s az első rész *Kulcs* címmel már korábban is megjelent. De a kötet java új termés. Bár évszám nem jelöli az írások keletkezési idejét, feltehető, hogy az utolsó években születtek. Eppen ezért kétszeresen érdekes és meglepő, hogy a kötetbe foglalt huszonkét elbeszélés mennyire változatos, sokszínű képet mutat. Ahány írás, annyiféle. A könyv első és utolsó darabja között húzott vonal egy rokonszenves és meredek írói pálya képét rajzolja az olvasó elé. Az első írások szinte expresszionista ízeitől néhány súlytalanabb, rövidebb lélegzetű tárcán át a realista próza kiemelkedő csúcsáig jutott el Lengyel József — igen rövid idő alatt.

Az elbeszélésekben régi és mai élményeit mondja el az író; háborús és emigrációs történetek, a szibériai száműzetés képei, a munkásmozgalom epizódjai, napjainkban játszódó események követik egymást a kötet lapjain. Hősei főként szegények, kisemberek, munkások, erdei népek. Írásainak fő problematikája is a szegénység, az ember- és természetszeretet, az elnyomás és az igazságtalanság elleni küzdés. Nincsenek „érdekes” és izgalmas történetei, nem nagy konfliktusok hordozzák mondanivalóját. Lengyel kerüli a harsány színeket; hangja a megfigyelő, az eseményeket rögzítő íróé, és sokszor közel jár az esszéhez. Lobogó szenvedélyek helyett halk, visszafogott líra izzik sorai mögött. Írásainak tempó-jelölése ez lehetne: andante. Lengyel lassújárátú prózát ír, pontosan és szabatosan körüljárja alakjait, történeteit; vibráló, különc-ködő megoldások helyett a realista ábrázolás hagyományait követi. Írói értékei különösen a tágabb, kényelmesebb, nagyobb formátumú írásokban jelentkezhet, a *Wengraf*, az *Igéző és a Liebknecht-lány* című elbeszélésekben; ezek a kötet kiemelkedő darabjai. De a súlytalanabb írások is egy mélyen igazságérző, nagy erkölcsi és politikai tisztasággal rendelkező író vallomásai.

T ü s k é s T i b o r

Szentiványi Kálmán

A FÖLD ALATTI FOLYAM

Kossuth, 559 old. 47 Ft (Ajánlott)

Terjedelmében, jelentőségében, írói feladatában is nagy vállalkozás a Szentiványi: ábrázolni, hogy miként alakult ki az iparosodó magyar vidéken az első világháború végével kezdődő évtizedektől a magyar munkásmozgalom és hogyan vert gyökeret benne a munkásmozgalom és miként lett iránytűje az osztály harcának a kommunista párt. A tetralógiának tervezett regényciklus nagy sikerrel indult *A völgy embereivel*, folytatódott *A sárga kezű lányokkal*, s most itt van a harmadik kötet.

A regény a harmincas évek derekától a felszabadulás első hónapjait terjedő évtizedet öleli fel. A háborút megelőző vészterhes éveket és a háború nehéz időszakát, amikor teljes rombolásában bontakozik ki és leplezi le magát a faszizmus és bújó folyam, vagy patak módjára kényszerül föld alá a munkásmozgalom. Ezt fejezi ki a regény címe. Valóban, nem is ábrázolhat a könyv az adott időszakban felszínre megjelenő, messze látható demonstratív munkásmozgalmi eseményeket. S fokozza ezt a leszorítottságot a vidéki környezet, ahol a regény esemé-

nyei elsősorban játszódnak, és ahol mindenki ismer és ellenőríz mindenkit.

A párt élete kis, megbízható közösségekben, egyes családokban, de még azoknak is csak egyes tagjaiban, s elsősorban magukban a munkásokban folyik, erősödik, szerveződik. Az események törvényszerűen meghozzák, hogy ezekben az években mindenki felér egyszer a faszizmus és szocializmus vízvázlatstójára, s döntenie kell, hogy merre megy tovább. Van, aki kommunista tudatossággal, van, aki emberi becsületből választja a jövő helyes útját, s vannak, akik a karrierizmus, a kiszolgáltatottság, az emberi elcsesztés, vagy az erendően adott osztályhelyzet törvényszerűségei révén kiszolgálóivá, vezetőivé lesznek az embertelenség ocsmány csapatának. A felszabadulás hozza meg a társadalmi erők harcában az igazságtételt, de a könyvben sokat emlegetett új élet megszervezése már a következő kötetre marad.

Érdekesen, szépen ír Szentiványi Kálmán, gyorsan perég a regény cselekménye. Megkapóan elevenek az indulás táj- és életképei. Hiteles és reális a társadalomrajz egésze, az író az alul-levők szemével látatja az eseményeket. Talán az uralkodó osztályok egyes képviselőinek rajzában és néhány velük kapcsolatos helyzetben érzünk némi mesterkéltséget. Ezen túl még azt hozhatjuk fel kifogásként, hogy a regény néhány részlete nem elég gondosan kidolgozott, méhol csupán az írói rutin viszi a szöveget. Ezek a ritka részek azonban kiküszöbölhetők egy második kiadásból, s a hiba elkerülhető a befejező kötetben, amelyet érdeklődéssel vár az olvasóközönség.

P á l d y R ó b e r t

Galgóczi Erzsébet

F É L Ú T O N

Magvető, 207 old. 11 Ft (Ajánlott)

Egy győrmegyei faluban sztrájkbalép a szövetkezet parasztsága s az ennek következtében kialakult feszült helyzetben leszűrik a téesz elnökét. Nem mintha rosszul menne a tagok dolga akár a szövetkezetben, akár azon kívül, hanem mintha járványos nyavalya lepné meg a népet. Nem vállalják a munkát s aztán, mikor ennek nyomán szaporodnak a bajok, ezt kihasználva sértett hatalmi önzésében éppen a züllött kulák-nagybácsi eresztí kését a tetterős és józangondolkodású unokaöccs-elnökbe. Pedig egy ideig maga állt mellette a legszilárdabbul, abban a reményben, hogy úgy táncol a tagság, ahogy ő húzza a nótát a dobogón. Mi történt itt voltaképpen? — erre keresi a feleletet *Galgóczi Erzsébet*.

Miért dönt a főhős a szövetkezet mellett, később, munka közben hogyan hasonul át a gondolathoz? Hogyan állt a szövetkezetbe maga a falu, hogyan szervezkednek a módosabb parasztok, hogy az irányítás a kezükben maradjon? Milyen szerepet játszik a góg, közben a józan szereppel, a hiúság az egyéni és közérdekkel szemben, a dogmatikus elfogultság, amely pártonkívvüliekben is szívesen ver tanyát, a nagyvonalúság mögött rejlő könnyelműség s hogyan *nem* árnyékolja be a bontakozó szerelem a főhős életét és munkáját és így tovább. Valóságos alakok vonulnak fel, rövid és tömör jellemzéssel, az ábrázolás kevés szavú, de finom lélektani eszközével, az alakformálás plasztikusságával.

Noha nem mindennapi eset — gyilkosság hátterének kibogozása — a könyv témája, mégis mindnyájunk gondjai tárulnak fel a lapokon. *Galgóczy Erzsébet* írását az utóbbi évek — művészi megformálás tekintetében — egyik legsikerültebb alkotásának érezzük. Úgy szól a faluról, melyben otthonos, mint amely már nem külön világ, anélkül, hogy egyetlen színt is törölne a mai falu és alakjai élő vonásai közül. Nem lelkendező, nem is lehangoló, hanem nagyobb felelősségre ösztönző. Mindenkinék ajánlható szórakozásul és okulásul egyaránt. S z. R.

Török Sándor

BILICSE PÉTER
S Z E G É N Y E M B E R

Magvető, 394 old. 24 Ft (Ajánlott)

„Szegény embert még az ág is húzza” — ez volt a címe Török Sándor regényének, mikor harminc évvel ezelőtt először megjelent. A jelenlegi kiadásban a címen kívül semmi sem változott. Nem csökkent a mű hatása sem, ellenkezőleg, úgy érezzük, bennünket jobban megráz, megdöbent ez az írás, mint ahogy megdöbentette a gazdasági válság nyomorúságában élő, eltompult kortársakat. Hiszen anyyi Bilicse Péter vándorolt a szemük előtt! A regény hőse eleven (annyira az, hogy a történetet nemcsak igaznak, de megtörténtnek érezzük), ugyanakkor szimbólikus figura, magába sűríti mindazt a bajt, szerencsétlenséget, ami csak sújthatott egy földtől elűzött, nincstelen parasztot, ki a városban sem tudta megvetni a lábát, ki mindig csak szolgált, törte magát, mégsem birkózhatott meg a nyomorral: aki elveszti családját, egészségét, munkaképességét, és végül a süket hivatallal, a bürokratikus rendőri apparátus embertelen gépezetével találja szemben magát, ártatlanul. És végül el-

borítja a düh, a keserűség, és ől, — mint irodalmi rokona, Édes Anna —, cellájában megöli a vizsgálóbíró és életével lakol. Török Sándor kitűnő korrajza a legmélyebb nyomort ábrázolja, és körös-körül a részvétlen, közömbös társadalmat, az elesetthez falun, városban egyaránt szívtelet. Egy, csak egy ember akad, a társadalmon félig kívül élő, bohém újságíró, aki segíteni akar Bilicse Péteren, de ereje kevés ahhoz, hogy szembeszálljon a lehetetlennel.

Az író mély emberismerettel, alapos pszichológiai érzékeléssel ábrázolja belülről hőst: hitelesen mutatja be, miként jut el ez a csendes, szelíd, sújtott ember a maga egyéni lázadásáig, hiszen elesettségében szervezett formához, a munkásmozgalomhoz nem találhatott. A mű könnyebb érthetősége érdekében meg kell mondanunk, hogy a benne szereplő idegen személy- és helységnevek ne tévesszék meg az olvasót: a történet Magyarországon játszódik, az író csak a szabadabb ábrázolási lehetőség érdekében keresztelte át e neveket, amint ezt az útoszóban el is mondja.

Ajánljuk ezt a megrázó és érdekes könyvet a múltat könnyen felejthető felnőtt olvasóknak, s főként fiataloknak, kiknek már mesének tűnik, pedig bizony „nem mese ez gyermek...” B o z ó k y É v a

Alekszandr Grin

HULLÁMFUTÓ

Európa, 248 old. 13,50 Ft (Ajánlott)

A. Grin (1880—1930) azoknak a szovjet íróknak sorába tartozik, akik ugyan már az októberi forradalom előtt nevet szereztek maguknak, de a művészi kiteljesülésig mégis csak az épülő szocializmus légkörében jutottak el. Grin szomorú sorsú ember volt, sokat szenvedett gyermekkorában és ifjúságában egyaránt, sokat bolyongott, a legkülönbözőbb alkalmi munkákból élt és politikai nézetei miatt többször került szibériai száműzetésbe is. De a sok megpróbáltatáson túlszárnyalták nagy álomlátásai, olthatatlan szeretete a szép iránt és mindenekelőtt az emberbe vetett hite.

A *Hullámfutó* ezeknek az eszméknek és érzelmeknek hű kifejezője. Romantikus, sőt helyenként misztikus írás, amelynek hőse a teljesülhetetlent hajszolja, és mégis reális történet. Realizmusa az emberi lélek mélységeinek valóságghú fölfedésében rejlik, abban — az író számára olyan annyira fontos — eszmében, hogy aki igazán őszintén és tiszta szívvel óhajt valamit, az előbb-utóbb el is éri célját. A *Hullámfutó* tehát, mindenekelőtt opti-

mista írás: hőse, Harwey az embernek boldogság iránti vágyát testesíti meg, Frasy Grant, a hullámfutó pedig magát a boldogságot, amely elérhetetlenségében is elérhető. A regény harmadik fontos szereplője, Daisy az egyszerűség és jószág jelképe, tehát azoknak az erényeknek, amelyek mellett az ember gyakran hajlamos behúnyt szemmel elmenni, holott épp ezekben a tulajdonságokban rejlik a boldogság titka.

Grin írásművészetének legfőbb értéke, hogy a regény különböző elemeit: a romantikus atmoszférát, a reális lélekrajzot, ahol misztikus, hol pedig komor indulatokat ábrázoló cselekményt megkapó egészzé tudja ötvözni. A *Hullámfutó* nemcsak szép regény, de érdekes olvasmány is, fordulatos, kalandos, cselekményekben gazdag írás. Minden felnőtt olvasó számára tehát egyaránt vonzó, de különösképpen érdekelheti azokat, akik a regényben is megbecsülik a költészetet, mert ez az írás igazi poézis.

V á m o s i P á l

François Mauriac

T É K O Z L Ó S Z Í V

Európa, 326 old. 29,50 Ft (Ajánlott)

Tékozló szív cím alatt a Nobel-díjas francia regényírónak, aki a második világháború sötét éveiben az ellenállókhoz csatlakozott, két kisregénye van előttünk, amelyeket a főhőső alakja kapcsol egybe. A két kis regényt, a Therèse Desqueyroux-t és Az éjszaka végé-t még két elbeszélés egészíti ki: Therèse az orvosnál és Therèse a szállodában.

Mauriac e regényének világa is sivár, kietlen, emberei ridegek, önzők, gyűlölködők. A meg nem valósult álmok gyötrő légköre veszi körül a szereplőket, a francia nagypolgári család titokzatos, nyomasztó világa, melynek mutatott hite többnyire hipokrizis, igazi meggyőződése, hogy mindenki annyit ér, amennyi pénze van, melyből a jobbak menekülnének, s melyből mégsem tudnak megmenekülni. Mauriac itt is, mint a magyarul szintén megjelent Viperafészekben, vagy a Frontenac-családban, a francia vidék, Bordeaux nyárspolgári környezetéből veszi témáját. Fenyők, homokvilág, lángoló nyarak, melyek felett a bűn lebeg. Itt is a száraz, számum-szerű szenvedély perzselő hevét érezzük, a mélylélektan eszközeivel megjelenítve, mely lenyűgözi az emberi akaratot, s melytől az csak a janzenista Mauriacnál titokzatos és ellenállhatatlanul ható kegyelem útján tud megszabadulni.

Therèse börtönnek érzi házasságát és majdnem meggyilkolja férjét. A mérge-

zést felfedezik, de a család összefog és eltitkolja a bűnt. Maguk vetik őt fogságra, az igazánál súlyosabb családi börtönbe, melyből csak akkor szabadul, amikor bizonyos idő elmúltával kilöklék Párizsba, az életbe. A befejező részben a fiatal fiút, utolsó szerelmét, visszaadja lányának, az élet végére, az éjszaka végére meghozza ezt az áldozatot. A mű cselekménye elejétől végig egy psychomachia, az angyal és ördög harca a lélekért, komor és drámai katolikus ihletéssel.

Mauriac maga mindig hevesen tiltakozott az ellen, hogy ő katolikus regényíró. „Nem vagyok katolikus regényíró — mondotta — regényeket írok és katolikus vagyok. De ez nem harmónia, ez konfliktus. Az író hivatása, hogy az igazságot szolgálja, az egyház mást vár tőle, hogy ne botránkoztasson. De az írónak feladata, hogy láthatóvá, érzékelhetővé tegye a világot, mely tele van gyönyörrel, bukással...” Az író feladata Mauriac szerint, hogy megkeresse a saját világát, s megtalálja a maga fölcserélhetetlen, összetéveszthetetlen alkotói stílusát.

Mauriacnál minden regény kísérlet a szenvedély és a kegyelem minél hívebb ábrázolására. A francia regény, Stendhal, Balzac, Zola regénye ennek következtében Mauriacnál összeszedül, ő nem ad teljes társadalmi hátteret, nem ad kor-képet, hanem egyéni és családi drámát. S Pascal tételének igazolását: „Az az ember, aki csak önmagát szereti, semmit nem gyűlöl annyira, mint egyedül maradni önmagával.”

A regényt, mely ugyancsak próbára teszi fordítóját, igen szépen fordította le Brodsky Erzsébet és Pór Judit. Az értékes és megragadó előszót Illés Endre írta.

K a t o n a J e n ő

Ifjúsági és gyermekirodalom

Rónaszegi Miklós

A KIRÁLYNŐ KALÓZA

Móra, 534 old. 29,50 Ft (Törzsanyag)

A könyv írójának nevét jól ismerik az ifjú olvasók. Három regénye jelent meg A királynő kalóza előtt: A nagy játszma (Benyovszky Móric viszontagságai, 1955), A sánta bölény (indián történet, 1958) és a Hínáros tenger (Kolumbusz első útjának regénye, 1959). Különösen a harmadiknak volt nagy sikere.

Új regénye megint kalandos hajózási könyv. Hogy a témakörön belül marad-

junk: a szerző nem indult új írói felfedezőútra, megint előző sikerének útvonalán hajózik. Valóban van olyan érzésünk, hogy Rónaszegi túl szerény saját képességeinek megítélésében, önként emel korlátokat maga elé több oldalról is. Csak ifjúsági könyvet ír, csak múltbeli témáról, csak idegen földrészek utazóiról.

Pedig kitűnően ír: színesen, hajlékonyan, lendületesen. Új regényének első fejezete, a kolduscsürhe vonulása, szépprózai remeklés — pedig igazában társadalomtörténeti, gazdaságtörténeti korrajz, tehát olyan penzum, amelyet kevés kedvvel és leleménnyel szoktak megoldani a regényírók. De nemcsak stílusképessége kiváló, komponálni is jól tud, meg jellemezni egy sereg szereplőt. Tud bánni az idővel: gyorsít és lassít, előre utal és visszaporogt, ahogy a könyv ritmusa kívánja. Ezekkel a regényírói erényekkel bizvást hozzáfoghatna egy modern „felöltött” regény megírásához is.

Már csak azért is örülnék egy ilyen új vállalkozásának, mert a történelmi regény előbb-utóbb egyoldalúságra fogja csábítani. Ez a műfaj szinte elkerülhetetlenül sugalmaz bizonyos műfogásokat, Walter Scottig visszavezethető módszereket.

A történelmi regény öröklött jellemzési módszere a könyv eszmei koncepciójába is befurakodik. Drake, Erzsébet királynő hajós-vezére, a spanyol flotta sztérvörője olyan magasztos erkölcsi vonásokat nyer, amelyek ebben a korban és ebben a mesterségben nem reálisak. S ami történelmi szempontból leginkább vitatható: humánus érzéseket tulajdonít Drake-nek a néger rabszolgák ügyében, hogy az angol kalózkodásnak morális alapot adjon a spanyolok hódítási módjával szemben. Valóban volt különbség az angol és spanyol gyarmatosítási gyakorlat között, de ilyen szöges ellentét nem volt. A történelmi hős nem legyen feltétlenül romantikus hős — ez ma már ifjúsági regényben sem kötelező.

Rónaszegi igen gazdagon, hitelesen jellemzi a környezetet, a szokásokat, erkölcsöket. Sohasem oktat, s mégis igen sokat megtanít Erzsébet Angliájáról. Finom érzékkel kerül el a történelmi közhelyeket, az átlagos életrajz regényeknek azokat a sablonjait, amelyekkel bőven élnek best-seller szerzőink.

Würtz Ádám illusztrációi érdekes, de rosszul megoldott kísérletről tanúskodnak. Ecsettel és tollal próbál fametszetszerű hatást elérni.

Ne tévessze meg az ismertetés olvasóját, hogy több mondat jut itt a kifogásokra, mint a dicséretre. A királynő kalóza kitűnő ifjúsági könyv.

Vargha Balázs

Az antológia tizenhárom író egy-egy elbeszélését tartalmazza. Összeállításánál a szerkesztő, Hámori Ottó azt a következtetés irodalompolitikai célt szolgáltatta, hogy fiataljaink az írások kronológikus sorrendjében megismerkedjenek a magyar történelem majdnem száz évének távlatában a haladásért harcoló emberek életével.

Ebben az értelemben az antológia hármas célt szolgál. Kiegészíti a fiatalok történelmi tanulmányait; segíti a jellemalakítást, az olvasók forradalmi hősök harcaiból meríthetnek élményt, eszményeket; s nem utolsósorban — e közben — megismerkednek azzal a múlttal, amely apáik, nagyapáik sorsa volt, s amelynek gyötrelmeit, küzdelmeit nem egy fiatal kevéssé ismeri, vagy a magárettenetességében már elhinni sem tudja.

A kötet legsikerültebb írásai azok, amelyek az alkotók személyes mozgalmi tapasztalatait tükrözik, a memoárnak és a tanító szándékú riportáznak elegyei. Ilyen például Erdős László írása: 1942 március 15. „Meg kell végre érteni, hogy a kommunista hősiesség nem csodaemberek csodatetteit jelenti, hogy bárki, akinek embersége és kitartása van, maga is megismételheti a kommunista hőstetteket” — írja Erdős László. E központi gondolat azt fejezi ki, hogy fiataljaink példát ne csak az illegális pártmunka veszélyes harcaiból, hanem az azt szükségszerűen kiegészítő fontos, de egyszerű, szívós, mindennapi munkából is merítsenek. A múlt és ma eszményeit alkalmas módon kapcsolja így egybe Erdős.

A kötet kiemelkedő darabjai Erdős László, Jovanovics, Lengyel József, Gárdos Miklós, Szamos Rudolf írásai. Kár, hogy az antológia színvonala egyenetlen, s akadnak benne igen gyenge, a nevelőhatást esztétikailag csökkentő elbeszélések is. Összességében a kötet kissé szürke, ahogy egyszínűek a különben kitűnő illusztrációk. (Különösen Derkovits művészete kívánta volna a színes kivitelt.)

A könyvtárosok a könyv ajánlásakor hívják fel az értékes részekre olvasóik figyelmét. Noha a könyv ifjúsági és törzsanyag, ne adjuk a gyermekkönyvtár olvasóinak: vannak részei, melyek 14 éven aluliaknak semmiképp sem valók (pl. Szamos Rudolf egyébként kitűnő írása). A 14—16 éveseknek azonban hasznos, tanulmányos olvasmánya lesz.

Csiki Ottó

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Horváth Zoltán

MAGYAR SZÁZADFORDULÓ

Gondolat, 647 old. 67 Ft

Horváth Zoltán teljes körképet nyújt a századforduló életéről. Mélyrehatóan elemzi a paraszt- és munkásmozgalmakat és a haladó szellemű kispolgári törekvéseket. Megrajzolja az uralkodó osztályokat, Tisza István feudális és pénzarisztokratá nemzedékét, a klerikalizmus szervezett hadjáratát. Részletesen foglalkozik többek közt Szabó Ervin, Kunfi Zsigmond és Szende Pál munkásságával és külön fejezetben Ady Endrével. A szerző számbaveszi a hazai kapitalizmus nagyarányú fejlődését, az elért eredményeket, ugyanakkor az ellentmondásokat is. Elismeréssel adózik a haladás híveinek, de ez nem befolyásolja abban, hogy ne elemezze részletesen hibáikat is. Amikor a polgári radikalizmus nemzedékét mérlegre teszi, egyúttal bizonyítja, hogy még kiemelkedő tagjai is visszarettentek a gyakorlati cselekvéstől. Akik a polgári progresszió bűvöletében éltek, aligha hallják szívesen, ha Horváth azt állapítja meg: Jásziék és társaik azért húzódtak vissza az elmélet sáncai mögé, mert nem tudták kapcsolatot találni a magyar parasztsággal.

A szerző részletesen foglalkozik a nemzetiségi kérdéssel is. Szükséges, s mindkét esetben egyoldalú propagandisztikus céllal képviselt álláspontok között igyekszik a lényegre rámutatni. Nem csökkenti a magyar uralkodó körök közismert bűneit, de a teljesség kedvéért bizonyítékokat vonultat fel a szembenálló fél felelőségére is.

A szerző bátran elemzi irodalmunkat, s e tekintetben fő érdeme, hogy felszámol olyan illuziókat, amelyek bizonyok okokból irodalmi és művészi tekintetben a kellenénél többre értékelik a „második reformnemzedék”-et. Az érdemek elismerése mellett az eddigiénél határozottabban mutat rá Kiss József, Bródy Sándor stb. korlátaira, annál elismerőbben szól például Thury Zoltán jelentőségéről. Ismételtelen beszél Molnár Ferenc „prostituáldásáról”, s talán nem alap nélkül állítjuk: Molnár Ferencről a végső ítélet az marad, amit Horváth Zoltán mondott ki a *Magyar századforduló*-ban. A mérték, amihez állítja az irodalmi és művészeti élet alakjait: Ady, Bartók és Kodály, valamint Móricz Zsigmond (bár az utóbbi pályája éppen csak kezdődik a tárgyalt kor-

szak végén.). E mérték látszólag magától értetődő, mégis külön kell méltatnunk, mert ugyan ki vetette mérlegre a polgári radikalizmus nemzedékét Adyhoz mérve úgy, ahogy Horváth Zoltán ritka következetességgel megtette? Csak e magasra emelt mérce jogosítja fel arra, hogy például szigorú bírálatot gyakoroljon a századforduló magyar festészetéről. Munkácsyt és Benczurt érintő megállapításával Farkas Zoltán polemizált (*Művészet*, 1962. febr.), a lényegét illetően nem sok sikerrel. Horváth Zoltán nagyon is érhetően más értéktételre jut, ha európai, s megint másra, ha hazai összefüggésben vizsgálja művészeti életünk alkotásait.

A fentiekkel mégcsak töredékére ha utaltunk e könyvnek, amelynek nemcsak úttörő jellege biztosít értéket, hanem gondolkodásra, eszmélődésre sarkalló, sőt helyenként polemikára indító következtetései is.

Akit az érdekel, hogyan érkezett el az ország az első — sőt részben a második — világháború tragédiájához, Horváth Zoltán könyvéből bőséges adatokkal részletezett választ kaphat kérdéseire.

Szij Rezső

Pándi Pál

PETŐFI

Szépirodalmi, 590 old. 35 Ft (Ajánlott)

Noha a magyar irodalomnak bizonyára nincs olyan területe, melyről annyit és annyian írtak volna, mint a Petőfi életmű, Pándi Pál vállalkozása hasznos és értékes művel gazdagította a Petőfi-irodalmat. A szerző nagy vállalkozásának, a Petőfi életművét teljességben átfogó munkának első részét kapta kézbe az olvasó, melyből Petőfi pályakezdését, fiatalkori útkeresését, kialakuló korszakos költészetét ismerheti meg. Petőfi marxista értékelésének világos körvonalai kirajzolódtak már mindenekelőtt Révai József, Király István és Sötér István tanulmányai nyomán, de mindmáig hiányzott a teljes, igazán marxista igényű elemzés Petőfi egész hagyatékáról. Pándi Pál munkája első részében (melyet remélhetőleg minél hamarabb követ a második is) 1845 elejéig kíséri a költőt, műveinek egyre szélesedő útján.

Pándi Petőfi-tanulmánya azonkívül, hogy a Petőfi életmű első marxista szemléletű feldolgozása, újszerű, izgalmas kísérlet is. A szerző nagyrészt szakít a monográfiák megszokott módszereivel és legalábbis két lényeges dologban — módszerben is újat ad. Mellőzi a részletes és már tudott életrajzi ismertetést, nem életének minden napjaiban, nem biográfiai igénnyel mutatja be a költőt, hiszen

ezt témájához méltóan Illyés Gyula, (és mellette még mások is) elvégezték, hanem gondolatainak és költői művészetének fejlődésvonalában. Csupán utal az életrajzi adatokra, ahol a költő útjának teljesebb megértése megkívánja. A másik, nagyon lényeges dolog: Pándi könyve egyben polémia is: szigorú, elvi vita a polgári Petőfi-értékeléssel és mindenekelőtt annak legnagyobb magyar képviselőjével, Horváth Jánossal. Elvi és tisztes ez a vita és (helyesen jegyzi meg Pándi előszavában) ezzel a vitával sem életében nem volt tiszteletlen egykori professzora iránt, sem emlékét nem bántotta meg. Fontos és lényeges ez a polémia, mindeken előtt azért, mert okos és meggyőző érvekkel utasítja el a polgári irodalomtörténet rengeteg elhíresült, és sok ember tudatában még ma is kísértő teóriáját.

Pándi a hozzáértés és józan szó reflektorfényével világít rá a Petőfi-pályakép leglényegesebb kérdéseire. Mindenekelőtt a „szerepjátszás” elméletének (Petőfi e korszaka legjelentősebb kérdésének) bírálatát adja, hogy azután egyre sokoldalúbban és mélyrehatóbban bontsa ki a költő életútjának e szakaszát, mely a helység kalapácsával, majd pedig a János vitézzel zárul. Mert az 1844-es esztendőől búcsúzó Petőfi már kiharcolta helyét a magyar irodalomban és ez a hely egyet jelent a nép irodalmi honfoglalásával.

Pándi Pál könyve mindenekelőtt a szakemberek, tehát irodalomtörténészek, tanárok, előadók számára fontos, de — közérthetősége, világos vonalvezetése folytán — haszonnal forgathatja minden inodolombarát.

Dorogi Zsigmond

Charles Darwin

AZ EMBER SZÁRMAZÁSA ÉS A NEMI KIVÁLASZTÁS

Gondolat, 896 old. 58 Ft (Törzsanyag)

A könyv első kiadása 1871-ben jelent meg, hamarosan lefordították a világ valamennyi kultúrnyelvére. Az első magyar kiadás 1884-ben látott napvilágot.

Darwin e műve megjelenésekor már régóta elismert tudós, hiszen az ő munkássága segítette diadalra a XIX. század egyik legnagyobb tudományos vívmányát, az élővilág fejlődéséről szóló materialista tanítást, e tanítást az ő nevével nevezték darwinizmusnak. Darwin nagyságának lényege az, hogy összefoglalja az előfutárai által felhalmozott tudományos anyagot és a saját kutatásaival kiegészítve formál belőlük szintézist. Az ember származása kérdésében is így járt el.

Könyvének bevezetőjében szerényen jegyzi meg: „Ez a munka alig tartalmaz eredetiényt az emberről...”

Igaz, sok adat bizonyította már a múlt század közepén az ember és az állatvilág közeli rokonságát, a Föld méhéből sok lelet került már elő, amelyek arra vallottak: az ember az állatvilágból emelkedett ki. Sok tudós — elsősorban a német Haeckel — már állást foglalt az ember állati eredete mellett. Darwin könyve mégis eredeti mű, valóságos alapkö.

Az első részben Darwin tudományos kritikával és pontossággal csoportosítja a tényanyagot. Feltárja az ember alanyocsbrendüektől való származásának bizonyítékait, a fejlődés módját, részletesen foglalkozik az ember és az állatok szellemi működésének összehasonlításával, végighalad a gondolkodás fejlődésén az emberrévalás utáni időszakról a XIX. századbeli civilizált emberig. Az utolsó két fejezetben végighalad a törzsfajlás sok évmilliósi történetén és eljut az emberhez, amelyről megállapítja, hogy egyseges fajt képez, nincs „magasabbrendű” és „alacsonyabbrendű” ember.

A könyv további részei igen részletesen foglalkoznak a nemi kiválasztással. Darwin a természetes kiválasztás mellett a nemi kiválasztást is a fejlődés fontos előrehajtó tényezőjének tartotta. Ezt ma erősen vitatják. A természetrajz és a biológia iránt érdeklődők számára ezek a részek is sok tanulságot nyújtanak adatgazdaságukkal.

Milyen cél lebegett Darwin szeme előtt amikor kiadta könyvét? Erről is ír a bevezetőben: „Gyakran és határozottan állították, hogy az ember származását sohasem lehet kideríteni; és a tudatlanság inkább talál hitelre, mint a tudás.” A szerző pontosan tudta, mire céloz. Az egyházak ma sem változtatták meg lényegében álláspontjukat, sőt a hamisítástól sem riadnak vissza. Sokáig állították, hogy a darwinizmus az ember származását a majomra vezeti vissza, és különösen a gondolkodás, a lelki tevékenység kialakulására vonatkozóan igyekeznek elhallgatni, elferdíteni a darwinizmus igazságait.

Éppen ezért fontos, hogy minél szélesebb körben terjedjen el ez a mű és ezt nagymértékben elősegíti a fordító kiváló munkája, aki az eredetiben nehézkes szöveget élvezetes, modern nyelvezetre ültette át. Dr. Malán Mihály antropológus bevezető tanulmánya főképpen a származástan újabb leletbizonyítékainak a bemutatásával igazolja azt, ami 90 évvel ezelőtt sok tekintetben még csak elmélet volt.

Dr. Székely Sándor

Járdányi Pál—Kerényi György

MAGYAR NÉPDALTÍPUSOK
(I—II) — NÉPIES DALOK (III)

Akadémiai, 243, 206, 254 old. 150 Ft

Ma már mintegy ötven-hatvanezer lejegyzett népi dallamunk van; tudományos, rendszerező kiadásukra megindult *A Magyar Népzene Tára* című sorozat (melynek eddig öt hatalmas kötete készült el), és számtalan kisebb-nagyobb népszerű füzet terjeszti mind szélesebb körben népzeneink válogatott darabjait. E kétféle kiadványtípus között szükségnek mutatkozott egy olyan gyűjtemény szerkesztése, mely tudós igényességgel, de a nagyközönség számára hozzáférhető formában közli legelterjedtebb, legszebb népdalaink hiteles dallamát.

A magyar népdaltípusok könyve, melyet Járdányi Pál állított össze Pál Máté, Olsvai Imre, Rácz Ilona, Sárosi Bálint és Víg Rudolf közreműködésével, Kodály útmutatásai szerint, 351 dalt tartalmaz. A gyűjtemény a gyermekdalok, regős-énekek és siratók kivételével valamennyi dallamcsaládunkat bemutatja.

A dalokat zenei sajátosságai szerint rendezték a szerkesztők. Az első kötetben azok kaptak helyet, amelyeknek kezdősora magasabban jár, mint a befejező, a másodikban az egyforma magasságú kezdő- és zárósorokat felmutató dalok. Az első főcsoport nagyjából azonos a Bartók által „rég stílus”-nak nevezett népzenei réteggel, a második az új típusú népdalokat foglalja magában. A főcsoportokon belül a szerkesztők olyan rendező elvet dolgoztak ki, mely a kezdősor dallamvonalának sajátosságát veszi figyelembe (emelkedő, lejtő, „domború” stb. kezdősorok), s lehetővé teszi, hogy a rokon típusok egymás mellé kerüljenek.

A gyűjteményt hasznos mutatók kísérik, melyek a dalok zenei rendjéről (a dallam vonalrajza, ill. a sorvégző hangok, kadenciák szerint), földrajzi elterjedtségéről és a szövegsorok szótagszámáról tájékoztatnak. Érdekes újítás, hogy a kórusok munkájának megkönnyítésére a szerkesztők dalsokrokat ajánlanak: olyan dallamokat, melyeknek zenéje, szövege jól összeillik, s hatásosan előadható.

Népzenei alapkönyvünk harmadik kötete múlt századi népies műdalainkból mutatja be a legismertebbeket. Hogy ezek is bekerültek ebbe a gyűjteménybe, nem jelent visszakanyarodást a „cigányzene”, az úri muzsikáltatás kultuszához. Kodály szerint „nyugat-európai vonásai ellenére mienk ez a stílus is, a XIX. század magyar műveltségtörténete érthetetlen nél-

küle”; Kerényi György szavaival: „műemlék, nem kevesebb joggal, mint a táblabíróvilág művészete vagy a pesti Vigadó”. Erdélyi János, Petőfi, Arany főként ezt a dalstílust ismerte, Déryné, Blaha Lujza ezt dalolta, s országszerte énekelte, éneklí máig is a nép. Fontos azonban, hogy a műdalokat jól megkülönböztessük valóságos népdalainktól. Kiadásuk éppen ezt teszi lehetővé. A „Csak egy kislány” vagy a „Feketeszárú cseresznye” műdal-volta nyilvánvaló és közismert, de hogy a „Zöldre van a rácsos kapu festve” vagy a „Házunk előtt mennek el a huszárok” is közéjük sorolandó, sokan csak ebből a kiadványból fogják megtudni. A népies műdalok története is sok érdekes tudnivalót tartogat; erről Kerényi György jegyzetei adnak tájékoztatást.

A *Népzenei Könyvtár* három kötetével művelődésünk kiավáló fontosságú eszközét kaptuk kézhez. Anyaguk nem néma tanulmányozásra, hanem éneklésre való, elsősorban kórusok, iskolák, zenei szakörök veszik hasznát, de kívánatos, hogy szélesebb körök is megismerkedjenek vele. Ennek azonban ellene mond a kis példányszám (1500) és a borsos ár.

Lukácsy Sándor

Réczey—Pekáry—Gondi

ETIKETT, TÁRSASÉLET,
PROTOKOLL

Minerva, 405 old. 42 Ft (Ajánlott)

Nagy társadalmi változások a viselkedés formáit is átalakítják. De ahhoz, hogy a régi társasági szabályok helyébe mindenütt újak lépjenek, idő kell, s az átmenetet bizonytalanság jellemzi. Ki nem érzett már zavart például a megszólításmódok tisztázatlansága miatt? (Úr? elvtárs? kar-társ?)

A Minerva könyvkiadó illetnana kíséreltet tesz arra, hogy valamiféle rendet javasoljon a rendtelenségben, megoldást a tévovázásban.

Szerzői sorra veszik az élet legkülönbözőbb területeit: köszönés, bemutatkozás, borraivaló, öltözködés, testápolás, asztalterítés, kínálgatás, ajándékozás, viselkedés utcán, villamosban, vendégségben, szórakozóhelyen, táncnál, albréletben, munkaviszonyban, kártyaasztalnál, értekezleten, hölgyismerőssel, idősebbekkel, hivatali előjárókkal szemben — mindez aprólékosan és jól áttekinthetően szóba kerül. A könyv többnyire nem merev szabályokat ad, hanem megmagyarázza egy-egy viselkedésforma értelmét, célját (mely nem más, mint a társadalmi együttélés megkönnyítése, az embermél-

tóság tiszteletben tartása), s ebből az olvasó rendszerint maga levonhatja a szükséges következtetést.

A hasznos tanácsok mellett azonban a könyv túlságosan sokat foglalkozik olyan körülményekkel, kivételes esetekkel, melyek csak szűk kört, néhány foglalkozási ágat érdekelnek. A diplomáciai fogadások, külföldi kiküldetések, követi háztartások, protokoll-formaságok szabályait kár volt a közhasznú illeteni résszel összekapcsolni. A szerzők lapokon át értekeznek az érdemrendek viseléséről, költségés táncjelmezekről, külföldi étkezési szokásokról, a rák- és árticsóka-fogyasztás titkairól; ehelyett inkább arról kellett volna írni, hogy átadjuk-e ülőhelyünket a villamosban cigányasszonynak, kell-e a hivatali főnök születésnapjára okvetlenül ajándékot vásárolni stb. A könyv szerzői nem vesznek tudomást arról, hogy hazánkban még vannak társadalmi különbségek; szemük előtt valami elvont, általános illemtan kidolgozása lebegett; egyáltalán nem gondoltak a falusi lakosság és az egyszerűbb emberek különleges viselkedésproblémáinak és a velük való viszonynak megtárgyalására.

Stílusukban könnyed, szórakoztató módonra törekedtek (előadásukat gyakran fűszerezik mulatságos kuriózumokkal az etikett történetéből), de úgy látszik, hogy a magyar nyelv szabályait kevésbé ismerik, mint az illemszabályokat, mert sűrűn vétenek a nyelvhelyesség ellen. Többször idézik Knige híres régi illemkódexét, s meg is mondják, hogy ezt valaki magyarra fordította (bár nem 1811-ben, mint ők írják, hanem 1798-ban), de hogy ki, azt tiszteletlenül elhallgatják. (Kis János, a költő, Kazinczy barátja.)

L. K.

Lothar Hitziger

TÜZES NYILAK A VILÁGŪRBEN

Táncsics, 159 old. 11 Ft (Törzsanyag)

Az NDK-ban alig másfél évvel ezelőtt jelent meg — második kiadásban — L. Hitziger népszerű tudományos műve, s a magyar fordítást már két fejezetből álló függelékkel kellett kiegészíteni. *Botond-Bolics* György: *Hol tartunk ma?* és Rajna Béla: *Így jutott el Gagarin a világűrbe* című írásai nemcsak az eseményeket illetően teszik teljessé a könyvet, hanem stílusban, színességben is szerves részei a kiváló német szerző művének.

Korunk legizgalmasabb eseménye, az ember űrrepülésének előkészítése elevenedik meg a kötet lapjain. Az első dátum 1957 október 4. — a Szputnyik I. kilövés-

sének napja, az utolsó 1961. április 12. — amikor Jurij Gagarin felrepült a világűrbe és megkerülte a Földet. E három és fél év alatt tette lehetővé a szovjet tudomány, hogy „megvalósuljon az emberiség legmerészebb álma, az ember földhöz kötött lényből a világmindenség lakója legyen.”

L. Hitziger a történeti áttekintés után teljes — és közérthető — technikai leírást ad a szputnyikok és űrrakéták szerkesztéséről, működési módjáról, ötvözetű és üzemanyag-problémáiról. Tudományosan reális képet fest az ember űrbeli életének lehetőségéről és feltételeiről, végül arról, hogyan érzük el Földünk útítársát, a Holdat, majd a távolabbi bolygókat.

A szerző érthetővé teszi az amerikai kísérletek sorozatos kudarcait, az amerikai rakéta-technika elmaradását a szovjet sikerek mögött; az Egyesült Államokban három magancég állítja a különböző típusú űrrakétákat, s egymás előtt is féltve őrzik gyártási titkaikat... Egészen más a szovjet társadalmi rend, a szovjet tudomány módszere. L. Hitziger könyve ennek a társadalmi rendnek fölényét tárja az olvasó elé, az emberiség történetének legnagyobb vállalkozásában, a világűr meghódításában.

Gy. I.

Nyilas Márta

PEST—BUDA A 18. SZÁZAD KÖLTÉSZELETÉBEN

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Tanulmányok,
Új sorozat, 7. szám

A Szabó Ervin Könyvtár tanulmány-sorozatában, az intézmény jellegének megfelelően, főként Budapest történetével kapcsolatos értekezések látnak napvilágot. Fővárosunk szerepét a XVIII—XIX. század fordulóján újra éledő magyar irodalom mozgalmaiban több tanulmány feldolgozta már (legutóbb és legalaposabban Waldapfel József: *Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből, 1780—1830.* Bp. 1930). Nyilas Márta munkája azáltal hoz újat ezekhez képest, hogy nem a testvérvárosok irodalmi központtá szerveződésének történetét adja elő, hanem azokat a költészeti emlékeket gyűjti össze és ismerteti, amelyekben a régi Pest-Buda élete, s a falai közt lejátszódott történelmi események nyomai tükröződnek. Legnagyobb érdeme az, hogy kevéssé ismert művekre hívja föl a figyelmet, köztük sok latin és német nyelvűre is. (Ezeket a függelék Geréb László fordításában közli.)

—y

Könyvtári szakirodalom

Dr. Tóth Béla

IRODALMI ÉRDEKLŐDÉS
A GYERMEKKORBAN

Tankönyvkiadó, 176 old. 8,80 Ft (Törzsanyag)

Dr. Tóth Béla a gyermeklélektannak régi munkása, a gyermek lelkivilágának jó ismerője. Jelen műve, ahogy ezt a kötet alcímében is viseli, „a gyermek és a könyv kapcsolatainak neveléslelektani elemzése”.

Ezt az elemzést a szerző öt tanulmányban adja. Az elsőben (Az olvasás jelentősége a gyermek életében) felveti a kérdést: „Miért olvas a gyermek?” és „Miért sürgetjük, hogy olvasson a gyermek?” A kérdésekre a választ is sorra megadja. Az elmélet világos ismeretében tapasztalatból.

A tanulmányok megírását igen sokoldalú adatgyűjtés, gyakorlati megfigyelés, felmérés előzte meg. „A mai budapesti gyermek irodalmi érdeklődése” című — a kötet summáját adó tanulmány — sok statisztikai adattal, ábrával, táblázattal, grafikonnal mélyítve — 1200 fiú és 1200 leány kérdőíves módszerre adott választ, és a válaszok elemzését tartalmazza. A munkának tehát tömegbázisa van, ez adja hitelét.

Az adatokból megállapítható — sok egyéb mellett — az a legörvendetesebb tény is, hogy a mai gyermekek szeretnek olvasni. Életelemük a könyv. Megállapítható, hogy a múlt szomorú hagyatékai eltűntével, a haszontalan és kártékony könyvek olvasásának igénye is a múltté lesz. (Bár Tarzan és Winnetou még kísért!) Az adatok beszédesek arravonatkozóan, hogy a legolvasottabbak a klasszikusok: Gárdonyi, Jókai, Verne stb.

A kötet külön tanulmányt szentel az extrém esetek boncolgatásának. Szól a nem olvasó gyermekről, mint egyik végletről, a „könyvmoly”-ról, mint a másiktól. Mérlegre teszi a fejlődésben elmaradt gyermeket, a koraérettet, és a specializálódó olvasót. Pedagógiailag boncolgatja, hogy olvassanak-e a gyenge tanulók?

Érdeme a kis kötetnek, hogy „a közönségi érület fejlesztésének irodalmi példakkal” egész tanulmányt adoz. Gyermeknevelésünk központi kérdése a közönségi nevelés. Ezt segíti a tanulmány.

Utolsó tanulmányában néhány könyvet elemzően bemutat. Robinzont, Timur és csapatát, A két koldusdiákot, és a kisebbeknek Noszovot, Capeket, Mórát. Az elemző bemutatás jó vezérfonal annak

láttatására, mit kell egy jó könyvben észrevenni, mi az amiért azt olvasni kell.

A kötet könyvtárosainknak jó eligazító, gyermekkönyvtárosainknak nélkülözhetetlen. Adott esetben hasonló bűvárkodásra, nevelés-lelektani elemzésre ösztönöz.

Fonay Tibor

Bibliográfiák

Nagy Lajos

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
BIBLIOGRÁFIA 1958—1959

Közzgazd. és Jogi, 278 old. 25,50 Ft

A Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete (ÁJI) hatodik kötetét adta ki a Magyarországon bármely nyelven megjelent állam- és jogtudományi irodalom, valamint a szocialista országokban megjelent magyar vonatkozású állam- és jogtudományi irodalom bibliográfiájának. A sorozatnak eddig az alábbi időszakok irodalmát felölelő kötetei jelentek meg:

1945—1951 (ÁJI tud. könyvtára 12.)

1952 (ÁJI tud. könyvtára 7.)

1953 (ÁJI tud. könyvtára 8.)

1954—1955 (ÁJI tud. könyvtára 10.)

1956—1957 (ÁJI tud. könyvtára 14.)

és most a legújabb 1958—1959 között megjelent irodalmat tartalmazó hatodik önálló bibliográfia. (ÁJI tud. könyvtára 19.)

Az előzőekhez hasonló gonddal és szép formában kiadott legújabb kötet a jelzett időszakban megjelent 2145 dokumentum bibliográfiai leírását tartalmazza. A könyveken és sokszorosított jegyzeteken kívül kiterjed a jogi jellegű folyóiratok teljes és a nem jogi jellegű folyóiratok tárgykörbe vágó válogatott cikkanyagára is. A közölt anyagot 15 főfejezet, több mint 120 alcím és csaknem ugyanannyi formai alosztást kifejező részcím alapján — azon belül pedig a szerzői vagy tárgyi rendsző betűrendjében, majd időrendben — tagolja. Az ETO jelzetekkel is ellátott részletes tartalomjegyzéket az összes eddigi kötetekre kiterjedő 86 oldalas egyesített névmutató egészíti ki.

Az állam- és jogtudományi irodalom bibliográfiájának régebben megjelent füzetei és most kiadott hatodik kötete hasznos segédeszköz minden olyan könyvtárban, ahol ilyen jellegű szakirodalom gyűjtésével foglalkoznak, vagy ahol az olvasók ilyen irányú kérdésekkel jelentkezhetnek.

Balázs Sándor

ESEMÉNYNAPTÁR

JÚLIUS 1. ORVOSNAP (SEMMELEWEIS SZÜL. 1818).

JÚLIUS 5-ÉN LESZ 70 ÉVES JEAN COCTEAU FRANCIA ÍRÓ, KÖLTŐ, FILM-ÍRÓ, RENDEZŐ, FESTŐ, BÉKEHARCOS.

Jean Cocteau: A párizsi fiú. Ford. Színnai Tivadar. 2. kiad. Magvető, 1957. 142 old., — —: Vásott kölykök. Ford. Gyergyai Albert. Európa, 1957. 180 old., — —: Válogatott versei. Ford. Garai Gábor, Illyés Gyula (stb.) Európa, 1962, 207 old.

1822. JÚLIUS 8-ÁN HALT MEG PERCY BISSHE SHELLEY ANGOL ROMANTIKUS KÖLTŐ (140 ÉVE).

Shelley: A megszabadított Prometheus. Lírai dráma 4 elvf. Ford. Weöres Sándor. Móra (1961) 167 old. (A Világirodalom Gyöngyszemei), — — — Válogatott költeményei. Szerk. és bev. Kardos László. Szépirodalmi, 1950. XV, 216 old., Az angol líra kincsesháza. Vál. és szerk. Bartos Tibor. Európa. 1959. 1—8. k. (— — — A 4. kötet), Szobotka Tibor: —, (Gondolat) 1960. 110 old. (Irdalomtörténeti Kiskvtár)

JÚLIUS 10-ÉN TÖLTI BE 60. ÉLETÉVÉT NICOLAS GUILLÉN NEMZETKÖZI BÉKEDÍJAS KUBAI KOMMUNISTA KÖLTŐ.

Nicolas Guillen: Keserű cukornád. Versek. Ford. Gáspár Endre. Szépirodalmi, 1952. 88 old., — —: Kubai elégia. Vál. versek. Ford. Gáspár Endre—András László (stb.) Európa, 1961. 223 old.

JÚLIUS 10-ÉN LESZ 45 ÉVES JAMES ALDRIDGE NEMZETKÖZI BÉKEDÍJAS ANGOL ÍRÓ.

James Aldridge: Tengeri sas. Ford. Klényi Mária. Szikra, 1947. 230 old., — —: A diplomata. Ford. Boldizsár Iván. Szépirodalmi, 1952. 1—2 k., — —: A vadász. Ford. Kiss Ferencné. Európa, 1959. 233 old.

1872. JÚLIUS 16-ÁN SZÜLETETT ROALD AMUNDSEN NORVÉG SARKKUTATO (90 ÉVE).

Jakovlev: —. Ford. Niederhauser Emil. Franklin (1949?) 207 old., Jakovlev: Irány a Déli Sark! Regény. Ford. Achim András. Ifjúsági, 1956. 304 old. (Ifj. Kiskvtár, 10).

1932. JÚLIUS 29-ÉN VÉGEZTEK KI SALLAI IMRÉT ÉS FÜRST SÁNDORT (30 ÉVE).

Balla Aladárné: Sallai Imre és Fürst Sándor élete és mártírhalála. 2. kiad. Szikra, 1955. 279 old. (Magyar Munkásmozgalmi Intézet).

Nemzetközi műszaki könyvkiállítás a Budapesti Ipari Vásáron

A Műszaki Könyvkiadó ebben az évben is megrendezi a május 18-án nyíló Budapesti Ipari Vásáron nemzetközi műszaki könyvkiállítását, hogy keresztmetszetet adjon a látogatóknak a világ műszaki könyvterméséből. 24 kiadó állítja itt ki legújabb kiadványait, több mint 2000 műszaki könyvvel ismerkedhetnek meg a szakemberek. Egyedül a Szovjetunió műszaki könyvkiadóinak gyűjteményes kiállítása kb. 400 kiadványt mutat be. Az NDK-t három, Csehszlovákiát kettő, Romániát egy kiadó képviseli. Először találkoznak a magyar szakemberek a három lengyel műszaki kiadó könyveivel, valamint a bolgár Tehnica kiadó

munkáival. A nyugati könyvkiadók közül meg kell emlékezni a nagymúltú holland Elsevier cégről, az évente 500 könyvet és 100 folyóiratot megjelentető oxfordi Pergamon Press-ről, a londoni Constable kiadóról, a nagyhírű amerikai Mc Graw-Hill, Academic Press, Wiley kiadókról. A kiállítók között találjuk a nyugat-német kiadók közül a stuttgarti Frank'sche Verlagshandlung-ot, a Girardet céget Essenből, a Carl Hanser Verlag-ot Münchenből és a Vieweg kiadót Braunschweig-ből.

A magyar kiadók közül a rendező Műszaki Könyvkiadón kívül az Akadémiai és a Tánccsics kiadó mutatja be legújabb szakkönyveit.

A könyv

c. folyóirat, a könyvterjesztés szaklapja, a könyvtárosi munkában is hasznos segítséget nyújt.

Könyvterjesztési szakcikkeknek egy része könyvpropagandának, a könyvek ajánlásának általános módszereivel is foglalkozik; cikkekben, hírekben tudósít a magyar és külföldi könyvkiadás időszerű kérdéseiről;

Korszerű műveltség c. rovata a különféle tudomány- és ismeretágak legújabb eredményeit ismerteti, a rájuk vonatkozó tudományos és ismeretterjesztő irodalom megjelenésével;

Író és mű c. rovata írói arcképeket közöl;

Az író műhelyében címmel mai magyar írók nyilatkoznak munkásságukról;

Az egyes nemzeti irodalmakról szóló összefoglaló cikkek röviden ismertetik az illető irodalomból magyarul megjelent műveket;

A könyv művészei rovat neves tipográfusok, illusztrátorok munkásságát ismerteti;

A könyv történetéből c. rovatban a könyvkiadás, könyvterjesztés múltját feldolgozó tanulmányok jelennek meg;

A Könyvszemle havonta 15—20 könyv ismertetését közli, rövid írói életrajzokkal és bibliográfiával kiegészítve.

A KÖNYV c. folyóirat megjelenik havonta, előfizetési ára példányonként 4 Ft, de negyedévre 10, egész évre pedig 40 Ft. Előfizethető az Állami Könyvterjesztő Vállalat, Budapest, MNB 46 egyszámúján. (Könyvtárak a Könyvtárállítón keresztül is megrendelhetik.)

Hírek

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRUGYI TANÁCS

márciusi ülésén a kutatómunka 1962. évi ter-
vével foglalkozott. Dr. Láng Imre előterjesz-
tése nyomán élénk vita alakult ki. A tanács
tagjai javasolták, hogy a következő évekre
állapítsa meg a Művelődésügyi Minisztérium
a kutatási feladattervet és írja ki pályázatok,
meghívás és megbízás formájában a legfonto-
sabb kutatási témákat, mert ezzel jobban elő-
segítheti a kutatási tevékenység az előttünk
álló feladatok megvalósítását. Meg kell szün-
tetni azt a gyakorlatot, hogy a kutatók egy
része mintegy szabadnapnak tekinti a kutató-
napot. Általában túlburjánzott a kutatónapok
rendszere. E helyett a könyvtárügyi számára
fontos témák kutatását munkatervi feladat-
ként kívánatos kezelni, és arra megfelelő időt
kell biztosítani, a nem könyvtárügyi kutatási
témákra pedig — kivételesen — akkor ajánlatos
munkaidőt engedélyezni, ha azt az illetékes
tudományos intézmény igényli. Általánossá
kell tenni a munkaközösségekben végzendő
kutatómunkát.

A továbbiakban a tanács a könyvtári felül-
vizsgálatok 1962—63. évi tervét tárgyalta, és
javaslatot tett a minisztériumnak a felülvizs-
gálandó könyvtárakra.

AZ EGYMILLIOMODIK KÖNYVET KÖLCSÖ-
NÖZTEK március 15-én az Országgyűlési
Könyvtárban, a könyvtár nyilvánossá válásá-
nak tizedik esztendőjében. A könyvet az 546 874.
olvasó, Tibi Imre kutató kérte ki.

A könyvtár régi olvasó-kutatóját a könyvtár
vezetősége kedves meglepetésben részesítette:
a könyvvel együtt a könyvtár ajándékát is
kézhez kapta.

Az egymilliomodik könyvet használó kutatót
a könyvtár olvasószolgálatának vezetője, Rácz
Edit; az ügyeletes referencest, raktárost és
olvasótermi felügyelőt pedig a könyvtár veze-
tője, Vértés György köszöntötte és ajándé-
kozta meg. (T. J.)

A BATTONYAI TANÁCS 12 000 forintot jutta-
tot könyvtárának részben új könyvek vásár-
lására, részben pedig a könyvtár szabadpolcos
rendszerre történő átalakítására. (Békés me-
gyei Népjárási)

A SZÉKESFEHÉRVÁRI MEGYEI KÖNYVTÁR
munkáját már évek óta akadályozza a hely-
hiány. Most a Fejér Megyei Tanács és a Mű-
velődésügyi Minisztérium támogatásával az
épületben levő képtár volt raktárhelyiségeit
a könyvtárhoz csatolják. Az átalakítási mun-
kák már megkezdődtek, és a berendezéssel
együtt előreláthatólag másfélmillió forintba
fognak kerülni. A kibővített könyvtárban meg-
felelő olvasóterem és szabadpolcos kölcsönző-
helyiségek is lesznek. (MTI)

KÖNYVBÁLT RENDEZETT A karcagi Csokoi-
nai Könyvtár az Ifjúsági Házban. A könyvbál
bevételéből 2500 forint értékű könyvvel gyara-
podott a városi könyvtár állománya, azonban
még ennél is fontosabb eredmény az, hogy a
helyszínen belépőül szolgáló könyvek vásárlása
közben sikerült a fiatalok figyelmét ráirányí-
tani a legújabban megjelent könyvekre. A fia-
talok a legjobbak között válogathattak, és így
segítséget kaptak a József Attila olvasómozgá-
lom követelményeinek teljesítéséhez is. A
könyvbál sikere a KISZ, az Ifjúsági Ház, a
városi könyvtár, a művelődési otthon össze-
foglalásának és a népművelési szervek segítsé-
gének köszönhető. A jó kezdeményezést foly-
tatni fogják. (Arató Ignácné)

A MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVHÓNAP BARANYA MEGYEI EREDMÉNYEI

Az idel mezőgazdasági könyvhónap mind
anyagi, mind erkölcsi vonatkozásában, várako-
zóan fellől jól sikerült Baranya megyében.
Előzetes adatok szerint is 61 355 Ft értékű mező-
gazdasági szakkönyvet adtak el a könyvhó-
nap alatt. Az eladott könyvek zöme a ház-
táji gazdálkodással, zöldség-, gyümölcs- és
szőlőtermesztéssel foglalkozó anyagból került
ki, de keresettek voltak a népszerű nyelven
megírt kisállattenyésztési, szarvasmarhate-
nyésztési stb. szakkönyvek is.

A könyvhónap alatt 52 mezőgazdasági tárgyú
szakelőadást tartottak, szemben a tavalyi év
20 előadásával, és 67 szakkönyvkiállítást ren-
deztek.

Helyenként emelkedett a parasztolvasók szá-
ma is a könyvhónap rendezvényeinek hatására.
Igy pl. a sásdi járás 13 községében 69 felnőtt
parasztolvasó iratkozott be a könyvtárakba.
Nem nagy szám ez, de ha figyelembe vesszük,
hogy ma még minden parasztolvasóért harcolni
kell, akkor nem rossz az eredmény.

Mecsekudvasd községben a helyi tanács a
könyvhónap alatt 1000 Ft-ot adott át a könyv-
tárnak szakkönyvek vásárlására.

Hird községben Sánta József vb. titkár,
könyvtáros a községi tanácsülésen rendezte
meg a mezőgazdasági könyvkiállítást. Az űlés
után Gajdócsi János a járási művelődésügyi
osztály vezetője tartott mezőgazdasági tárgyú
előadást.

Szölkéd községben első alkalommal csak
28—30 ember jelent meg a mezőgazdasági elő-
adásra, amely azonban olyan jól sikerült, hogy
két-hét múlva ismét kihívták az előadót. Most
már 60—70 személy jelent meg, sőt két hét
múlva újra ki kellett mennie a TIT előadójá-
nak, aki most már a nyolcadik szölkédi elő-
adására készül.

A szilgetvári járásban is számtalan kiállítást,
előadás és könyvvásár volt a könyvhónap
alatt. A járási székhelyen a gépállomás dol-
gozói részére „A mezőgazdasági gépek téli
karbantartása” címmel a gödöllői Agrártudo-
mányi Egyetem egyik tanára tartott jól sikerült
előadást. Az előadás színhelyén könyvvásár is
volt. (J. D. P.)

A TATABÁNYAI BÁNYÁS KÖNYVTÁRO-
SOK március 15-én megbeszélésre jöttek össze.
A megbeszélésen sor került az 1962-es év fel-
adatainak, továbbá a könyvbarát-mozgalmak
feladatainak ismertetésére és megvitatására.
(Buday Károlyné)

A BÁNYÁS SZAKSZERVEZET TATABÁ-
NYAI KÖZPONTI KÖNYVTÁRA, valamint a
tatabányai Szebányászati Tröszt műszaki
könyvtára közösen rendezett könyvkiállítást a
bányászakadémi március havi előadásorozá-
tához kapcsolódva „A Szentermelés gazdasá-
gossága és szerepe a népgazdaságban” címmel.
Március 30-án a tatabányai Dózsa művelődési
otthonban, ezt követően a VIII-as aknán ke-
rült bemutatásra a kiállítás, április 17-én pedig
a tatabányai XIV-es akna munkásszállásán a
„Bányászok egészségvédelme” címmel rendez-
tek könyvkiállítást. Egyébként a bányász
könyvtárakban a szóbeli és a szemléltető propa-
ganda hatására erősen javul az ismeretter-
jesztő és a szakkönyvek forgalma. Például a
VIII-as akna könyvtárából 1962. első negyedé-
ben 35%-kal több ismeretterjesztő, illetve szak-
mai művet kölcsönöztek az olvasók, mint a
múlt év hasonló időszakában. (Buday Károlyné)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

ГЕРЕ Жолте: Сотрудничество между библиотеками подведомственными местным советам и профсоюзными библиотеками;

УГИ Ене: Информационная работа при открытом доступе к полкам;

НЕМЕТ Мария: Общегосударственный сводный каталог;

ПАЛДИ Роберт: Замечания к итогам работы массовых библиотек, подведомственных местным советам, в 1961 году;

ТОРДАИ Алис: Открытие самой современной медицинской библиотеки в провинции и развитие сети медицинских библиотек;

ХУБАИ Ласло: Использование списков о предложении основного фонда сельских библиотек;

ЧЕРТЕИ Агнеш: Открытие первой передвижной профсоюзной библиотеки;

СЕНТМИХАЙИ Янош: Документация и библиография;

ШАЛЛАИ Иштван—ТОМБОР Тибор: Распределение пространства и оборудование в современной массовой библиотеке (4);

МЕЗЕИ Дердь: Опыт в области применения наклеенного переплета;

БЕРТОК Ласло: О пользе бюллетеней районных библиотек.

FROM THE CONTENTS

Mrs. Vera Gerő: Cooperation Between the Public Libraries Maintained by the Councils and the Trade Union Libraries;

Jenő Ughy: The Reference Service for Borrowers in an Open Shelf Library;

Mrs. Maria Németh: The Union Catalogue;

Robert Páldy: Commentary to the 1961 Results of the Public Libraries Maintained by the Councils;

Mrs. Alice Torday: The Opening of the Most Modern Provincial Medical Library and the Development of the Medical Library System;

László Hubay: The Utilization of the Model Catalogue for Village Libraries;

Miss Agnes Csertői: Inauguration of the First Mobile Trade Union Library;

János Szentmihályi: Documentation and Bibliography;

István Sallai—Tibor Tombor: Spatial Construction and Equipment of Modern Public Libraries (4);

György Mezei: New Experiences in the Application of Adhesive Binding;

László Bertók: The Use of the Newsletters of the District Libraries.

AUS DEM INHALT

Frau Zs. Gerő: Zusammenarbeit zwischen den Räte- und Gewerkschaftsbibliotheken;

Jenő Ughy: Auskunfts-tätigkeit bei der Freihandausleihe;

Mária Németh: Der Gesamtkatalog ungarischer Bibliotheken;

Róbert Páldy: Einige Bemerkungen über die Ergebnisse des Netzes der allgemeinbildenden Räte-Bibliotheken im Jahre 1961.;

Alice Torday: Die Übergabe der modernsten medizinischen Fachbibliothek auf dem Lande und die Entwicklung des Netzes medizinischer Bibliotheken;

László Hubay: Über die Benutzung der Grundbestandsverzeichnisse in den Dorfbibliotheken;

Agnes Csertői: Die erste fahrbare Gewerkschaftsbibliothek beginnt ihre Tätigkeit;

János Szentmihályi: Dokumentation und Bibliographie;

István Sallai—Tibor Tombor: Die Raumgestaltung und die Einrichtung der modernen allgemeinbildenden Bibliotheken (4.);

György Mezei: Neue Erfahrungen bei der Anwendung des Klebebindenverfahrens;

László Bertók: Über den Nutzen der Anzeiger in den Kreisbibliotheken.

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEK SZERZŐI

Bagi János, az Építésügyi Dokumentációs Iroda munkatársa; *Bánki Gyula*, a Kaposvári Városi Könyvtár vezetője; *Berta József* községi könyvtáros, Fancsal (Borsod m.); *Bertók László*, a Nagyatádi Járási Könyvtár munkatársa; *Bikácsi Lászlóné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Csertői Ágnes*, a Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szaksz. 1. sz. főkönyvtárának munkatársa; *Gerő Zsoltné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ h. osztályvezetője; *Hubay László*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Illés János*, a Nagyatádi Járás Könyvtár vezetője; *Mészáros Imre*

községi könyvtáros. Kondorfa (Vas m.); *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár h. vezetője; *Németh Mária*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Szentmihályi János*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ h. osztályvezetője; *Dr. Tombor Tibor*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Torday Alice*, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; *Ughy Jenő*, a Pápai Járási Könyvtár munkatársa.

Képek a kapuvári könyvbarát-napról. Családlátogatáson és családlátogatás után.
(Nyitrai József felvételei)

